J. HAGEMAN

GESCHIEDENIS DER VRY-
METSELARY.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 7 Maret 2012
No. Induk : 19963/PN-MUSEUM/'12
BIB - ID :
Beli / Hadiah : Ex. Museum

XXII, 35

GESCHIEDENIS

DER

VRYMETSELARY,

IN DE OOSTELIJKE EN ZUIDELIJKE DEELEN

DES

AARDBOLS.

DOOR

J. HAGEMAN, JCz.

EERSTE TIJDVAK.

LOOPENDE TOT 5799.

SOERABAYA

THIEME KOLFF & CO.

5866.

BAT. GENOOTSCHAP VAN K. EN W.

L.·. 3 × S.·. S.·. S.·.!

1e. Een V.·. M.·. is een vreedzaam onderdaan der Burgerlijke magten, waar hij immer woont of werkt.

2e. Alle MM.·. moeten eerlijk werken, op dat zij evenzoo kunnen leven,

3e. Niemand verlaat den Mr.·., voor dat het werk voltooid is.

Old marks.

KORTE INHOUD.

Eerste tijdvak tot 5799.

Voorwoord. Aanleiding. Ontwerp.	1.
Oorsprong van de Holl: Ind: Loges.	5.
Uitbreiding van den arbeid by Holl.·. gezag.	14.
Holl.·. Prov.·. Groot Meesters voor Indie.	16.
Algemeene grondstellingen van ouds.	21.
Historisch overzicht van 't westen.	25.149.
Werkgebied van Batavia: midden 18e eeuw.	29.
De eerste Loge te Batavia. La Choisie.	34.
De tweede dito; — La Fidèle Sincérité.	42.
De derde dito; La Vertueuse.	45.
Werkgebied in Bengalen.	48.
Werkgebied op Ceylon.	55.
Werkgebied in vóór Indie.	58.
Werkgebied in Soeratte.	64.

Loges onder:
- Hollandsch hoofdgezag. 15.13.
- Engelsch Ancient. (York) ditto. 62.68.153.
- Engelsch Modern. (London) do. 62.68.153.
- Schotsch (Edimburg) do. 154.
- Fransch (Gr.·. Or.·.) ditto. 63.78.153.
- Deensch dito. 79.153.

Ambulante Loges. 69.80.133
R.·. A.·. Chapters. 70.158.
Loges op Sumatra's westkust. 71.
Capittels naar Gallische styl. 158.
Adoptie LL.·. 105.158.
Mac.·. geschiedenis van Batavia. 34.-48 85.125.
Tempel-localen. 113.
Loges op Poeloe Pinang. 76.
Betrekkingen met de Gr.·. Loge in Holland. 140.
Algemeen cyfer der Loges alom. 150.
Statistiek. 150.156.
Eindoverzicht op het begin en den voortgang. 152.155.
Tydrekenkundig overzicht. 161.

I. Voorwoord.

§ 1. In het voorwoord van den „Catalogus van voorwerpen betreffende de Orde van Vrijmetselaren, 5861," blz. XV, vermeende de Z.·. A.·. Br.·. *J. J. F. Noordziek*, Groot-Archivaris, „dat een Gedenkboek, inhoudende de beschrijving van de lotgevallen der vroeger bestaan hebbende en der nog gevestigde Werkplaatsen in 't bijzonder,- en die der Orde, hare werking, haren invloed en hare strekking in het algemeen," een gedenkteeken zoude zijn voor het eigenaardig jubilé, dat eerlang voor de Nederlanden gewenscht wordt en te hoopen mag zijn.

Het vijftig jarig Grootmeesterschap namelijk van den Grootmeester Nationaal.

De wensch werd uitgedrukt voor geheel het gebied van het Grootmeesterschap der *Nederlanden*.

De *Indische* werkplaatsen behooren daaronder. — Hunne geschiedenis is eene bijzondere,- eigenaardig, en kwalijk te vermengen of gelijk te stellen met die, van de Nederlandsche, Kaapsche, Amerikaansche of Belgische Loges.

§. 2. Sedert vele jaren ben en was ik een beminnaar van historische nasporing over de oorzaken der gebeurtenissen en gevolgen, van alles wat *Indie* in het algemeen, en *Java* in het bijzonder betreft. Maar alhoewel een dertig jarig verblijf op Java mij den toegang verleende tot veel, dat onder het bereik viel van den onderzoeker, — en er veel ter mijner kennisse kwam van levende of geboekstaafde herinneringen, — zoo bleef toch de aanvankelijke arbeid zeer onvolmaakt, daar er vele fundamenteele materialen in Indie ontbreken.

Eene eerste historische schets van mijne hand, omtrent de orde op *Java*, is opgenomen in het Maç.·. Weekblad van 5854, No. 28.

Deze schets was slechts een strooijen hut, — hoogstens, de model schets voor een volmaakter gebouw.

Aangebouwd, — uitgelegd, — werd een ruimer werkstuk geleverd, in de jaarboeken voor VV.·. MM.·. van 5857, 8, 9, en aangevuld in 5860.

De kronijk der orde maakte er melding van op 5859.

Maar ook die arbeid was nog zeer onvolmaakt. De arbeider leverde echter slechts „bijdragen," voor *Java*.

---

§ 3. Ik wensch thans onder de aandacht der BB.·. te brengen, de geschiedenis van de aangelegenheden der O.·. voor geheel de O.·. en W.·. deelen van *Indië*.

Sedert de eerste proeven is er nog veel onder het bereik van mijne aandacht gekomen. Die eerste proeven eischen verandering, uitbreiding en aanvulling, — voor zoo veel het gemis aan oorkonden en berigten ter beschikking liet van den naspoorder.

Instellingen, — toestanden, — onderhoorigheden zijn opgelost-veranderd- en vervreemd; dáárdoor zijn de materialen verloren, — verspreid of in 't duistere geraakt. — De werklieden van vroeger rusten uit van hun arbeid.

Eene eeuw tijds in *Indie* is voldoende, om veel in vergetelheid te laten wegzinken.

En de bekende beginselen van den arbeid in *Indie*, dagteekenen van 5758, — op *Java* van 5764.

Wat er nog niet in de algemeene vergetelheid is weggezonken, wensch ik bijeen te verzamelen. Zoo het werkstuk nog geen volmaakt geheel kan vormen, dan toch zal het kunnen dienen, om den arbeid van het verledene nog wat in onze geheugenis te bewaren.

---

§ 4. Bij het aanzoek tot toestemming, nam de Z.·. V.·. Ged.·. Gr.·. M.·. met belangstelling kennis van het voornemen, — En, na inzage van de bereids verzamelde bouwstoffen is, onder dagteekening uit het O.·. van Batavia, den 19, IV. 5865, de toestemming verleend, vereischt volgens de wet.

---

§ 5. De Geschiedenis die ik wensch te leveren moet omvatten, alle de werkgebieden op en buiten Java, waar werkplaatsen werden opgerigt. Daartoe behooren:

— 1. de westkust van het Indisch Schiereiland.

— 2. de zuid-kust, Ceylon en Bengalen.

— 3. de eilanden van den Archipel,- met de hoofdpersonen, de toestanden en gebeurtenissen.

---

§ 6. Die geschiedenis loopt over *drie* tijdvakken,

waarvan het éérste begint met de kennelijke opening van den arbeid in *Indie*, tot op de benoeming van den éérsten gedeputeerden Grootmeester in *Indie*; of van 5758 tot 5798.

Het tweede tijdvak loopt tot aan de instelling van het Gr.·. O.·. der Nederlanden, of tot 5837.

Het derde tijdvak is nog niet gedekt.

---

§ 7. Gedurende het eerste tijdvak ontbrak een *permanent Indisch* hoofdmiddenpunt. Gedelegeerden of Gedeputeerden uit den boezem van de Gr.·. Loge der geunieërde provincien, waren tijdelijke hoofdmannen op rondgaande zending. In dat tijdvak werden echter de meeste werkplaatsen ingesteld; doch, uit dat tijdvak zijn de minste bouwstoffen overgebleven.

De oude wetten en statuten in de Nederlanden gedrukt, duiden enkel de namen der werkplaatsen aan. Het is niet voldoende bekend, tot hoeverre de onderlinge gemeenschap, ook met het hoofdbewind in de Republiek zich uitstrekte. Werklijsten zijn mij uit dat tijdvak weinig bekend.

---

§ 8. Gedurende het tweede tijdvak bestond het Indisch hoofdmiddenpunt; maar, door een zamenloop van prof.·. omstandigheden, waren en bleven de *Indische* werkplaatsen buiten voldoend verband met het hoofdbewind voor de Noordelijke Gr.·. Loge, en waren zij lijdelijke deelen van het groote geheel. De *Indische* werkplaatsen krompen in tot *Java* alleen.

---

§ 9. Dit alles is in het derde, en nog loopende tijdvak veranderd. De geschiedenis zal het ons mededeelen.

Mijn arbeid, — de eerste openbaar bekende van dien aard, — is echter niet de allereerste. — Br.·. *Jeremias Schill*, oud R.·. M.·. der „Ster in het Oosten," overleden in 5852, liet eene geschrevene „Geschiedenis onzer orde in deze gewesten" na. — Br.·. *der Kinderen*, orateur, later R.·. M.·. van de zelfde werkplaats, — leverde in 5864 eene geschiedenis der V.·. M.·. te Batavia, in het V.·. M.·. jaarboek. — Het berigt van den eerstbedoelden arbeid is mij bekend geworden uit de lijkrede, Batavia 1852, blz. 20, gedrukt bij Lange & Co. — De arbeid van 5864 mag men als eene bewerking van dien van Br.·. *J. Schill* aanmerken.

II. Oorsprong.

§ 10. Het ontstaan van de Gr.·. Loge in de Republiek der vereenigde Nederlanden in 5757, door de vereeniging van eenige werkplaatsen, deed de mogelijkheid eener werking naar buiten ontstaan.

Blijkens tpl.·. van die Gr.·. Loge van den 23 dag der X. maand van 5758, aan de oudste Amsterdamsche Loge, *Concordia Vincit Animos*, — dus kort na de instelling van het hoofdbewind, — werd aan den Br.·. Jacobus Larwood van Schevichaven verleend, eene acte van Provinciaal Grootmeester voor Indie. Uit andere berigten blijkt, dat de tweede Amsterdamsche Loge in rang, *La Paix*, dezen Br.·. aanstelde tot gevolmagtigde voor de zaken der orde in *Indie*, in dat jaar 5758,

Deze Br.·. was in 't prof.·. leven scheepsbevelhebber, — Scheepskapitein in dienst van de Compagnie.

en moest dus zoowel te Batavia als elders lading innemen, en kon dus voor het doel zijner zending werkzaam zijn.

---

§ 11. Het is te denken, dat ook andere tijdelijk aanwezenden in Indie, gelijke magt en last bezaten, — te oordeelen naar de zucht tot mededeeling in die tijden.

Engelsche en *Fransche* zeevaarders kwamen dikwerf ter reede van Batavia, of op de hoofdposten elders. Tijdens den G. G. *Jacob Mossel*, 1751 — 1761, was daartoe nog al aanleiding in de prof.·. twisten. Reeds in 1756 kwamen eenige Engelsche schepen te Batavia, op aanduiding om proviand intenemen. De geschillen tusschen Franschen en Engelschen, — vooral in en na 1756, — gaven oorzaak aan drukke gemeenschap. In 1759 werd er van Batavia eene scheeps- en krijgsmagt gezonden naar Bengalen; en zóó kwamen een aantal bestanddeelen bijeen, voor eene eerste werkplaats.

---

§ 12. Die eerste werkplaats in Indie wordt op het register genaamd „*Salomon*," O.·. van Bengalen; hemelsblaauwe kleur met witte sterren, — geconstitueerd onder de Gr.·. Loge der vereenigde Nederlanden.

Vermoedelijk was de genoemde prov.·. Grootmeester de insteller.

Deze stichting van eene werkplaats in Bengalen, te midden van oorlog, is opmerkelijk. De zending van Batavia in 1759 bestond uit 700 europeanen. De Engelschen vielen die magt vijandig aan op de Ganges, en namen op 17 Julij 1760 de hoofdvestiging der Hol-

landers in Bengalen, Tjinsoerah, in bezit. De werking van de Loge *Salomon* is vermoedelijk dáárdoor zeer onzeker gebleven.

Van genoemden Br.·. Schevichaven is mij, tot nog toe, niets anders gebleken.

---

§ 13. Het is mij niet mogen te beurt vallen, om te putten uit de meer nadere bronnen, die stof tot opheldering kunnen geven, voor den oorsprong uit de *Nederlanden*. Deze bronnen zijn, de in het Groot-Archief te 's Gravenhage berustende, in den Catalogus vermelde bescheiden No. 2, 3, 4, 5, 6 als volgt; van het hoofdbestuur der Orde:

— Resolutien en Missives, 1757 — 1760.

— Registers van de Resolutien, van 27 December 1757 af.

— Gedrukte bescheiden sinds 1797.

— Notulregisters en Brieven 1745 v. v.; 1798, v. v.

— Chron.·. register van ingekomen stukken 1747-1842.

---

§ 14. De benoeming van den eersten Provincialen Grootmeester, Jacobus Larwood van Schevichaven, heb ik het eerst aangetroffen in 1860, op blz. 88 jaarboek, — en op blz. 34 van het bouwstuk van Br.·. *W. J. C. van Hasselt*, 1858, historisch overzigt van de Loge Concordia Vincit Animos.

In Indie heb ik er nimmer en nergens van vernomen. Vermoedelijk was de beschrevene herinnering reeds voorlang vernietigd; — levende herinnering was reeds van langen tijd niet meer te denken.

§ 15. De *magt* en het *gezag* waaruit de eerst bekende zending van SCHEVICHAVEN voortvloeide, bestond uit de vereeniging van elf primitieve Loges, die sinds 1757 het hoofdbewind over de aangelegenheden der orde aanvaardden.

De Loges, in vereeniging uitmakende de *Gr.·. Loge* van de Vereenigde Nederlanden, waren in 1757:

1e. Die, gevestigd in Amsterdam, en genaamd: *Concordia Vincit Animos; — La Fidelité; — La Paix: — La Charité; — La Bien Aimée;* (naar orde van rang.)

2e. Die, gevestigd in 's Gravenhage, en genaamd: *La Veritable zéle; — Les Coeurs unis; — L'indussoluble; — L'union Royale.*

3e. Die, gevestigd in Nimwegen, (Nymegen) en genaamd *St. Lodewijk;* alsmede de Ambulante militaire Loge *La Concorde.*

De drie eerste Grootmeesters Nationaal van de Gr.·. Loge van Holland waren opvolgende, bij verkiezing:
5756 *A. N. Bn.·. van Aerssen Beijeren van Hoogerheide.*
5758 *C. F. A. Gr.·. van Bentinck tot Varel.*
5759 *C. Bn.·. van Boetselaar,* die tot 5798 fungeerde.

De magt en het gezag, van waar uit dat van de *Gr.·. Loge van Holland* voortvloeide, was die van de *Gr.·. Loge van Engeland* sinds 1734, — en van reeds eene eeuw vroeger, tot op het begin van het *Vredendal — La Paix.*

---

§ 16. Tusschen de jaren 1760 en 1764 kwamen dikwerf Engelsche schepen voor Batavia. — In 1762 vond de mislukte aanval der Engelschen op Manila plaats, en Batavia 's reede werd weder de aanleg. —

Lord Clive was nog al oorlogzuchtig. — In 1763 bleven de Engelschen meesters in Bengalen. — In 1764 kwam de Britsche kommandeur *Tinker* met vijf oorlogschepen voor Batavia, om aldaar voorraad op te doen.

In 1761 vermeesterden de Franschen ter westkust van Sumatra de Engelsche bezittingen aldáár, en kwamen zij als vrienden te Batavia.

Bij de militairen in dienst van de Comp., te Batavia aanwezig, waren velerlei landaarden, en de aanvoer was gestadig.

De mogelijkheid van voortplanting der V.·. M.·. was dus ruim en uitgebreid in Indie.

Aan het aanwezen van vele Engelsche BB.·. te Batavia is toeteschrijven, de oprigting van de eerste Loge op Java, in 5764, genaamd *La Choisie*.

---

§ 17. Volgens het Loge register van 5773 en volgens het Bataviaasch archief, werd de Loge *La Choisie* gesticht of ingesteld in 5764, — de eerste op Java.

Medestichter en insteller was, de Br.·. J. C. M. Radermacher, — die in datzelfde jaar naar Europa vertrok, — en, in dat jaar voorkomt als Gr.·. Secretaris der Gr.·. Loge in 's Gravenhage.

De *persoonlijkheid* van welmelden broeder doet veel af, en heeft tot de volgende nasporing aanleiding gegeven, om den oorsprong op Java duidelijk te bearbeiden.

---

§ 18. Jacobus Cornelis Mattheus Radermacher werd geboren te 's Gravenhage, in Maart 1741, en was de zoon van Joan Cornelis Radermacher, die op 24

Mei 1735 tot Grootmeester in de Republiek was verkozen, en die in 1748 overleed.

Jacobus Cornelis Mattheus Radermacher vertrok in December 1757 naar Java, in dienst van de Comp. en was dus zestien en een half jaar oud.

In 1761 werd hij koopman in rang, oud 20 jaar.

In 1762 werd hij, op 21 jarigen leeftijd, opperkoopman, Sabandhar en Licentmeester, — alzoo in een hooge gewigtig ambt, dat minstens vijfentwintig duizend guldens 's jaars opbragt, en dat hem met alle vreemden in aanraking deed komen.

Op 7 Januarij 1761 was hij gehuwd aan de dochter van wijlen den Raad van Indie *Hugo Veryssel* en van *Sophia Francina Westpalm*, die op 1 Mei 1754 hertrouwd was met *Reynier de Klerk*.

R. de Klerk was sinds 1755 Raad van Indie.

Radermacher was dus een hoogverwant, — hooggezeteld jongman van slechts 23 jaren oud, toen de werkplaats *La Choisie*, te Batavia ingesteld werd.

---

§ 19. Het valt nu te onderzoeken, of hij mede oprigter *kon* zijn, — wáár en wanneer hij, — *wettig* en *volmaakt*, — in de O.·. opgenomen is.

Hij vertrok uit de Nederlanden naar Java, in de maand December 1757. — Van Schevichaven vertrok evenzoo, een jaar later.

Eene ontmoeting van beide is dus mogelijk.

Zijn jeugd, — ouderdom van zestien jaren en negenmaanden bij vertrek naar Java, — doet betwijfelen, of hij in de Nederlanden het voordeel *kon* genieten.

Of welligt was hij, als zoon eens Grootmeesters, en

Loefton in aanmerking genomen. — Hij schijnt reeds vroeg een verstandig jongman te zijn geweest.

In *Indie* was hij van zijn 17 tot 23 jarigen ouderdom, 1758, 1759, 1760 tot 1764, — zijn eerste verblijf op Java.

Of hij in de jaren 1758 — 1760 te *Batavia* verbleven, of wel met den krijgstogt in 1759 naar *Bengalen* medegegaan is, werd mij tot heden nog niet duidelijk.

---

§ 20. Er blijft dus over te veronderstellen, dat J. C. M. RADERMACHER werd opgenomen door een der drie volgende omstandigheden, als:

1e. òf ingeleid door den eersten Provinciaal-Grootmeester VAN SCHEVICHAVEN, in 5759 of 5760 — 64.

2e. òf opgenomen in de *Bengaalsche* Loge *Salomon* in 5759 — 61.

3e. òf in eene *ambulante* Loge van Engelsche of Fransche BB.·.

De mogelijkheid voor alle *drie* gelegenheden is historisch zeker aan te nemen, — blijkens al het voorgaande omtrent de gebeurtenissen in de jaren 1757 — 1764.

---

§ 21. Wij mogen aannemen, dat de oorsprong van de beoefening en den arbeid in *Indie* drieledig was, door de zucht tot uitbreiding van uit het westen; als:

1e. door het gezag der Groote Loge in de Republiek.

2e. door het gezag van Engelsche wettige magten.

3e. door het gezag van Fransche dito dito.

---

§ 22. Van 5759 tot 5770 is mij van opvolgende gedelegeerde zendingen, uit den boezem der Gr.·. Loge,

nog niets gebleken. — De grondslagen waren gelegd.— Men bouwde voort.

§ 23. Ik heb de mede oprigting der Loge *La Choisie*, door Br.·. *J. C. M. Radermacher*, het eerst bepaald vermeld gevonden, in het verslag der feestviering van het LXXV jarig bestaan der VV.·. MM.·. te Batavia, 1844, bl. 31, vermoedelijk van den Br.·. *Th. Jutting*,- die in 't profane leven Leeraar bij de Luth: gemeente, en in de Loge Redenaar was. — De bron was, het archief der Loge, dan wel de herinnering.— De oudste Br.·. was toen een 70 ger, en ruim eene halve eeuw op Java.

De volgende aanduiding van *J. C. M. Radermacher* vind ik, zestien jaren later, in dezelfde Loge uitgesproken, door Br.·. *der Kinderen*,— Jaarboek 1864. bl: 208; edoch, die aanduiding schijnt overgenomen te zijn uit het jaarboek van 1857,- zijnde mijne opgave.

De oudste mij bekende algemeene lijst der Lóges, waarop *La Choisie* voorkomt, is die van 1773,- in de te 's Gravenhage bij Rutgerus van Laak gedrukte Algemeene reglementen der VV.·. MM.·. onder de Gr.·. Loge der VII vereenigde Nederlanden. — Aldáár staat, blz. 112, „Lijst der Loges, gehoorende onder het grootmeesterschap van Holland," en aangeduid als *oude* Loges; jaar der constitutie:

1759. Bengale. Salomon.
1764. Batavia. La Choisie.
1769. Batavia. La Vertueuse.
1770. Colombo op Ceylon. De Getrouwigheid.
1771. Batavia. La Fidéle Sincérité.

1772. Cabo de Goede Hoop; de Goede Hoop.

1772. Punto de Gale op Ceylon. D'Opregtheid.

Bij geen der Loges is de oprigter opgenoemd, maar wel bepaald de onderhoorigheid aan Holland, sinds het jaar.

---

§ 24. Ik stel de *oorsprong* van de beoefening in *Indie*, ook in het gezag der Maçonnieke magthebbers van *Franschen* en *Engelschen* oorsprong, en daarvoor geef ik de volgende redenen op:

De uitvloeijing der eerste Loges in Holland,- de arbeid, was uit *Engeland* sinds 1734.— Zie Wagenaar, Amsterdam, I. XXIII. 740; en Wagenaar,- Vad. Hist. XIX. 167.- Willem Holtrop, halve eeuwsfeest 1808, 31.- Eerst bij acte van het Gr.·. O.·. van Engeland van 2 Maart 1770 werd de Gr.·. Loge van Holland vrij verklaard;— Blz. 5, Catalogus Gr.·. Archief 1861.

De Reglementen, — Pligten,— Statuten,— de *taal* van den arbeid, de voorbeelden, — waren van Fransche origine, *Fransch*, — zóó zelfs, dat in het wetboek van 1773 ook de Statuten van de *Gr.·. Loge de France*, en eene Circulaire aan alle reguliere *Fransche* Loges voorkomen, zoo als die in 1771 waren uitgevaardigd;— suivant la Copie de Paris, 1771.

---

§ 25. Ik had op blz. 229 van het jaarboek 5857 de verkeerde voorstelling aangenomen, van den Grootmeester in Holland *Joan Cornelis Radermacher* te verwarren met diens zoon *Jacob Cornelis Mattheus Radermacher*. Deze misslag heb ik hersteld op blz. 76, jaarboek 5859.— Ik nam de vader voor den zoon die ook

Joan Cornelis heette en die de broeder was van den Indischen *Jacob Cornelis Mattheus.*— Teregt heeft Br.·. *W. J. C. van Hasselt* die opmerking aangeduid op bl. 234 jaarboek 5859, en blz. 49, verslag der Loge Concordia Vincit Animos, 1858.

De persoonlijkheid van den *Indischen Radermacher* was in 5854, — toen ik mijne bijdragen opstelde, minder uitgemaakt en opgehelderd. Alleen de aanduiding bij Ary Huysers, (Reynier de Klerk, blz. 41,) was wij voorgekomen met de naams aanduiding in de *Indische* naamboeken en Registers, waarin nog *Samuel Radermacher* voorkomt. — Eerst later kwamen in 't licht, de opgaven in de Navorscher, VIII. 1858, 147 — 210; Indisch Genootschap, deel II. blz. 362.

De Hollandsche Grootmeester, *Joan Cornelis Radermacher* van 1734, overleed te 's Gravenhave in 1748.— Zijn zoon, de Javasche: *Jacob Cornelis Mattheus Radermacher,* werd op 30 Maart 1741 te 's Gravenhage geboren.

Het doet mij leed, door het verschil van 5854 aanleiding te hebben gegeven tot een gelijk verschil, in het Maç.·. jaarboek voor 5864 bl. 207. — Doch de misslag was door wij reeds hersteld in 5859, als boven gemeld.

III, Uitbreiding tot 5799.

§ 26. Volgens de Registers, — oorkonden en bescheiden, — zoo in *Indie* als in de *Nederlanden* geschreven en gedrukt en mij bekend geworden, zijn opvolgende gesticht en opgerigt, de werkplaatsen genaamd:

— Salomon in Bengalen, in 5759.

— La Choisie, te Batavia in 5764.

— La Fidéle Sincérité te Batavia, in 5767.

— La Vertueuse, te Batavia, in 5769.

— De Getrouwigheid, te Colombo op Ceylon in 5770.

— De Goede Hoop, aan de Kaap de Goede Hoop, in 5772.

— De Opregtheid, te Punto de Gale op Ceylon in 5772.

— De Standvastigheid, in Bengalen, in 5773.

— De Langgewenschte, te Nagapatnam, in 5774.

— St. Jan de la Concorde, te Soeratte, in 5776.

— La Reunion Neuchatelloise, ambulante Loge sinds 5790, naar Indie volgens 't Register van 5816.

— De Vereeniging, te Colombo op Ceylon, in 5794.

— De Goede Hoop, ambulant op Java in 5798.

— De Militaire Broederschap, ambulant in 5799, volgens 't Register van 5824.

Tot zoo verre over het *eerste* tijdvak, tot 5798.

Wij zullen de ons bekend gewordene geschiedkundige omstandigheden van elk *werkgebied* afzonderlijk bewerken.

Het *eerste* tijdvak is rijk in uitbreiding en verspreiding van den grooten arbeid. De arbeiders waren veel, en veelsoortig in landaard. — De prof'. gebeurtenissen, die de drie europesche hoofdmagten in *Indië* opvolgende tegen elkander overstelden, bragten evenwel zóó vele hindernissen te weeg, dat eene geregelde voorzetting naar het doel niet langs de *gewone* lijnen, en met de *eigene* gereedschappen konde volvoerd worden; en er alleen een onzijdig streven, naar het volvoeren der pligten jegens de magten der buitenwereld, — te doen overbleef.

IV. De Superieure gedelegeerden

§ 27. De Superieure magt, waaruit oorsprong, invoering en uitbreiding in Indie voortkwam en uitvloeide, was, — volgens constitutie of ratificatie, het *Groot-Meesterschap van Holland.*

Die *Superieure* magt, verleende bij delegatie en representatie het *provinciale* gezag voor de O.·. en W.·. deelen van *Indie* aan dáárheen vertrekkende BB.·. (Cap. III. art. III. eerste Statut.)

Van deze gedelegeerden zijn mij tot heden 1865, bekend geworden *drie* voor Indie, en één in 't bijzonder voor de Kaap de Goede Hoop.

De eerste was de reeds genoemde: JACOBUS LARWOOD VAN SCHEVICHAVEN aan wien het gedelegeerd gezag verleend werd in de X maand van 5758, tijdens den Grootmeester *Graaf van Bentinck tot Varel*, en in de tweede vereeniging der Gr.·. Loge van Holland.

De eerste vergadering werd gehouden op 18 X. 5867, binnen 's Gravenhage.

Br.·. *Larwood van Schevichaven* was in de gewone wereld scheepsbevelhebber.

Zoo als boven reeds is aangeduid, is mij van dezen gedelegeerden superieuren Br.·. nog niets anders bekend geworden, dan hetgeen door den Z.·. A.·. B.·. *W. J. C. van Hasselt* is opgespoord, en in 5859 openbaar bekend is geworden.

Daarom konde ik deze delegatie niet aanduiden in mijne bijdragen van 5857.

Het Dr.·. Archief te *'s Gravenhage* kan door mij niet worden geraadpleegd. — Het Gr.·. Archief in *Indie*

dagteekend van 5799.

De Loge *Salomon* zal door dien eersten Gedelegeerden ingesteld zijn. — Het L.·. der Orde aan individueele neophyten geschonken, is enkel te vermoeden. (1.)

§ 28. De magt van delegatie op den *eersten* zendeling vloeide voort uit de *Oude* Statuten. In de *nieuwe*, gedrukt in 5760, bij Cap. III. art. III. bleef aan den Groot-meester van Holland de benoeming, delegatie en zending voor de „verafgeleegen gewesten," van wege de G.·. Loge.

---

§ 29. Van den tweeden Gedelegeerden gezaghebber GEORGE STEENDEKKER, is mij uit *Indische* bronnen het volgende toegevloeid.

De Groot-meester van Holland, *Carel, Baron van Boetselaar*, verleende onder dagteekening van 1, VIII. 5769 den constitutie brief voor de Bataviasche Loge *La Vertueuse*.

Die Constitutie in forma werd bij welmelde werkplaats ontvangen op den 24. III. 5770.

Onderwijl was door den Gr.·. Meester gedelegeerd met het gezag van tijdelijk Gedeputeerd Gr.·. Meester Nationaal, Br.·. *George Steendekker* voornoemd.

Deze Superieure Br.·. werd in *La Vertueuse* ontvangen en erkend op 24. XII. 5769, — alzoo drie maanden vóór de ontvangst van de acte van Constitutie.

(Bataviasche bronnen, 1844, 75 jarig bestaan, bl. 33. — Geschiedenis, Jaarboek 1864, blz. 209.)

In het Naamregister van 1773 voor de Comp. in

(1.) § 10 en 27, 5758, moet zijn: 5759.
§ 27, 5867, moet zijn: 5757.

Indie, blz. 104, komt *George Steendekker* voor als schipper, in 1773 met de Retourvloot onder Leendert van Coopstad van Batavia, over Bengalen, naar Nederland vertrokken.

Steendekker rigtte aan de Kaap de Goede Hoop de eerste Loge van Afrika op in 5770; de formeele Constitutie van deze werkplaats, onder den naam van *De Goede Hoop*, kwam eerst in 5772.

De tijdelijk Gedeputeerd Groot-meester *Steendekker* was dus in Indie, in de jaren 5770, 71, 72 en 73.

In die jaren werden op Ceylon twee werkplaatsen ingesteld, — te Colombo en te Punto-Gale.

Het aandeel van den Superieuren Br.·. *Steendekker* daarin genomen, is mij niet genoegzaam bekend.

---

§ 30. De derde mij bekende Superieure Br.·. was Abraham van der Weyden, evenzoo gedelegeerde als tijdelijk Groot-meester Nationaal voor Indie, en wel in 5772. — Op den 5. V. van dat jaar installeerde hij de Bataviasche Loge *La Fidèle Sincérité*, blijkens de Bat: opgaven; (75 jarig jubilè, blz. 41; 1844; en Geschiedenis door Br.·. *der Kinderen*, 5864.)

Ook constitueerde hij in forma, de Loge aan de Kaap, *de Goede Hoop.*, in 5772.

Hij was in 't openbare leven Scheepsbevelhebber-kommandeur, en komt op 1 January 1774 niet meer in *Indie* of aan de *Kaap* voor; is vóór 1 January 1773 van Batavia vertrokken. Volgens *Jacob Haafner* in zijne reis door Ceylon, werd *Van der Weyden* aan de Kaap vermoord door een Engelschman, met wien hij te zamen woonde. (blz. 117, Reize.)

De delegatie op beide genoemde BB.·. ongeveer op één tijdstip, en tijdens denzelfden Groot-meester van Holland, *Carel, Baron van Boetselaar*, is wel opmerkelijk. Dit doet denken aan speciaal en verdeeld gezag, aan veelhoofdig kommissariaat, of aan enkele lastgeving bij overdragt en opvolging.

---

§ 31. Dit is alles wat mij van de Superieure Gedelegeerden uit Holland naar *Indie*, bekend werd.

Ik moet tot mijn leedwezen herhalen, wat ik zeide in 5858, Jaarboek blz. 90, schoon dan ook de narigten eenigsinds ruimer zijn als toen.

Het Gr.·. Archief, — dan wel eenig Loge Archief zal wel meerdere narigten kunnen bezorgen. Wat onder mijn bereik gekomen is heb ik als bouwstof aangewend.

---

§ 32. In het Gr.: Archief te 's Gravenhage is, onder No. 71. a,--- gedeponeerd het diploma, afgegeven door den Gr.·. Meester *Carel, Baron van Boetselaar* den 21 Augustus 1784, aan den Luitenant-Kolonel *van de Graaff*, Gouverneur aan de Kaap de Goede Hoop, als provinciaal Grootmeester aldáár.

In 1784 koos de opperbewindhebber der Comp. — de Prins van Oranje Willem V, — den Luitenant kolonel ingenieur in dienst van de Republiek, *Cornelis Jacob van de Graaff*, — een man van uitsteekende bekwaamheid, — om als Gouverneur der Kaap kolonie naar Afrika's Zuidhoek te gaan, waar hij in September 1785 aankwam, en waar hij ambtenaren vond die zich trachtten te verrijken, en kolonisten die van vrijheid droomden. (Lauts. Verov: Ned. II 32.)

In het Indisch Comp. naamregister komen voor: nog in 1788:

— *Cornelis Jacob van de Graaff*, sinds 1784 Gouverneur en Directeur van de Kaap de Goede Hoop.

— *Willem Jacob van de Graaff*, sinds 1785 Gouverneur en Directeur van Ceylon, sinds 1778 Raad van Indie, en in 1793 bestemd tot Kommissaris en Gouverneur Generaal: waarvan hij echter in 1794, te Batavia komende, door intrigue verstoken werd. Ook deze was „een doorkundig genie - officier."

Alhoewel op het aangeduide diploma de voornamen niet worden aangeduid, is het toch kennelijk, wie van beiden de houder is geweest. Even kennelijk is het, dat dit diploma tot geen gewenscht doel geleid heeft.— Profane belangen en geschillen wogen dáár,— en toen,— zwaarder dan alle Maçonnieke belangen, die van geene geschillen mogen ontstaan.

---

§ 33. In 5802 vind ik de benoeming van den Br.·. *J. A. de Mist* (benoemd Kommissaris Generaal voor de Kaap,) door den G.·. Meester *Isaa cvan Teylingen*, tot Gedeputeerd Nat.·. Gr.·. Meester voor Afrika's zuidpunt, met de magt tot het constitueeren,— inspecteeren en regeren van werkplaatsen.— In het Archief berust het verslag daarvan, over de jaren van zijn bewind. De tweede Loge, *de Goede Trouw*, dagteekent van 5802. (W. Holtrop, halve eeuwfeestrede 5808. blz. 59).

De Mist. bleef echter ook Ged.·. G.·. Meester der Gr.·. L.·. van de Bataafsche Republiek tot 5803. (Register.— Holtrop, 16:)

V. Grondstellingen, Pligten en Traditien.

§. 34. De eerste algemeene wetten werden door de Gr.·. Loge van Holland gearresteerd op 27. V. 5760.

Bevorens werden de Constitutions of the Free-Mason's opgevolgd, zoo als die door den Deputé Grand - Maitre des Loges regulières en Hollande, *Jean Kuenen*, waren vertaald in 't Fransch in 1735.

De Constitutions van *Anderson*, van 1722 en 1723, bleven aanvankelijk de bakens op den weg tot den arbeid; en vermoedelijk waren *zij* de eerst in *Indie* overgebragte wegwijzers ter zake.

Van dit boek verschenen opvolgende, in 1742 eene *Fransche* vertaling door *de la Tierce*; in 1758 eene derde *Engelsche* uitgaaf van Anderson; 1756 eene van John Entich- of Entinck te London.

Dat werk was groot, 339 pagina's kwarto, in 18 titels,— *oude* en *nieuwe* wetten.

In de eerste vergadering van de G.·. Loge van Holland, op 18. X. 5757 werd reeds over de overname dier wetten ontwerp gemaakt, en de herziening voorbereid.— In 1761 kwam de kwarto,— in 1762 en 1773 de octavo uitgave uit in 't *Fransch* en *Hollandsch*. In 1784 nog eens eene *Engelsche* uitgave.

Als bron voor dit overzigt heb ik een exemplaar in 4 en een in 8 vo. Dit laatste heeft als aanteekening het volgende letterlijk: „Ce Livre à Partien à Jauffret Cap.^{tain} Major ou 12me. Bataillon de la Republique Françoise. En garnison à l'ille de france. Le 1me Vendemiére an 12me 1804."

§ 35. De voorteleezen, aantebevelen en nateleeven pligten der Vrije-metselaren zijn: (5760).— een eerlijk, goed, opregt, getrouw man; gehoorzaamheid aan de zedewet; zonder aanzien van uiterlijken leervorm van eeredienst.

— een goed vader,— goed vriend,— goed echtgenoot, — vreedzaam onderdaan, — in welk land ook wonende; — onzijdig beschouwer van ieders individueele meening.

— bescheidenheid, behulpzaamheid, yver, ernstigheid jegens allen, overal, altijd; — niet te doen aan anderen wat men niet zelve wenscht te ondervinden, — alles in overeenstemming met maatschappelijke pligten van 't land, het ambt, en van de lands wetten.

---

§. 36. In 5755 bij de vereeniging tot een Gr.·. O.·. in Frankrijk, werden eveneens eigene Statuten vervaardigd en gedecreteerd, onder dagteekening van den 4. V. 5755, door de Loge *St. Jan de Jeruzalem* te Parys, onder den Gr.·. M.·. van Frankrijk, *Louis de Bourbon*, graaf van *Clermont*. Zij zijn eigenaardig, en bestaan uit 44 artikels, waaronder als volgt op te merken is:

1e. Aanroeping van godes bijstand, zonder ontwijding van den grooten naam. — Ontzegging van allen voorrang door rijkdom, — geboorte, — ambt; — toeval dat tot geene ongelijkheid in den algemeenen arbeid leiden moet. — Bijwonen der kerkdienst alle zondagen: en, vóór de verkiezing op 's Jans dag, de *Mis* aanhooren in de kerk, en *zielmissen* laten lezen voor de afgestorvene B. B.·.

2e. Geregte geboorte, — gedoopt zijn,— godvreezend, en van goeden levenswandel, — vrije stand van persoon, — boven den 25 jarigen leeftijd, uitgenomen Loeftons;— deze waren de *voorwaarden* van toelating en opname.

3e. Goede onderdanen van den Keizer,— Koning,— Vorst, — als Souvereinen, — en onderwerping aan de wetten van Gouverneurs, Regters, Magistraten, Wetgevers, — als uitvoerders van den Souvereinen wil. — Bescheidenheid, voegzaamheid, menschlievendheid, wellevenheid, — vijand van leugen en bedrog; — behulpzaam jegens reizende BB.·.

Deze hoofdgrondstellingen jegens de *onzigtbare*, de *zigtbare* overheid, jegens *anderen* en jegens *zich zelven*, zijn grootendeels nog van *Engelsche* origine, docht *verfranscht*. —De vroegere statuten van 11. X. 5743, — de latere van 14. VI. 5771, hebben slechts gedeeltelijk overeenkomst met die van 14, V. 5755. — Strijdig met de *origine* zijn de *Fransche* statuten op deze punten.

— Dat de zoekende *gedoopt* moet zijn. (art. 11.)

— Dat men de *Mis* zal aanhooren. (art. 29.)

— Dat de V.·. M.·. tot de *Katholyke* gezindte behooren moet [art: 15. 29. 30. 39.) — Protestanten, Mozaïten werden dus geweerd volgens de *Fransche* statuten.

Dit was tegenstrijdig met de Engelsche constitutions, en de Hollanders, die veel van de Franschen overnamen, stelden evenwel de Engelsche gelijkheid op den voorgrond, daar zij in gezindheid voor de leer van het Catholicisme openbaar afkeerig waren.

In *Indie* was de uitoefening van de dienst der ge-

zindte van Rome openbaar verboden. De Fransche invloed werd dus gewijzigd, de Engelsche vond ingang.

Niettemin is de *Roode* en de *Schotsche* ritus bij de *Blaauwe* in Indie binnengedrongen.

§. 37. De grondstellingen, pligten en traditien zijn en waren ook *onbeschrevene*, den kenners bekend.

De naam, — de collective aanduiding was, zoo als in de beschrevene statuten en andere stukken voorkomst, voor de Orde:

„Societeit, (Maatschappij, —) Broederschap, — Genootschap. — (5754 — 5800).

§ 38. In eene, zóó vreemdsoortige en eigenaardige uitwendige maatschappij, — en onder zulke verschillende omstandigheden als in *Indie*. — als in de vorige tijden, — zijn de grondstellingen toch algemeen verbreid geworden.

De *arbeid* was overal te volbrengen.

Arbeiders werden overal gevonden.

Werkplaatsen ontstonden in alle voorname vereenigingen van individu 's, wier geest en yver bevattelijk waren voor den arbeid.

En dewijl de omstandigheden van tijd, plaats en openbare orde voor de kennis der geschiedenis eene noodzakelijke wetenschap zijn, zoo geef ik een overzigt van elk werkgebied, en van de westersche historische traditie, en van den vroegeren oorsprong van den grooten arbeid, — zoo als die door de *blaauwe* V.·. M.·. is bewaard en erkend.

VI. Historisch overzigt van 't Westen.

§. 39. De *Oorsprong* van den geregelden arbeid in *Indie* is meer bepaald aangeduid en bekend geworden, ná de regelmatige instelling der Gr.·. Loge van *Holland* in 5757; maar de *kennis* van den arbeid en der grondstellingen was reeds *veel vroeger* verspreid, door de verspreiding van arbeiders over alle deelen der wereld.

In No. 1503 van de Algemeene Bibliographie der Fr.·. M.·. van *Kloss*, — (Von Naudot, Chansons notées, gedrukt ná 17 Augustus 1740 te Parys, voorrede, Notes Historiques,) vind ik de eerste stellige vermelding der algemeene verspreiding, vertaald luidende als volgt.

„De Groot Meester-Generaal der Vrymetselarij resideert in London, waar de uitoefening volkomen vrij is. — De geheele adel van Engeland, Schotland en Ierland rekent het zich tot eer, in de orde opgenomen en toegelaten te worden.

„In London alleen telt men zestig Loges, — in elke stad van eenige beduidenis is eene Loge.

„In 1739 was de Hertog van Carnaervon, sinds 27 April 1738, Groot Meester; — de Prins van Wallis was Meester; — zoo als ook vele Hertogen, Graven, Pairs, Aartsbisschoppen en Bisschoppen, Leden en Meesters zijn.

§ 40. „In Parijs waren vele Loges." (in 1762 reeds een en vijftig.) „In Lyon, Rouen, Caen, Marseille, Nantes, Montpellier, Avignon; — te Turin in Piemont; — te Florence, Livorno, Placentia, Parma, — door geheel het Noorden vind men Loges.

„De Paus Benedictus XIV is meester van eer eener Engelsche Loge. — De Hertog van Antin is in Frankrijk Groot Meester; — de Hertog de Villeroy is meester eener Loge, — de Groot hertog van Toscane, de Koning van Pruissen zijn hoofden van Loges: (5740).

§ 41. „De *Engelschen* en *Hollanders* zijn yverige aanhangers van deze edele Vereeniging, (Societé, Gesellschaft), en hebben door hunnen handel in de afgelegenste deelen des aardbols de Vrijmetselarij alom verbreid, zoo dat men in Constantinopol, in alle havens van den Levant, in *Indie*, in *China*, zelfs in *Japan* Vrijmetselaren vindt." (Kloss, Gesch.·. der Fr.·. M.·. in Frankreich. I. 35.)

§ 42. In dit document van 1740 komt onder anderen voor, en wordt door Kloss als belangrijk aangeduid, dat de Mr.·. Gr.·. de hoogste aangeduide is,— alzoo de Blaauwe V.·. M.·. zijnde de Roode van latere dagteckening in Frankrijk ontstaan, — de Schotsche evenwel op zich zelf staand te beschouwen.

---

§ 43. Voor *Indie*, — de O.·. en W.·. deelen van *Azia*, is dit document van niet minder historisch belang. Dáár bewogen zich om handelszaken, alle landaarden van Europa; en wij weten dat de Vrymetselarij doorgedrongen was in Turkije, Italie, Duitschland, het Noorden, Holland, en tot in *Oost- Azia*.

De oorsprong van allen was uit *Engeland*, reeds van veel vroeger dagen.

§ 44. In de *Nederlanden* vinden wij reeds eene

Engelsche acte voor de Loge *Vreedendall* te Amsterdam, van S. I. 5519, en werklijsten tot 5601.— In 's Gravenhage arbeidde de Loge *Frederiks Vreedendall* in 5637, en de Stadhouder Fredrik Hendrik van Nassau werd daarin op 29. XI. 5637 tot Gr.·. Mr.·. gekozen. De Admiralen *van Wassenaar, Backer, van Neck,* en vele notabiliteiten van Holland, Zeeland, Braband, waren arbeiders in het *Vreedendall.*

De V.·. M.·. werkte in de *Nederlanden* langen tijd sporadisch, onder Engelsch of Schotsch gezag. Het *Vreedendall* bleef de bestendige arbeid aanhouden. In 5731 werd daarin de Gr.·. Hertog van Toskane, latere Duitsch-keizer *Frans* I., ingewijd, door Lord *Stanhope,* Gezant bij de Algemeene Staten in 's Gravenhage.

§ 45. In Frankrijk vind men het vroegste jaartal 5688, voor de Loge *la Parfaite Egalité* in het Regiment Walsh- Irlandais te Bapaume. De Engelsche Constitutie was van 25. I. 5688.— (Etat G.·. O.·. de France. 22 VI 5777, II. I. 113).

§ 46. Sedert evenwel de V.·. M.·., volgens de nieuwere Constitutien van Anderson, uit de Pauls- lodge te London met meer spoed alom verbreid werd, ontstonden er op het vasteland zeer vele vereenigingen, — zooals in het document van 1740 aangeduid.— De *vervolgingen* die er weldra werden ingesteld tegen den arbeid en de arbeiders, uit Rome, in Holland, uit Parys, hebben den omvang beter doen kennen, en zijn voor de V.·. M.·. juist *welddadig* geweest.

§ 47. Het oudst bepaald jaartal van den overbreng der N.·. V.· M..·. in Frankrijk, is van 5725; (Kloss,

I. 14. 18); het was eene *Engelsche* Loge te Parys. In tien jaren traden 5 — 600 zoekenden toe. In 5762 waren er te Parys eenenvijftig loges werkende, vele waren reeds verstrooid.— In 5755 werd het Gr.·. O.·. van Frankrijk opgezigt, en de statuten geproclameerd door den G.·. M.·. *Louis de Bourbon* comte de *Clermont*, voor geheel Frankrijk. (Kloss, I. 78.79).

§ 48. In de Nederlanden bragt Br.·. *Joan Cornelis Radermacher*, rentmeester van den Prins van Oranje, de nieuwere V.·. M.·. over in 5734. — Elders dan in den Haag, vooral in Amsterdam, Rotterdam, Leeuwarden, Nymegen, — onstonden vereenigingen, alles *Engelsch* of *Schotsch* Maç.·. maar sporadisch. — De Fransche documenten duiden aan, dat Br.·. *Samuel Philipp Rosa* in de Nederlanden achtien Loges oprigtte, in 5758, maar dat zal de *Roode* arbeid bedoelen, die in 5756 in Frankrijk vormelijk ontstond. (Kloss. I. 86.)

§ 49. De eerste vormelijke Berlijnsch — *Duitsch Engelsche* Loge werd geconstitueerd 13. VII 5740.

§ 50. In 5757 traden elf Loges in *Holland* bijeen, en ontstond het eerste *Hollandsche* algemeene Gr.·. Meesterschap bij herstelling.

§ 51. De Fransche V.·. M.·. erkende tot 5767 Engeland als het stamland, — de Engelsche statuten als verbindbare grondregelen voor de Fransche V.·. M.·. Sedert hebben zij zich eigene historie, — riten,, — graden geschapen, vooral veelvuldige *Roode*.

§ 52. De Hollandsche V.·. M.·. kwam eerst in 5770 met het Engelsch Gr.·. O.·. overeen, bij conventie van zelfstandig verklaring. Zij volgde zoowel de *Engelsche*, *Scholsche* als *Fransche* riten.

§ 53. De Duitsche V.·. M.·. scheidde zich reeds vroeg af van den oorsprong,— de Engelsche en Schotsche, — doch viel later zeer in de Fransche *roode* riten.

---

§ 54. Het begin, — de oorsprong der V.·. M.·. in *Indie*, — alhoewel bekend uit *Holland*, — en vermoedelijk ook uit *Frankrijk* en *Duitschland*, — gaat evenwel op tot de algemeene bron, de *Engelsche*, de *blaauwe* V.·. M.·.

De traditien der *roode* gg.·. zullen, zoo noodig, later worden bijgebragt, wanneer wij ook de Adoptive arbeid zullen gedenken.

VII. Werkgebied van Batavia.

§ 55. De *stad Batavia* was, ongeveer medio anno 5760, en nog een derde eeuw later, de eenigste vereeniging van aanzien voor individu's van *Westelijken* oorsprong en *Westelijke* denkbeelden, in Indie 's Archipel.

Alles wat uit het westen naar het oosten toog, kwam te Batavia, — alles wat in en door het oosten zich bewoog, verscheen ook dáár, — alles wat van het oosten naar het westen terugtrok, ging over Batavia.

De Engelschen en Franschen en Hollanders; reizigers, handelaren, krijgslieden, hadden om de west van Indie nog geene algemeene punten van vereeniging.

De *Westersche* bevolking van *Batavia* bedroeg ongeveer zesduizend individu's van allerlei aard, — Dienaren der Comp. politiek en militair, en vrijburgers.

De afscheiding der klassen en rangen en kleuren was sterk, — stellig. — Maatschappelijke gelijkheid bestond er niet. — Ieder was dienaar van den meerdere, — heer over den mindere.

Alles was gemonopoliseerd — gereglementeerd, — gesubordineerd.

Tusschen de klassen van oosterschen en westerschen oorsprong was eene wijde klove, alleen in den handel overtekomen.

De begrippen waren echt *Westersch*, wars van gelijkheid in het openbaar, in 't bijzonder leven, in zaken van dogmatiek.

§ 56. De drie hoofdklassen van de bevolking in getal, volgens drie opgaven waren:

1e. Volgens *Stavorinus*, 1768:

Europeanen, vrijburgers, mann. en vr.		1652.
id.	Comp. dienaren mannen p. m.	4000.
id.	Krijgslieden.	onbekend.
	Zamen	5.652.

2e. Volgens *Ary Huysers*, 1778:

Europesche burgers, mannen.		468.
id.	Comp. dienaren,	1650.
id.	Militairen,	2571.
	Zamen mann.	4689.

3e. Volgens *Radermacher*, 1779:

Europesche burgers en famillie,		1138.
id.	Comp. dienaren, mannen,	700.
id.	Militairen id. ongeveer	2000.
	Zamen	3838.

Deze getallen zijn echter zonder de *Mixtizen*, deze waren:

1778 volgens Huysers, . mannen. 5582.

1779 volgens Radermacher, mannen. 263.

De verschillen doen andere rekening vermoeden.

§ 57. De geboren *Europeanen* waren van zeer verschillenden landaard, uit meest alle landen van Europa. De minsten waren geboren in Nederland, de meesten in Duitschland.

Onder de Europesche *volksklasse* werden gerekend alle, in Indie, uit Europesche *ouders* geborenen individuen.

De van oostersche *moeders* geborenen waren maatschappelijk gescheiden van die der moeders van *Europesche* origine. — Zij waren de Mixtizen.

De onderscheidene wijze van aanvankelijke opvoeding; — de véruiteenloopende verschillen van landaard, vooroordeel en toestand, smolten hier te zamen tot één doel, dat men „eigenbelang" noemt, en waartoe de middelen geregtvaardigd werden door tijd, plaats en openbare orde.

Ieder geboren Europeaan beschouwde zich als tijdelijk aanwezig. — Voor weinigen werd het een ander rust-land. — Niemand meende aan het einde van zijne fortuin te zijn.

Het heete klimaat, in eene Europeesch gebouwde stad; — de westersche hartstochten in een oostersch gewest; — de individueele belangen; — rusteloosheid bij lusteloosheid; — gebrek aan westersche gezelligheid; — alles volgens, de persoonlijke onder-

vinding ons medegedeeld door Stavorinus, 1767 en 1777; — dienen in aanmerking en overweging te komen, voor de beschouwing van het *werkgebied* van *Batavia*.

§ 58. Nog geldt eene overwegende beschouwing voor den *aanvang* van den arbeid in de stad en het gebied van Batavia, 1764—1773, onder het bewind van den Gouverneur Generaal *Petrus Albertus van der Parra*. Deze beschouwing betreft den toestand, die in een Engelsch werk over 1768 — 1771 van Batavia zoo eigenaardig wordt uitgedrukt, the consequence of an arbitrary and jealous government. De gewone gezelschappelijke bijeenkomsten van de leden der Europische gemeente waren wel vol gastvrijheid, — maar beperkt binnen de rang- en ambtlievende kringen, en steeds mixed with a kind of suspicious reserve, which pervades all stations and all companies. — Many people assert, that they would not confide in their own brothers in this country.

Deze bevinding is in zóó verre juist aantenemen, dat zij door een tijdelijk aanwezigen, elders thuis behoorend, opmerker is aangeteekend, en deze een vergelijk heeft gemaakt met de levenswijze in *zijn* vaderland.

Openbare vereenigingen voor de Europesche bevolking waren er te Batavia niet. Vroeger was er eene schouwburg, maar ook deze was in 1768 weder gesloten.

De eenige openbare toegelaten zamenkomsten waren

dáár, waar leeraren van de getolereerde eeredienst hunne oefeningen hielden.

§ 59. Onder de *Oostersche* volksklassen waren de leerstellingen van Fo,— van Brama,— van Mohammad,— van Zoroaster,— van Boeddha— vrij in uitoefening; en de wetten voor Mohammedanen, en Hindoes en Chinezen genoten bescherming, en waren gereglementeerd.

Van de *Westersche* eeredienst was alleen die van Calvinus en Lutherus getolereerd, maar die van Rome streng verboden. Van de eerst genoemden waren er in 1768 niet minder dan twaalf leeraren, en in 1777 zelfs vijf en dertig individu's „kerkelijke dienaren." In 1773 waren er, volgens 't naamregister, vijftien leeraren, en vijftig personen aan die eeredienst verbonden.

Eigenaardige belangen en vooroordeelen hadden grooten invloed op de Regering. De Gouverneur Generaal *Van der Parra,* wordt geprezen als een beschermer van de openbaar getolereerde eeredienst, en van hare dienaren. In 1763 verzocht hij van de laatstbedoelden ruimen toevoer uit de Nederlanden.

De Staatkundige grondstellingen van het bewind der Comp. in de Nederlanden, waren in dezen tijd nog,— even als die van het opperbewind over de Spaansche gewesten in Amerika,— bekommerende alleenheersching over het *onzigtbare,* — de zielen en geestvermogens en denkbeelden,— om een volslagene alleenheersching over het *zigtbare,* — handel, land en bevolking, — te behouden.

---

§ 60. Dit overzigt van den staat van zaken in het werkgebied van Batavia, onder de westersche volksklasse, geldt voor geheel het overige van den Indischen Archipel.

De arbeid begon en duurde een eeuw voort, bijna uitsluitend onder de individuen van westerschen oorsprong. De geheele massa van deze individuen, over geheel het eiland Java, bedroeg in 1777, mannen, 7784, — waarvan 4557 hoogere en mindere krijgs en zeelieden, en zeventig dienaren der westersche eeredienst. Van dit geheel getal kan men een twintigste als vatbaar achten voor de kennis van de beoefening der K.·. K.·., en een honderdste deel voor de yvervolle, bekwame en denkende werklieden, in staat om de gereedschappen te handteeren en materiaal aantebrengen.

In het werkgebied van Batavia, — Java, — bestonden in het eerste tijdvak, tot 5799, de werkplaatsen *La Choisie, La Fidèle Sincérité* en *La Vertueuse.* De uitwendige geschiedenis is in de volgende regelen bewerkt.

VIII. De Loge „La Choisie" te Batavia,

§. 61. Deze werkplaats werd gesticht en opgerigt in het jaar 5764, door den toenmaligen Sabandhar en Licentmeester, — tusschenpersoon voor de zaken van den handel aan wal en de vaartuigen en personen ter reede van Batavia, — Jacob Cornelis Mattheus Radermacher, en eenige andere BB.·. (Bataviasche opgaven uit herinneringen in 1844. Gr.·. Archief 1764.)

De magt, het *gezag*, waaruit de vereeniging oorsprong nam, is nog niet gebleken.

In dat jaar 1764 kwam de Engelsche Scheepskommandeur *Tinker* of *Tucker* met vijf oorlogschepen ter reede van Batavia, om proviand intenemen. De juiste tijd is niet optegeven, anders zoude men eenig vergelijk kunnen opmaken.

§. 62. Van de mede oprigters, en van hunnen oorsprong als zóódanig, is mij evenmin voor als nog iets zekers bekend. De toenmalige tijds — en locale omstandigheden, en het eigenaardig prof.·. hirarchiesch sytsthema onder den Gouverneur Generaal *van der Parra* (1761 — 1775) dient in beschouwing te worden genomen bij de historie van de oprigting der *drie Bataviasche* werkplaatsen; — zoo als ook de oude orde, om eene loge te constitueeren, vóór de bekendwording der statuten van de Gr.·. Loge der Vereenigde Nederlanden.

§. 63. Die *oude* orde van aanvang tot *localen* arbeid, beschreven in het constitutieboek van 5760, Cap.·. IV, beval, dat alleen de Gr.·. Mr.·. of een Gedeputeerde en Gedelegeerde *ad hoc*, — in forma gerecipieerd ter plaatse, en door de aspireerende vereeniging, — de allereersten arbeid zoude openen, — het licht der O.·. ontsteken, — den geëligeerd Meester en Opzieners zoude onderzoeken in de kennis der K.·. K.·., — hen vervolgens zoude bevinden te zijn bekwaam, van goede zeden, opregt, getrouw, en hartelijk verbonden aan de B.·. schap, waar ook verspreid over den ganschen aardbodem. — Dat de geëligeerde voorganger alsdan, ter linkerzijde van den Superieur, en na algemeene toestemming der aanweezende BB.·. aspiranten en stichters

de *Loge* als werkplaats zoude constitueeren bij monde, — den eersten voorganger benoemen en aanstellen, — hem en allen voorhouden de lasten en pligten, — aanbeveelende beoefening van bekwaamheid, door yver en eendragt, — en daarbij voegende datgene, wat in geene taal kan worden beschreven, — onder aanbieding van de gereedschappen, — het Boek, en de Wetten.

En alsdan ving de eerste *locale* arbeid in forma aan, nader bij Grootmeesterlijke acte van *constitutie* te bezegelen of te ratificeeren.

Omtrent de instelling in *deze* orde en regel, van La Choisie, is mij weinig voldoende voorgekomen.

§. 64. De voorloopige en wettige Constitutie vond plaats, — en wel in het jaar 5764, — te *Batavia*.

De *bevestiging* dáárvan komt voor op de volgende plaatsen:

1e. In het Constitutieboek, gedrukt in 's Gravenhage, bij den Boekverkooper *Rutgerus van Laak*, uitgave van 1773, blz. 112. — Die Boekverkooper was door de Gr.·. Loge van de Vereenigde Nederlanden, bij Resolutie van 18. X. 5757 aangesteld. — De „Code Maçon" en de uitgave van 1773, werd vooraf door de hooge Maçonnieke authoriteit goedgekeurd. De rang der *oude* Loges van den beginne af aan, werd bepaald en bleef bepaald, en alle *volgende* Loges volgden naar den datum der Constitutie. (Cap. IV. Art. I. blz. 66.) De uitgave van 1773 bevat. „2e une Liste des Loges ressortant sous la Grande Maitrise de Hollande" (Cap. IV.) „Lyst der Loges, Gehorende onder het Grootmeesterschap in Holland;" (blz. 112.) Daarin komt voor, op blz. 114. zoo als reeds boven aangeduid is.

—„1764.— Batavia.— La Choisie."

Alhoewel bij elke andere, vroeger in de *Nederlanden* opgerigt en reeds *gesloten* of vervallen Loge als zóódanig is aangeduid, is dit voor La Choisie echter niet zóó; en men zoude vermoeden dat die Loge dus nog bestond in 1772, wijl in die lijst nog voorkomt, als voorlaatste Loge:

—„1772,— Punto de Gale op Ceylon.— D'opregtheid." alzoo berigten uit Indië tot dat jaar 1772.

En toch moet men vermoeden dat La Choisie in 5773 niet meer bestond.

2e. In het verslag bij het vijfenzeventig jarig jubilé te *Batavia*, — gedrukt te Batavia in het Bat. Gen. 5844,— komt een geschiedkundig overzigt voor, door den Br.·. Redenaar der Loge „de Ster in het Oosten," *Th. Jutting*, opgemaakt uit het voorhandene, of het herinnerde bij ouden van dagen. Dáár staat in 't kort: „het was in het jaar 1764, (p. s.) dat hier ter stede de eerste Loge werd opgerigt, die echter slechts korten tijd hare geboorte heeft overleefd: — La Choisie, zoo was haar naam, gesticht door Mr. *J. C. M. Radermacher*,— een bekend voorstander en beschermer van wetenschap en kunst, werd *drie* jaren dáárna wederom ontbonden, nog vóór de aangevraagde constitutie was verkregen," (bl. 30. 31.) Op blz. 50 wordt Br.·. *J. C. M. Radermacher* genaamd: een der stichters van La Choisie.

Op blz. 208 van het jaarboek voor VV.·. MM.·. 5864, wordt door Br.·. *T. H. der Kinderen*, in eene „Geschiedenis der V.·. M.·. te *Batavia*, als Orateur van welmelde Loge „de Ster in het Oosten," ongeveer hetzelfde, en uit dezelfde bronnen voorgedragen; en wel m. m. als volgt:

„De Br.·. *J. C. M. Radermacher*.... vereenigde zich met eenige BB.·., en rigtte in 1764 p. s. eene Loge te Batavia op, aan welke den naam werd gegeven van La Choisie, en voor welke eene Constitutie van de Groote Loge in het moederland werd aangevraagd.

„En dit was een moedig werk; want in dien tijd waren zij, die in deze gewesten het bestuur in handen hadden, — niet minder dan de regeerders in het moederland, — zeer vijandig gezind jegens de Vrymetselarij; en vooral de geestelijkheid bezigde voortdurend haren, dikwijls zoo vermogenden invloed, om hen, die zich „kinderen des lichts" noemen, afteschilderen als gevaarlijke wezens voor staat en kerk."

Reeds spoedig bleek, dat niet allen die met Br.·. *R.* hadden deelgenomen aan de oprigting van La Choisie, met dezelfde gevoelens bezield waren.

„De ware denkbeelden van broederschap en gelijkheid ontbraken. De broederschaar had zich dan ook reeds ontbonden, toen de aangevraagde Constitutie in het moederland werd verleend."

Alhoewel nu uit deze oratorische voorstelling is op te maken, de *vermoedelijke* redenen van de oprigting en het kort bestaan; dat die vermoedens voor den onderzoeker, in den geest des tijds en den localen toestand, aanneemelijk voorkomen als gegrond op verzekering van elders, wat de afhankelijke, servile en despotieke Compagnies — hierarchie betreft, — zoo laat die voorstelling aan een kritisch onderzoek toch nog ruimte over tot wijziging.

3e. De oudste, en op die van 5773 eerstvolgende lijst der Loges, — „*weleer* onderhorig aan het Gr.·,

Meesterschap der Nederlanden, maar die successivelijk hebben *opgehouden* te werken, van het jaar 5757 tot 5809," is mij voorgekomen in den „Vrij Metselaars Almanak" gedrukt te Rotterdam bij *C. R. Hake*, — Amsterdam bij *H. van Munster en Zoon*, met goedkeuring, onder het Gr.·. Meesterschap van *M. W. Reepmaker* te Rotterdam, en het Gedep.·. Gr.·. Mr.·. schap van *P. Havelaar* te Rotterdam, voor het werkjaar 5815 — 5816; onder de voormalige Loges, blz. 31, vind ik La Choisie te Batavia, — zonder opgave van het jaar van dekking.

Eene gelijke opgave, op gelijk gezag, vind ik op blz. 31 van den V.·. M.·. Almanak voor 5825, — loopende tot 5824.

In de origineele uitgave der Wetten van 5798 komt geene generale lijst der oude, nieuwe en gedekte Loges voor.

De Constitutie acte is niet tot den oorsprong wedergekeerd; (zie lijst der C. brieven in 't G.· Archief, No. 69, 1861, en lijst op blz. 53, 1764, Resol.·. G.·. O.·. 5854.)

§. 65. Dit is uit overlevering bekend, dat de werkzaamheden van La Choisie plaats vonden in het gebouw, dat genaamd was: „Heeren Logement," binnen de stad Batavia.

Even als alles te *Batavia* gecentraliseerd en onder staatsopzigt gesteld was, zoo was ook deze instelling,— het gebouw, — de houder, — de huishouding,— gereglementeerd, en wel onder 35 hoofdartikelen, blijkens de Bataviasche Statuten, Cap: „'t Heeren of Stadslogement." De „Casteleyn" werd door de Regering aangesteld, en

was gesalarieerd met een achtste procento van alle vendusalarissen. Hij was dusservant, was politiedienaar,— en monopolist voor de huisvesting van alle vreemde Europeanen.— Het „Heeren Logement" stond, voor de pacht, — huur, — en de „prerogativen," onder het „uitdrukkelijk Consent der Hooge Regering," (art. 18.)

§. 66. De oorzaken van het vroeg dekken van La Choisie, — door Br.·. *der Kinderen* toegeschreven aan de stompzinnige denkwijze van de profane en kerkelijke overheid, — is ons dunkens voornamelijk te wijten aan het spoedig vertrek van den eenigen bekenden medestichter, — van diens aanverwantschap, — en aan het subordinaat Comp. decorum, dat zelfs de kleur, de aard, de waarde van alle stoffen en behoeften en gebruiken bepaald had.

J. C. M. Radermacher vertrok in 1764, van Batavia naar Holland. — Hij was toen oud 23 jaren, en, reeds sinds 7 Januarij 1761 gehuwd. — Zijn schoonvader, *Reynier de Klerk*, was Raad-Ordinair van Indie, lid der Regering, en, als de toenmalige Gouverneur-Generaal *van der Parra*, even kortzigtig, despotiek en bigottisch.

Radermacher schijnt reeds in December 1764 in Holland te zijn geweest, want op 23 December 1764 werd hij gekozen tot Gr.·. Secretaris van de Gr.·. Loge in den Haag. In het volgend jaar werd hij als zoodanig herkozen.

In het Algemeen Register van Gr.·. OO.·. komt voor als Gr.·. Secretaris, gekozen in de vergadering van:

23 of 28 December	1764.	...	*Radermacher.*
26 Mei	1765.	...	*Radermacher* eerste.
29 Junij	1766.	...	*Radermacher*, eerste.

In het V.·. M.·. jaarboek van 5859 heeft Br.·. *W. J. C. van Hasselt*, aangeduid en bewezen, dat de hier bedoelde Gr.·. Secr.·. dezelfde *Jacob Cornelis Mattheus Radermacher* was.

Zijn verblijf in de Nederlanden kenmerkte zich, voor de *Bataviasche* werkplaats, door niets, voor zoo verre bekend.

In 1765 werd hem een zoon geboren, *Frans Reinier* geheeten, die in 1782 in de Loge l'Astrée aangenomen, en in 1792 de mede oprigter werd van de Loge l'Astre de l'Orient te Vlissingen. (Jaarb. V.·. M.·. 5843. blz. 77. 78.)

J. C. M. Radermacher werd in 1766 gepromoveerd tot Doctor Juris aan de Hoogeschool te Harderwijk; was ook Pensionaris honorair van de stad Vlissingen, en vertrok in Januarij 1767 weder naar Batavia, — alwaar hij in Augustus 1767 terug kwam, zonder bepaald ambt, maar met rang van Opperkoopman. Hij was dus 26 jaren oud bij zijne *tweede* komst te *Batavia*.

§. 67. Wij weten niet, of *Radermacher* bij zijn vertrek in 1764 de opdragt had om de formeele Constitutie van La Choisie te ontvangen.

Wij weten niet, of hij die ontving; of wel niet.

Wij weten niet, of hij dit document medebragt in 1767; — of bij zijne terugkomst in Augustus, die werkplaats reeds gedekt was; en wáár het document is gebleven.

De juiste oorzaak is niet gebleken. — Vooroordeel, mistrouwen, — verbod, — vertrek van leden, — verflaauwing, — tegenstand, — dit alles is te vermoeden, en niet te ontkennen.

§. 68. In de geschiedenis der Bataviasche kerk, (Batav. Gen. Tydschrift XIII;) bij Hollandsche, Fransche, Engelsche reizigers; in de werken over Batavia uit dien tijd, — nergens heb ik eenige vermelding, mededeeling of opgave ter zake gevonden.

De omstandigheden van dien tijd; de verhouding der rangen en klassen, verschillen geheel van de tegenwoordige.

De heterogene bestanddeelen, vooral onder de militairen; de oorlogen op Ceylon en in oostelijk Java, — de gevolgen, — overplaatsing, — vertrek der militaire leden, verspreiding, — dit alles moet in overweging komen.

IX. La Fidèle Sincérité.

§ 69. In de maand Augustus 1767 kwam de welmelde Br.·. *J. C. M. Radermacher* te Batavia terug.

In de maand November van dat zelfde jaar, waarin de *eerste* werkplaats gedekt werd, — begon het begin van de *tweede*.

Radermacher nam aan dat begin geen openbaar werkzaam deel.

De volgende BB.·. waren de eerste, meer bepaald aangeduide zamenwerkers tot de opening van eene nieuwe werkplaats, onder den naam van „La Fidèle Sincérité," met de ligtblaauwe kleur, als: *Schneider*, *Rökrborn*, *Reemer*, *Musquetier* en *Van der Wijck*, allen, of meest allen, opgenomen in *La Choisie*, en daarvan leden geweest. - Van hunne personen blijkt het volgende uit de Naam registers:

Johan Ulrich Schneider. Duitscher van geboorte. Luitenant-militair te Batavia: werd eerste R.·. M.·. Was sinds 1772 kapitein-militair in rang en tweede kommandant der troepen te Amboina: sinds 1779 aldaar majoor, en sinds 1783 eerste militaire bevelhebber in dat Gouvernement.

Johan Martin Reemer of *Rhemer*, later tweede R.·. M.·. vind ik in 1769 reeds als kapitein der burgerij van de stads oostzijde; was alzoo burger; sinds 1772 Schepen, lid van 't stads bestuur.

Van *P. Röhrborn*, *A. Musquetier* en *J. Van der Wijck* is mij nog niets gebleken, welke openbare ambten zij bekleedden. In 1772 waren zij niet meer in leven of in Indie.

A. Musquetier komt in 1769 voor als medestichter der derde werkplaats.

J. Van der Wijck komt voor als derde R.·. M.·.

---

§ 70. Bij de instelling tot den eersten arbeid blijkt van de BB.·. officianten, uit den feestarbeid van 19 VI. 5837, Maç.·. jaarboek 5839, - en uit het onderzoek van den Orateur van Teutem, dat: *Jan Ulrich Schneider* gekozen werd tot eersten R.·. M.·.; deze verkoos tot 1 en 2 Opzieners, *Paulus Röhrborn* en *Jan Marten Reemer*; tot Secretaris *Jacob van der Wijck*, en tot Thresaurier, *Arnoldus Musquetier*.

De constitutie acte werd eerst op 9 Junij 1770 ontvangen, en daarop het eerste St. Jansfeest gevierd. De installatie in forma vond echter eerst plaats in Julij 1772, door den Gedep.·. en Gedelegeerd Prov.·. Gr.·. Mr.·. *Abraham van der Weyden*.

De oorsprong, — de ouderdom in rang, — de late installeering dient van naderbij beschouwd te worden.

De acte van Constitutie, in 1837 vervallen, en berustende bij het Gr.·. Archief te 's Hage, heeft het jaar 1771. (No. 69. h.)

§ 71. Br.·. *van Teutem* vond in 't Bataviaasch Archief in 1837, dat de constitutiebrief van „La Fidèle Sincérité" ontvangen werd op 9 Junij 1770; (blz. 59, Jaarb. 5839.)

Br.·. *Jutting* vond in 1844, de dagteekening der constitutie van „La Fidèle Sincérité" van 22 November 1771; de installatie in forma in Julij, 1772, door den Gedel.·. *Abraham van der Weyden.* (LXXV jarig jubilé, blz. 41.)

Br.·. *der Kinderen* vond evenzoo, dat de constitutie in Junij 1772 ontvangen werd; (Maç. jaarboek 5864, blz. 216.)

In de Lijst der Loges onder het Gr.·. Mr.·. van Holland van 1773, komt „La Fidèle Sincérité" voor op 1771.

Er is dus te denken, dat de opgave van 1770 doelt op eene *voorloopige* constitutie, dan wel dat dit drukfout is voor 1772; 't geen echter niet is optemaken uit den arbeid van Br.·. *van Teutem,* ter aangewezene plaats; want, Junij 1770 en Julij 1772 wordt onderscheiden.

Wie die voorloopige constitutie van 1770 verleende, blijkt niet.

§ 72. De eerste zamenkomsten hadden plaats in het stads-Heeren-Logement, waar ook „La Choisie" gearbeid had. Die zamenkomsten, aanvankelijk diep geheim,

werden van lieverlede meer openbaar, zoodat men ten laatste niet meer behoorlijk gedekt was in het midden van de steenen stad.

§ 73. De eerste vermelding omtrent de oprigting van La Fidèle Sincérité in het Gr.·. Archief te 's Hage is reeds op 5767, twee jaren vóór La Vertueuse. Dit zal voldoende bewijs zijn voor den voorrang in ouderdom. (Res.·. Gr.·. O.·. 5854. blz. 53.)

X. La Vertueuse.

§ 74. De werklieden in „La Fidèle Sincérité" waren meerendeels militairen en vreemdelingen, zeevarenden en burgers.— De komst van vreemde zeevaarders, Bougainville 1768: Surville 1769; aansporing tot onderzoek,— en zucht tot vertrouwelijke vereeniging, voerde menige zoekende uit andere klassen der maatschappij naar den T.·.— Maar de eigenaardige geest van afzondering leidde weldra tot het oprigten van een eigene Loge - vereeniging, en afscheiding voor de Comp. politieke dienaren.

Zóó ontstond de derde werkplaats te Batavia in 1769.— Zij nam den naam aan van La Vertueuse, en de geele kleur.— De Comp. dienaren die de oprigters waren, zijn, - zoo als uit de papieren en naamboeken blijkt, geweest:

Jan Georg Daniel Hasselaar. Administrateur bij 't Graan-pakhuis, koopman in rang; eerste R.·. M.·. van La Vertueuse.

Petrus van der Vorm, Lid bij den Raad van Justitie sinds 1766; later tweede R.·. M.·.

Anthony van Helsdingen: opperkoopman: heemraad; was in 1773 kommissaris over den Inlander.

Lieve Nicolaas Meyboom, koopman in rang.

Adriaan Boesses; Secretaris van Boedelmeesteren.

Johannes Theodorus Visscher van Gaasbeek; onderkoopman in rang.

Hendrik van Stockum, opperkoopman in rang,- later vierde R.·. M.·., namalige Directeur Generaal.

Arnoldus Musquetier, vroeger een der medeoprigters van „La Fidèle Sincérité;" *F. Foert*; *J. C. van der Veen*: *G. L. Hartog*; *P. C. Cras*; wier profane betrekkingen in 1769 mij niet gebleken zijn.— In 1773 waren zij reeds overleden of vertrokken.

Bij vergelijk van deze namen, met die van de in 1844 en 1864 opgegevene door de BB.·. *J.* en *der K.*, zal er wel eenig verschil gevonden worden: maar de geschrevene, waarnaar die in 1864 gedrukt zijn, waren of onduidelijk of foutief. Ik heb daarom de namen voluit geschreven, en met de naamboeken vergeleken.

§ 75. De acte van Constitutie voor La Vertueuse, thans in het Gr.·. archief, werd verleend door den Gr.·. M.·. *Carel van Boetselaar*, onder dagteekening van der eersten der VIII maand van 5769, en werd te Batavia ontvangen op den 24 dag der III maand van 5770. Doch de werkplaats werd reeds op den 24 dag der XII maand van 5769 in forma geinstalleerd, door den Prov.·. Gedel.·. Gr.·. M.·. *George Steendekker*, op eene voorloopige Constitutie.

§ 76. De Loge La Vertueuse verkreeg dus de prioriteit in rang. La Fidèle Sincérité was echter twee jaren vroeger begonnen, doch werd

werd drie jaren later geinstalleerd, 't geen opmerkelijk is.— De redenen hiervan dienen gezocht te worden in de omstandigheden, van metallieke krachten en het decorum in loco.

§ 77. Wanneer wij de algemeene statuten ter zake raadplegen, dan vinden wij de bepalingen der Gr.·. Loge in Holland als volgt:

— 5760. Cap. IV. art. 1. Voortaan ter plaatse waar reeds eene Loge bestond, geene constitutie voor eene *nieuwe* werkplaats te verleenen, dan aan *tien* BB.·. MM.·. en tegen twintig ducaten.

Eene eerste Loge in eenig O.·. kon constitutie verkrijgen op *zeven* BB.·. MM.·. tegen tien Ducaten.

Het getal der werkplaatsen in eenig O.·. was evenwel onbepaald; monopoliegezag begon toen reeds voor verdeelde krachten bevreesd te zijn; de Gr.·. Loge vond evenwel, dat *uitbreiding* en *vermenigvuldiging* vrij moest zijn, en de Gr.·. Mr.·. het regt van constitutie bezat.

— 5761. Resolutie 28 Junij. Bij verzoek om constitutie voor eenige werkplaats in eenig O.·., waar er reeds waren, moest een onderzoek gedaan worden naar de personen en omstandigheden, het pro en contra.

— 5760. Cap. IV. art. II. De *oude* Loges, (Loges fondatrices,) volgden in afwisseling van voorrang; de andere Loges hadden rang naar den datum van de *constitutie*. Volgens die constitutie-voorrang won La Vertueuse het nu af van La Fidèle Sincérité, en, ook uit een metalliek oogpunt werd gewonnen,— namelijk, als die *Hollandsche* wet op *dit* punt ook voor *Batavia* gold.

Nu waren de constitutie-rangen volgens de lijst 5773:

— La Vertueuse, 1. VIII. 5769. Installatie: 24. XII. 5769.

— La Fidèle Sincérité, 22. IX. 5771.— dito: V. 5772.

§ 78. De eerste bijeenkomsten voor de Loge La Vertueuse waren in de particuliere woningen der Leden,— of in een particulier huis in de stad,— alle maanden,— zoo geheimzinnig mogelijk.— Een geschreven verslag van de viering van 't st. Jansfeest in 5778 is aanwezig in 't Gr.·. Archief,— zoo verre bekend, het oudste document van dien aard, elders teregtgekomen.

XI; Werkgebied van Bengalen.

§. 79. Wij hebben gezien, dat de allereerste werkplaats, onder de superioriteit van het Gr.·. Mr.·. van Holland, in Indie opgerigt, volgens het oudst bekende Register van 5773 was de Loge:

— „Salomon, 5759. Bengalen — Hemelsblaauw met witte sterren."

In de eerst volgende mij bekende algemeene lijst, die van 5815, komt voor als tweede werkplaats in dit gebied:

— „No. 21. De Standvastigheid. 5773 — Bengalen. Donkerblaauw."

In eene geschrevene aanteekening vond ik nog:

— „St. Jan te Hoogly in Bengalen; ingesteld in 5768, — zoodat er *drie* werkplaatsen in het werkgebied zouden zijn geweest, — waarvan er echter maar *twee* legaal voorkomen op de register.

§. 80. Reeds in het algemeen Register van 5815 komen „SALOMON," en „DE STANDVASTIGHEID" voor als „buiten tijding" bij de Gr.·. L.·. van de Vereenigde Nederlanden. In 't Register voor 't Gr.·. O.·. ook zóó tot heden toe.

De oorzaken zijn te zoeken in de profane gebeurtenissen, die het werkgebied de facto hebben afgescheurd. Ons blijft ter onderzoek over, het ontstaan en den aanvang, — de omvang van 't gebied; — en het verlies van 't gehoor der mokerslagen.

§. 81. Het eerst begin had wettische oorzaak, zoo als wij reeds opgemerkt hebben, in de delegatie van 5759, op den Mr.·. *Jacobus Larwood van Schevichaven*, — en vermoedelijk ook physieke en moreele oorzaak in de verzameling van een groot getal individu's, — de van Batavia in 1759 afgezondene krijgsmagt van zeven schepen, met minstens zevenhonderd Europeanen, aanvankelijk bestemd naar de kust Koromandel, doch in de Ganges aangekomen, om de Hollandsche bezittingen te beschermen in den oorlog tusschen de Engelschen en de landzaten in Bengalen.

(Missive van York. 's Hage, 17 Aug. 1760. — id. van XVII der Comp. van Maart 1761. — Mart. Stuart. Vad. Hist. II. D. — I. B. 199. — Prevost, leven G. G. Mossel, D. XX Reizen, 403.)

§. 82. De „SALOMON" vond in deze omstandigheden haar begin. — Het ontstaan van „DE STANDVASTIGHEID" in 5773 is evenzoo overeenkomende met het aanwezen van een ander gedelegeerd magthebber. — In het Bataviasch Naamregister van ultimo 1773 komt voor, bl. 104, op de „Lijst der genen die in 1773 van Batavia naar de Nederlanden vertrokken.—

„Retourvloot, Schipper GEORGE STEENDEKKER. Over Bengale."

De gedel.·. Gr.·. Mr.·. zeilde dus van Batavia eerst naar Bengalen en vervolgens naar de Nederlanden, in dat zelfde jaar 1773. Hij zal dus de grondlegger der „STANDVASTIGHEID" zijn.

§ 83. Uit een verslag van eene algemeene vergadering van Bengaalsche VV.·. MM.·. in de X maand van 5842 blijkt, dat de Loge *„the Star in the East"* toen reeds 103 jaren had bestaan. — Dit zoude het begin van den arbeid, onder Engelsche constitutie, opvoeren tot op het jaar 5739, — of twintig jaren vroeger dan de Loge *„Salomon:"*

Ook hieruit is het begin van den arbeid, onder Holl.·. BB.·., afteleiden. Eerst na de instelling van het G.·. L.·. bewind van Holland is er van eene Holl.·. werkplaats berigt aangetroffen.

§ 84. In de „history of F.·. M.·. van Alex. Lawrie gedrukt te Edinburg door den Boekhandelaar der G.·. L.·. van Schotland, en in 't Hoogduisch uitgegeven door Burkhardt en Krause, Freiberg, 1810, komt voor dat reeds in 't jaar 5729 de V.·. M.·. in Oost Indie ingevoerd, en korten tijd daarna door de Gr.·. L.·. of England, (de nieuwe van 5717,) een Provinciaal Gr.·. Meester voor Indie benoemd werd, om over de Loges in Indie het opzigt te houden. (bl. 107.)

§ 85. In de Acta Latomorum komt voor, op A°. 5728: Gr.·. Loge van F.·. en A.·. M.·. van Engeland, — dat de 12 de G.·. M.·.; Lord Kingston, op 27, X. 5728 den Br.·. *George Pomfret* esq. benoemde tot Gr.·. M.·. Provinciaal, met de magt om in Bengalen

eene Loge op te rigten; en dat het aan dezen Br·. te danken is, dat in het oostelijk deel des aardbols de V.·. M.·. is ingevoerd, en er door hem elf Loges opgerigt werden. (bl: 23. 275. I.) De dienaren der O. I. C. bragten voorraad van met.·. bij, voor verarmde natuurgenooten.

Deze berigten van elders, op goede fundamenten gebouwd, doen den aanvang van den arbeid weder hooger opvoeren, dan op §. 42 en 43 is aangeduid.

§. 86. Of er gemeenschap bestond met de Loges onder Engelsch, Schotsch of Fransch oppergebied, is niet optegeven, en valt te onderzoeken.

De oudste bekende Loge onder Engelsch gezag is de boven reeds genoemde: Star of the East,". Calcutta; 5739.- Ik vind op 24 XII 5739, eene kommissie van negen BB.·. benoemd door de Gr.·. Loge van Engeland, om zekere acten,- daden en tpll.·. van die Bengaalsche Loge te onderzoeken. (Alm. Pitt. Fr.·. M.·. 5848 op 24 Febr.) De oorzaak is te zoeken in de verdeeldheid en splitsing van ancient en modern, te dien tijde in London ontstaan,- zoo als te lezen is in het werk van Dermott. „Ahiman Rezon," en in de „acta Latomorum" I. 40,- In dien tijd waren er reeds verscheidene Maç.·. instellingen in Indie. De keuze tusschen ancient and modern,- de Gr.·. L.·. of England,- item of York,- deed alom overweging ontstaan, en bestaan, tot 5813, toen beide Gr.·. magten geunieerd werden.

§ 87. In de algemeene lijst der Loges onder het Gr.·. Mr.·. schap van Holland, (Res.·. Gr.·. O.·. 5854, bijlage F,) geeft Br.·. *J. J. F. Noordziek* op:

1e. *Salomon.* Hongby. (Bengalen) 1758.

2e. *La Concorde.* Hongby. (Bengalen) 1768.

3e. *De Standvastigheid.* Bengalen 1773.

Deze opgave is volgens het voorkomen in het Gr.·. Archief, — Hongby is Hoogly, Ougly. — In de latere registers komt *La Concorde* nergens meer voor, — ook in het officieel register van 1773 niet.

§ 88. Dit is echter geen voldoende reden om van nader onderzoek aftezien.

Onder den naam van: *La Concorde* vind ik verscheidene Loges in het gebied van Holland werkende. Daaronder eene ambulante, in Venlo opgerigt 5756 door Militaire BB.·.; in 5762 te Nymegen; in 5773 te Cleef, en vóór 5809 reeds gedekt. De Constitutie brief is echter niet tot de Gr.·. Loge teruggekeerd.

Of nu de krijgsmagt die, in of omtrent 5759 later in Bengalen was, deze ambulante Loge aanvoerde, is onzeker. In het archief van 't Gr.·. O.·. komt *La Concorde* in Bengalen het eerst in 5768 voor. — In Tiel (5762), Kampen, (5764,) Soeratte (5775,) arbeidden Loges onder dien enkelen naam.

Het is te vermoeden dat *La Concorde* in 5768 in Bengalen ingesteld, later naar Soeratte overgebragt is, toen vermindering van arbeiders, het bestaan van drie Loges te Hoogly niet meer wenschelijk deed voorkomen.

§ 89. Het werkgebied van Bengalen, — de vereenigingen van Europeanen, — de posten, kantoren of vestigingen waren, onder het gezag der Hollandsche Compagnie; — 1773. Naamregister, Hoogly; (Ougly;) Cassimbazaar; Pattena; Dhekka; 41 burgerlijke en militaire hoofdlieden, ongerekend de minderen. Daarbij vind ik vier militaire officieren.

— 1777. Ary Huijsers. „Het dorp Cinsura (Chinsurah,) met een versterkt loge-kantoor, nabij het moorsche fort Ougly, waarom deze plaats gemeenlijk Hougly, — Hoogly genoemd wordt. Dáár woonde de Directeur en Raad en de militaire bezetting, gewoonlijk ongeveer 150 koppen Europeanen. Hier is de hoofdplaats der Hollandsche vestigingen, aan den westkant van de rivier Ganges. — Cassimbazaar, eene logie hooger de rivier op. — Patna verder op, eene factorij. — Bernagour, tegenover Hougly, op zes mijlen lager, een dorp, onder Hollandsch gebied, twee uren benoorden de Engelsche vestiging Calcutta, (Kalkotta.) — De Engelschen zijn in Bengalen souvereine meesters (1777.) De Hollanders zijn enkel handelaars, vooral in monopolie artikelen." — Andere Europesche landaarden handelden in Bengalen eveneens. — Dat list, wangunst, haat nijd, geweld, eigenbelang, trots bij allen en overal werkzaam waren, is te bevroeden. De mensch is overal vol hartstogt; en te dier tijd was het wereldburgerschap minder beoefend als thans.

In 1777 waren er in dit werkgebied tweehonderd Europesche dienaren, waarvan zevenenzestig tot de hoofdlieden behoorden, en honderd en zeventien militairen.

In 1781 kwam dit gebied, door oorlog, onder Britsch bewind een paar jaren lang. De gebeurtenissen deden van lieverlede de waarde der bezitting verliezen; gevolgelijk verminderde het getal der Europesche dienaren van de Hollandsche Comp., terwijl dat der Engelschen uitbreidde.

— 1787. Naamboek. Hoogly, (Chinsurah,) Cassim-

bazaar; Pattena; zes en twintig Europesche dienaren, waarbij slechts twee militaire hoofdlieden.

— 1794. Naamboek. Dezelfde plaatsen met nog slechts achttien Europesche dienaren.

— 1795. Geschiedenis. De oorlog bragt geheel het werkgebied weder onder Britsch oppergezag; gevolgelijk is de arbeid, door gemis aan werklieden, geschorst geworden. Zoo de werkplaatsen niet van zelve vervielen, dan is aan een overgang onder ander Maç.·. oppergezag te denken, volgens de Alliantie tusschen de GG.·. LL.·. van Engeland en Holland van 5770. 2. I. — (Cap. IV. art. 1 Statuten. — Resol: G.·. L.·. 14 II. 5771. — Catalogus G.·. O.·. No. 20.21.) De beide partijen beloofden gratis ratificatie voor de LL.·., wier beheering in oppergezag aan de andere werd overgelaten. De Kaapsche hebben dit nimmer gedaan. Van de Bengaalsche is dit onbekend. Zij staan steeds als „buiten tijding."

§ 90. Van de werkzaamheden en van de bijzonderheden der werklieden kan ik weinig mededeelen. Zeventig jaren zijn verloopen sinds de afscheiding de facto. De kortstondige latere onderhoorigheid aan het oppergebied van Batavia, — 1817 — 1824, — heeft ook niets meer doen bekend worden. De kracht der Hollandsche Constitutie is regtens overgegaan op het gezag van 't Gr.·. O.·. van Engeland, want ook de werklieden werden Engelschen.

In 1773, — in 1779 nog, vind ik in dit gebied, als fiscaal en Dorpsmeester in prof.·. rang, *Samuel Radermacher*, broeder van den Bataviaschen *Jacob Cornelis Mattheus*, en zoon van den Hollandschen Gr.·. M.·. *Joan Cornelis*. Sinds 1785 vind ik hier als Directeur van

den handel, Br.·. *Isaäc Titsingh*, die als Vde R.·. Mr.·. van de Bataviasche Loge „La Vertueuse" voorkomt. Hij was in 1788 Raad van Indie; ging in 1794 als ambassadeur naar China; was in 1796 in de Nederlanden, en overleed in Parys in 1812. In zijn, bekend geworden, letterarbeid kan men over de Logezaken van Bengalen niets vinden.

De twee of drie werkplaatsen die voorkomen als opgerigt in „Bengalen" het groote gewest, — waren gevestigd te *Hoogly* of *Sjinsurah*.

Op korten afstand was het Engelsch werkgebied, al van het jaar 5729 af.

XII. Werkgebied van Ceylon.

§ 91. Op de algemeene lijst der Loges onder het Gr.·. Mr.·. van Holland, van 5773 komen voor:

— 5770. De Getrouwigheid. Colombo. Donkerblaauw.

— 5772. De Opregtheid. Punto de Gale. Oranje.

In de lijst voor 5815, behalve deze twee, nog:

— 5794. De Vereeniging. Colombo. Ligtgroen; alle drie buiten tijding, in 5814 reeds. Opgerigte, vervallen of gesloten Loges op Ceylon komen niet voor in 5816.

§ 92. Het eiland Ceylon was, voor het gezag der Hollandsche Comp, een Gouvernement, wedijverende met dat van Java. De hoofdvestiging Colombo, als vereenigingspunt voor individus van westerschen landaard, stond op bijna voorname hoogte als Batavia. De mindere vestigingen, vereenigingen en posten onder

Comp.— Europ.— gezag, waren, behalve Colombo,— Jaffanapatnam, Maturé, Tutukoryn, Punto-Gale, Trinkonomale, Battikalao, Ponnekail.

Van 1770-1796 waren Gouverneurs van Ceylon, eerste Gezagvoerders, *Imam Willem Falck*, - *Willem Jacob van de Graaff* — en *Johan Gerard van Angelbeek*.

In 1776 waren er in dat Gouvernement 93 burgerlijke en 104 militaire dienaren van rang, waarvan de meesten verblijf hielden te Colombo.

In 1776 waren er op geheel Ceylon, meest in de hoofdvestigingen, evenveel Europeanen als te Batavia, en wel totaal, 4072; daarbij 352 politieke, 33 kerkelijke dienaren, uitsluitend van de eeredienst van Geneve en Augsburg, daar die van Rome verboden was. Onder de ruim 3000. militairen waren vele Zwitsers, Franschen, Duitschers.

In 1782, tijdens den oorlog tusschen Hollanders, Britten en Franschen, werd Ceylon op vele punten bezocht door hunne vaartuigen. *Edward Hughes* en *Hector Munro* hadden twaal', — de *Bailli de Suffren* had vijftien oorlogsschepen onder bevel. De Britten namen Trinkonomale en Oostenburg in Januarij 1782; *de Suffren* hernam die vestigingen in Julij 1782.— 't Gevolg was, voorname zamenvloeijing van arbeiders.

In 1787 waren in 't Gouvernement van Ceylon, 96 burgerlijke — 93 militaire dienaren van rang.

Op primo 1795 waren er evenzoo 92 burgerlijke,— 116 militaire dienaren van rang.

§ 93. In dat jaar 1795 werd geheel Ceylon door oorlog gebragt onder het oppergezag van Brittannie.

De werkplaatsen te Colombo en Gale kwamen dus

met de daad onder Engelsch gezag, en zijn er immer onder gebleven, of vereenigd met - en opgelost in volgende Loges, die door Engelsche of Fransche BB.·. in dit O.·. geopend werden.

§ 94. Het tijdstip van de oprigting der werkplaatsen komt overeen met het aanwezen van voorname individueele gezaghebbers.

In 5770, tijdstip der eerste beginselen, was de Gedel.·. Gr.·. M.·. *George Steendekker* in Indie. Op 24 XII 5769 installeerde hij „La Vertueuse" te Batavia. In 5773 eerst vertrok hij weder naar Europa, — van Batavia over Bengalen.

In 5772, opening en begin der werkplaats te Punto Gale, was de Gedel.·. Gr.·. M.·. *Abraham van der Weijden* in Indie. Deze installeerde in dat jaar ook de Loge „de Goede Hoop" aan de Kaap, en „La Fidèle Sincérité" te Batavia.

In 5794, oprigting der tweede Loge te Colombo, was Br.·. *J. G. van Angelbeek* aldaar Gouverneur; een korps Zwitsers van Meuron lag er in Garnizoen. De Engelschen waren sinds 1791 toegelaten vrienden. De oprigting eener *tweede* werkplaats, even als te Batavia en te Hoogly, is toeteschrijven aan de gewoonte van afscheiding en afzondering van dien tijd.

§ 95. Omtrent den arbeid, de individueele werklieden, de bepaalde redenen van het afbreken van gemeenschap, is mij niets voorgekomen wat stellig is. Sinds 1805 is alle gemeenschap tusschen Ceylon en Batavia met de daad afgebroken. Het regtsgebied is vormelijk en naar prof.·. stijl overgedragen. De Ceylonsche Loges, die nog altijd in de Registers van het Gr.·. O.·. der

Nederlanden voorkomen als onderhoorig, doch buiten tijding, bestaan niet meer, — of werken onder Engelsche ratificatie, krachtens de Alliantie van 5770, en Conventie van later.

§ 96. In het algemeen Register der Loges, voorkomende in het Gr.·. Archief te 's Gravenhage, en in 5854 opgemaakt door Br.·. *J. J. F. Noordziek*, komen voor, als Ceylonsche Loges volgens het Gr.·. Archief, eerste vermelding:

1e. *La Fidèlité.* Colombo. (Ceylon.) 1770.

2e. *De Oprechtheid.* Punto Gale. (Ceylon 1772.)

3e. La Reunion Neuchatelloise. Ambulant: Ceylon. 1790.

4e. *De Vereeniging.* Colombo. 1794.

5e. *De Opregtheid.* Punto Gale. 1804 (Hervatting.)

Daaruit blijkt, wat ik kon bijbrengen over de Ambulante Loge's, — en, in het eerste Ged.·. Gr.·. Meesterschap opgespoord en gesteld is.

§ 97. Uit de opgaven der handelingen van de Gr.·. L.·. van Schotland, bij Lawrie, blijkt, dat in 5800 eene militaire loge, onder den naam Orange-lodge is opgerigt te Colombo, en verbonden aan het 51 ste Regiment. In 180.) was er nog de militaire Loge No. 329, 6 Bat. Royal Artillery, (Ahiman Rezon.)

XIII. Werkgebied in voôr Indië.

§ 98. Langs de oostkust van Voor-Indie waren, op verscheidene punten, vestigingen van Europesche landaarden, en voor eigene handelsbelangen.

De onderlinge afstanden waren wel zeer groot, maar de gemeenschap was nog al ruim; de nayver in prof.·. aangelegenheden verhinderde echter veel.

Van het noorden naar het zuiden lagen, langs de kust van Coromandel, (Sjolamandelan,) de volgende Europesche posten.

— *Bimilipatnam*, een dorp met Hollandsch fort, op ongeveer achttien graden noorderbreedte.

— *Djaggernautpoeram*, als voren, op 17 gr. 20 m. N. B.

— *Palliakatta*, een Hollandsch fort en stad, op 13 gr. 30 minuten N. B.

— *Madras*, de hoofdvestiging der Engelschen die aan deze kust vele vestigingen hadden, sinds 1748. — Madras ligt op iets noordelijker dan den 13 gr. N. B.

— *Sadraspatnam*, eene vertrekte Hollandsche logie voor den handel, tien uren zuid van Madras. *Pondichery* de Fransche hoofdvestiging aan deze kust. Van de instelling eener V.·. M.·, Loge aldáár, is mij nog niets uit dien tijd, van vóór 1774, gebleken.

— *Portonovo*, eene Hollandsche handelspost, eenige uren zuid van Pondichery.

— *Tranquebar*, de hoofdvestiging der Deenen aan deze kust, op ongeveer elf gr. N. B. *Nagapatnam* de hoofdvestiging der Hollanders op de kust van Coromandel; eene ruime stad en sterkte, op tien en drie kwart gr. N. B., of ongeveer honderd en vijftig uren afstands van de noordelijkste post.

§ 99. De derde R.·. M.·. van de Bataviasche Loge La Vertueuse, *Reynier van Vlissingen*, werd in 1771 te Nagapatnam Gouverneur en Directeur, van den handel

over de posten langs de kust van Coromandel; en aan zijne tegenwoordigheid aldáár is toeteschrijven, de instelling van de eerste werkplaats aldaar, onder het *Hollandsch* oppergezag, en de *Hollandsche* Constitutie.

§ 100. In 1775 waren er in dit Gouvernement 51 burgerlijke en militaire dienaren van eenigen rang. In 1777 in 't geheel 1175 Europesche Comp. dienaren waarbij 134 burgerlijke. In 1781 is geheel dit gebied in Engelsche handen gevallen; en werd de bemuurde stad en het fort van Nagapatnam, voor goed aan de Britsche oppermagt afgestaan bij den vrede van Parys, 20 Mei 1784.

De geschiedenis van dit Werkgebied loopt dus enkel van 1774 — 1781, voor het Hollandsch Gr.·. Mr.·. schap.

§ 101. In eerstgemeld jaar werd te Nagapatnam eene Loge geconstitueerd, die bevorens was ingesteld,— en dit vermoedelijk door den Br.·. *van Vlissingen.*

De naam dier Loge was: *de lang-Gewenschte,* in zich aanduidende het vroeger reeds opgekomen verlangen. De kleur was wit- en- groen; het constitutie jaar 5774, tijdens den Gr.·. M.·. *Carel van Boetselaar.* (Volgens B.·. Noordziek reeds in 5772 opgerigt.) In de naamlijst van 5814 zoo wel als in die van het jongste werkjaar, komt deze Loge op het Register van 't Gr.·. O.·. der Nederlanden voor, als: „buiten tijding."

Het is mij niet duidelijk gebleken of zij, met de werkplaatsen op Ceylon en aan de Kaap, onder de Engelsche staatsheerschappij is blijven bestaan, — bij ratificatie overgegaan onder ander opperbeheer, dan wel gedekt is. De conventie van 5771 leidt tot de

meening van ratificatie, na dat de werklieden waren afgewisseld in 5784.

Na den overgang van Nagapatnam onder Britsch beheer, werd de hoofdvestiging der Hollandsche Comp. overgebragt naar Paliakatte, en de omslag verminderd tot 28 Europesche dienaren van eenigen rang. Het blijkt niet of de Constitutie voor „*De lang Gewenschte*" naar een ander O.·. is overgebragt. Paliakatte ligt weinig noord van Madras.

§. 102. De aanduiding voor de vestiging van andere Loges aan deze kust, en van aangeduide bijzonderheden vind ik als volgt:

1753. The Free Mason's Lodge at Madras Constituted, and the New Style introduced. (Madras Chronological Events, Madras Almanac, 1811, pag. 194.) Dus de eerste werkplaats, van modern masons, Gr.·. L.·. of England.

1779. Omdit-ul-Omrach, oudste der zonen van den Nabab van Carnatic, werd in dit jaar ingewijd in de Loge van Trichinopoly, (Madras,) en deze prins bewees zijn gevoel van hoogachting voor de instelling. De Gr.·. L.·. van Engeland zond hem deswege een geschenk van een prachtig tablier en Constitutieboek, en aan Sir John Day, advocaat generaal in Bengalen, werd opgedragen, deze geschenken te overhandigen.

1780. Omdit ul Omrach erkende in een persiaansche tpl.·. geadresseerd aan den Gr.·. M.·. der VV.·. MM.·. in Engeland de ontvangst, en verzekerde van zijne gehechtheid aan de Orde. De Gr.·. M.·. wederantwoordde op een rijk georneerde en prachtig omkleedde T.·. pl.·. — In 1792 ontving Br.·. Day in de bijeenkomst der Gr.·.

L.·. den openbaren Br.·. dank (Acta Latomorum. I. 138.)

§. 103. De aanduiding is, als gewoonlijk van eene Fransche opgave, voor opheldering vatbaar. Volgens de Kaart van voor-Indië van Norie, 1814 en 1816, blijkt, dat het gewest Carnatic het zuidoostelijk binnenland is van de kust van Coromandel, en dat de stad Trichinopoly ligt binnenlands, westelijk van Nagapatnam. De naam is ook aangeduid: „Tritchinapally." En uit de geschiedenis weten wij, dat het winnen van prof.·. bijstand door het Britsch gezag, tegenover het Hollandsch prof.·. bewind van veel belang was. Zoo hielp de B.·. schap het prof.·. Gouvernement, en met de uitbreiding van het Britsch oppergezag in vóór-Indie werd ook de beoefening der K.·. K.·. uitgebreid.

§ 104. In 5810 worden opgegeven als bestaande Loges op de kust van Coromandel, in het Gouvernement van Madras, onder Engelsch oppergezag.

— 1. De *provinciale Gr.·. Loge* of Free and Accepted Masons op de kust van Coromandel, onder de autnoriteit van de „Grand Lodge in England."

— 2. De Loges van *Madras* No. 1, 2 en 6, zijnde:

— Lodge of Perfect Unanimity, No. 1.

— Carnatie Military Lodge. No. 2.

— Lodge St. Andrew's Union. No. 6.

— 3. De Loges elders gevestigd, als:

— No. 3. Lodge of Perfect Harmony, Seringapatnam.

— No. 4. Lodge of Social Friendship, St. Thomas Mount.

— No. 5. Travancore Union, Quilon. (Kwilang.)

— No. 9. Lodge Unity and Friendship. Wallajahbad.

— No. 10. St. Andrew Union, — 33 *e* Regiment H. M. I.

Er waren dus reeds twee Loges vervallen of vertrokken, No. 7, 8. De Loge van *Nagapatnam* wordt in 't geheel naamboek van Madras niet genoemd, ofschoon daarin alle instellingen voorkomen. Nadat Nagapatnam den 12 November 1781 door den Engelschen Generaal Munro bij verdrag ingenomen was, verviel die plaats als zetel en verblijf van meerdere Europeanen, — gevolgelijk verstrooiden de werklieden en de werkplaats bleef ledig.

§ 105. Van het aanwezen vóór 1790 eener *Fransche* werkplaats te *Pondichery* is geene ontkenning of bevestiging te geven. In de documenten van het Fransche Hoofdbewind, — van de Gr.·. Loge zoowel als van het Gr.·. O.·., — vind ik wel opgave van „Kolonien," — van S. Domingo, Guadeloupe, Martinique, — maar geene speciale aanduiding voor Pondichery. Op 5796 vind ik enkel, de collective aanduiding „Colonies."—

La Paix, Pondichery, 5790.

Pondichery werd bovendien door de Engelschen opvolgende vermeesterd, in 1761, in 1778, in 1793. Uit Jacob Haafner leeren wij, dat de Fransche Comp. weinige dienaren te *Pondichery* onderhield, dus, de aangelegenheid voor een werkgebied te gering voorkomt.

§ 106. Mij is voorgekomen een diploma van de *Military Lodge*, Mysore, East Indies, No. 1, van de United Order of Odd Fellows, afgegeven op 25 Junij 1808 aan *William Stavers*, of H. M. 25e. Ligtht Dragoons, — een bewijs voor den arbeid der Odd Fellows in dit deel van Indie, in of voor dien tijd.

XIV. Werkgebied van Soeratte.

§ 107. In de groote stad Soeratte, noord van Bombay op de westkust van vóór Indië, had de Hollandsche comp. eene voorname handelsfactorij onder een Directeur. De totale bevolking van de stad beliep ongeveer een half millioen menschen, — volgens Stavorinus, 1775 — 1777. De lands- en stads hoofdman was een inboorling, vorst of gouverneur, vasal van den Mogol, en Nabab getiteld.

Binnen die groote stad hadden de Fransche, Engelsche, Portugesche landaarden en kooplieden eveneens handelskantoren, als de Hollanders. — Deze woonplaatsen waren genaamd *Logies* of *Factorijen*, — lagen binnen de stad. De Hollanders en Engelschen hadden ook nog werven in de buitenstad: Ienghi — bandar. De individueele leden hadden ook eigene woningen en tuinen.

De Logie der Hollanders was een oud gebouw binnen de stad, en zeer vervallen, (1777.)

De omslag der Hollandsche comp. alhier, vroeger ruim, verminderde zeer. Van de 62 Europesche dienaren hier aanwezig in 1776, er slechts 15 van eenigen rang. In 1774 waren er slechts 14 dienaren van alle rangen, ongerekend de soldaten; (Naamregisters).

De nayver tusschen de Europeanen van onderscheidene landaard, en alle met hetzelfde eigenbelang, doet denken, dat de overeenstemming zeer gering was. Het getal dier Europeanen was daarbij gering, (Stav. I. 372.) De Engelschen hadden hier een onderkantoor, doch voerden den boventoon, hadden bezit van 't kasteel

eene logie en eene werf, (S. II. 45-51.) De Franschen hadden er een consulaat, eene logie, een tuin. De Portugezen weinig in getal, hadden een opperhoofd en eene factorij (S. II. 51-53.)

Vóór 1776 lagen er ongeveer honderd militairen, Europeanen van de Hollandsche Comp. In 1777 waren er nog 16.

Dit kantoor, het allerverste van Batavia afgelegene om de west, werd voor den handel regtstreeks onder Holland gesteld, maar bleef onder 't gebied van Batavia,

§ 108. Alhier nu, werd eene Loge gesticht, die van den Gr.·. Mr.·. van Holland *C. van Boetselaar*, eene Constitutie ontving in 5776; onder den naam van St. Jean de la Concorde, met de kleur stroogeel en lichtblaauw.

De oprigting en instelling vond plaats tijdens het Directeurschap van *Martinus Joan Bosman*, 1768 - 1777, en toen er hoogstens 15 deelnemers konden zijn, die nog verspreid waren te Soeratte en Brootsjia.

De Fransche naam doet vermoeden, dat Fransche medewerking hielp. De Fransche Consul was een zoogenaamd koninklijk dienaar, en werd door de Engelschen mede onder zeker bedwang gehouden, zoodat hij de vlag van zijne natie niet op zijne logie mogt laten wapperen. Gelijkheid in leed schijnt zamenwerking te hebben doen ontstaan.

§ 109. In 1781 werden zoowel de Hollandsche als Fransche factorijen door de Engelschen vijandig bezet, tot 1784, en de omslag, — het personeel, verminderde zeer. In 1787 vind ik er nog slechts 13, — in 1791 nog elf europesche dienaren.

In 1795 werd geheel het werkgebied eveneens onder Engelsch oppergezag gebragt. En daar ook de Fransche bezittingen in dat lot deelden, zoo verloor de werkplaats de arbeiders.

De vooroordeelen der Europeanen in dien tijd, en hun begrip van wereldburgerschap, doen ons denken, dat nimmer eenig vereerder van de leer van *Mozes*, *Brahma*, *Boeddha*, *Zoroaster* of *Mohammed* tot den arbeid werd ingeleid, vóór 5843.

§ 110. De werkplaats St. Jean de la Concorde, te Soeratte gevestigd, onder het Gr.·. M.·. van Holland, bleef immer buiten tijding.

Van de installatie, — den arbeid, — de arbeiders, is mij nog niets bepaald en zekers gebleken.

Br.·. *Noordziek* vond in het Gr.·. Archief eerst van deze werkplaats melding gemaakt in 5775.

Ik vermoed dat deze Loge dezelfde is als *La Concorde* in Bengalen, — de constitutie naar een ander O.·. overgebragt.

§ 111. Volgens *Emanuel Rebold*, bl. 153, zou de V.·. M.·. reeds in 5728 te Bombay ingevoerd zijn. In de Registers van de GG.·. LL.·. van Engeland en Schotland, op 5807, vind ik geene werkplaats voor Bombay aangeduid. Evenwel kunnen Ambulante Loges hier den arbeid gebragt hebben.

Ook zegt *Rebold*, dat de V.·. M.·. in 5771 te Soeratte zou zijn ingevoerd. Hij noemt het gezag niet, en evenmin de bron voor deze opgave, — bl. 139, 153 of 176, — en zijne opgave van de stichting van St. Jean de la Concorde in 5776, is uit het algemeen Register ontleend.

§ 112. Bij nasporing in het archief der Bataviasche werkplaatsen in October 1865, vond ik een brief van Br.·. *Nicolaas Holmberg de Beekfeld* van 1774 aan de Loge „La Vertueuse," waarin hij in zijne hoedanigheid van Lid der Loge La Concordia, (Concorde) te Soeratte, hulp en bijstand inriep voor die werkplaats, — aan welke inroeping om medehulp ook werd voldaan door den toenmaligen R.·. M.·. *Hendrik van Stockum*, door gunstige beantwoording;" (memorie van wijlen Br.·. Jeremias Schill.)

Alhoewel de juiste omschrijving gemist wordt, en de aanteekening onzekerheid overlaat, is toch het bestaan, in dat jaar reeds, van de werkvereeniging te Soeratte, onder Hollandsche BB.·., tot zekerheid gekomen. En de opvolging der historische aanteekeningen is dus te stellen:

— 5773. Instelling der Hollandsche werkplaats. Volgens 't naamregister waren er in de Directie van Soeratte 16 dienaren van eenigen rang, van de O. I. Comp.

— 5774. Aanzoek om legale constitutie te Batavia.

— 5775. Vermelding in 't Gr.·. archief te 's Hage.

— 5776. Datum der Constitutie.

§ 113. In de memorie van wijlen B.·. Schill komt voor als aanteekening, dat de Loge „La Vertueuse," zoo vóór als na 1796 correspondentie onderhield, ook met St. Jan de la Concorde te Soeratte. Ik ben evenwel niet gelukkig genoeg geweest, de bijzonderheden daarvan in handen te krijgen, tijdens mijne nasporingen in loco.

Daar onder die correspondeerende Loges niet aangeduid wordt, de „La Concorde" in Bengalen, zoo komt

het mij voor, dat de vereeniging onder dien naam, — die in de Gr.·. Registers niet op Bengalen voorkomt, — naar het andere eind van Indië is overgebragt, van Hoogly naar Soeratte.

XV. Loges onder Britsch hoofdgezag.

§ 114. Gedurende het eerste tijdvak, of tot het einde der XVIII eeuw, werden onder Engelsch, Yorksch en Schotsch gezag, in Indië opgerigt, volgens het algemeen Register der Loges, de volgende werkplaatsen, naar orde van constitutie jaar:

No.	80	Calcutta. Star in the East.	1740.
„	94	Madras. Steward's Lodge.	1752.
„	126	Calcutta. Industry and Perseverance.	1761.
„	175	Madras. Perfect unanimity.	1765.
„	242	Benkoelen. Rising Sun Lodge.	1772.
„	265	Calcutta. True Friendship.	1773.
„	279	Calcutta. Humility with fortitude.	1775.
„	282	Calcutta. Marine Lodge.	1776.
„	284	Calcutta. Anchor and hope Lodge.	1776.
„	293	Pinang. Neptune Lodge.	1780.
„	305	Kaapstad. Union Lodge.	1781.
„	325	Madras. Lodge of the rock:	1787.
„	326	Madras. Social Friendship.	1787.
„	340	Madras. Universal Charity.	1789.
„	381	Chunar. Sincere Friendship.	1794.

Deze opgave loopende tot het eind van het eerste tijdvak, is getrokken uit het algemeen statistiek overzicht der united Gr.·. L.·. of England, en omvat alle de „St. John's Lodges," weleer onder de Yorksche en Londonsche G.·. besturen, vereenigd in 5813.

§ 115. In het boek Ahiman Rezon komt de oude Lijst voor van de Lodges „of the m.·. a.·. a.·. h.·. f.·. of Free and Accepted Masons of the Gr.·. L.·. of England" 5807. — Daarin worden de werkplaatsen en constitutien onder die Gr.·. Loge, aangeduid voor Indie, vaste en ambulante, — volgens het aanwezen der Regimenten op de Army list, en in de Directory's.— Daar nu bij Parlements acte in Groot Brittannie de vermenigvuldiging der Loges werd tegengegaan, — 12 Julij 1799, — en op de Registers der Gr.·. Loges van Engeland, York, Schotland en Ierland ook geene constitutien van werkplaatsen, vóór 1806, worden aangeduid, zoo kan men het begin der bedoelde, ondervolgende, Loges stellen als van vóór 1799 in Indie aanwezig geweest, als :

No. 58 14e. Reg. of foot. Madras.
„ 75 72e. dito. Kaap.
„ 90 33e. Regiment. East Indies. Madras.
„ 146 Calcutta. At Brother Russel's.
„ 152 Fort George. Madras.
„ 213 Royal Artillery. E. I.
„ 218 Madras, en Fort William, Calcutta.
„ 237 17e Reg. of foot. Madras.
„ 315 L.·. of True Friendship (No. 265.) Calcutta.
„ 317 Royal Artillery. Fort William. Calcutta.
„ 323 Calcutta. Marine Lodge (No. 282.)
„ 325 Calcutta. Anchor and Hope L.·. (No. 284.)
„ 322 78e Regiment. Calcutta. Fort William.
„ 338 14e dito. East Indies.

Daar de jaren van constitutie in deze lijst van 5807 niet zijn aangeduid, en de register nummers sedert

veranderd zijn, zoo is bij vergelijk eenig schijnbaar verschil optemerken. Dit verschil ligt in de vroegere splitsing der hoofdmagten van York en England, die beide constitutiebrieven verleenden.

Van de Gr.·. Loge van Schotland komt de eerste Indische Loge voor in 5800, op Ceylon, No. 284 oud, No. 213 nieuw register, genaamd „Orange lodge. Colombo." Daarvoor werd de installatieacte geteekend op III. 5806, zoo als wij in de tweede periode zullen opmerken.

§ 116. In 5777 werd de ritus van „Holy Royal Arch" geregeld in den Engelschen stijl. Van deze werden opvolgende in Indie opgerigt de Capittels (Chapters,) volgens het algemeen Register:

Bij No. 282 Calcutta. Chapter of Hope.
„ „ 305 Kaap. Union Ch.·.
„ „ 326 Madras. Keystone Ch.·.
„ „ 381 Chunar. Ch.·. of Unity with Concord.

Wat mij van de historische bijzonderheden van deze Britsche Loges bekend werd, zal nader aanduiding vinden.

§ 117. Al dadelijk zal het de aandacht niet ontgaan dat reeds vroeg in den Indischen Archipel Engelsche BB.·. gearbeid hebben, en wel in de meerdere nabijheid van de Hollandsche etablissementen van Padang en Malakka, met kennelijke navolging zoo als in Bengalen.

Bij Rebold, blz. 153 Holl. vertaling, in 1852 bij Br.·. G. B. van Goor te Gouda uitgegeven, komt voor, dat de V.·. M.·., — de Philosophische sinds 1717, opvolgende zou zijn ingevoerd als: op *Java* in 1730, — op *Soematra* in 1772, — op *Poeloe Pinang* in 1780.

Waar Rebold de eerstbedoelde opgave omtrent Java gevonden zal hebben, is mij nog niet voorgekomen, en ik betwijfel de juistheid van die opgave, omdat die niet gewettigd is door opgave der bronnen.

Doch zijne opgaven omtrent Sumatra en Poeloe Pinang, (Prins van Wallis eil:) vind ik terug in de Logeregisters van de vereenigde Gr.·. L.·. van Engeland.

Die Registeropgaven aantenemen, gaaf en zonder verder onderzoek, — komt mij bedenkelijk voor.

§ 118. Ter westkust van Soematra bezaten de Britten, tot op het jaar 1825 eenige handelsetablissementen, waaronder te Benkoelen het fort *Marlborough*, waarin, behalve de civiele Europesche beambten, ook een aantal Europesche militaire officieren woonverblijf hadden. Te Benkoelen was geruimen tijd, en wel tot 1786, het hoofdagentschap des Britschen handels in den Archipel, en die handel stond steeds als mededingend tegenover de Hollandsche Comp. — (Tijds. Ned. Ind. IV. I 418. — ib. IX. II. 91 en IV, 43. 56. — Batav. Gen. Verh: X. 214. — Nahuys, Benkoelen. 2 - 7.) In 1795 namen de Britten ook bezit van alle de Hollandsche etablissementen ter Westkust van Soematra, en hun omslag, — het Europeesch personeel, — was steeds groot.

§ 119. De mogelijkheid voor de invoering en het voortzetten van den arbeid bestond dus, en de gemeenschap met de andere Britsche kantoren onderhield dien arbeid. Doch de afscheiding tusschen de twee domineerende Europesche landaarden was te sterk om, even als vermoedelijk in Bengalen, onderlinge maç.·. gemeenschap te zoeken. Van daar de onbekendheid met het bestaan der Loge No. 242, Engelsch register, „*Rising*

Sun, Fort Marlborough, Bencoolen, 1772." Er schijnt dan ook nimmer eenige gemeenschap met de Bataviasche werkplaatsen te hebben plaats gevonden. In het Bataviasch Archief vond ik daarvan niets, alhoewel er verscheidene Hollandsche, Bataviasche BB.·. als beambten ter genoemde kust opvolgende aanwezig zijn geweest. — Zoo vond ik, in prof.·. en maç.·. opgaven bij vergelijk en nasporing de volgende:

1763. J. Ant. Thierens. Padang. Administrateur.
1769. Fr. van Kerchem. Padang. Secunde.
1773. Jac. Sam. de Raef. Padang. Boekhouder.
1772. Anth. Joh. Leuftink. Baros. Resident.
1776. Joh. Siberg. Padang. Opperhoofd.
1784—90. Chr. H. von Erath. dito. dito.

Deze allen waren leden, — de laatste was geweest R.·. M.·. van een der Bataviasche werkplaatsen.

§ 120. Op de lijst der door Rebold bedoelde, G.·. L.·. van Engeland, in de Ahiman Rezon, 1807, vond ik de *„Rising Sun, fort Marlborough."* evenmin, als op eene lijst van de Schotsche Loges van 1814. Van de Yorksche Loges heb ik geene oude lijst kunnen raadplegen. De Fransche opgave van Rebold, (Engelsche constitutie,) is dus van gelijk gehalte als dergelijke opgave van Clavel, blz. 135, Holl. uitgave, van Goor, 1843, — en de vertalers schijnen weinig lust tot nasporing en vergelijk te hebben bezeten.

Volgens een brief van Madras, 4, I. 5846, in de Alm.·. pittoresque de la Fr.·. Maç.·., 5848, 128, had de „Rising Sun" (Soleil Levant op Soematra,) reeds voorlang opgehouden te bestaan, en was er een Prov.·. Gr.·. M.·. voor Soematra, onder Engelsch maç.·. hoofd-

gezag geweest, doch ook reeds in lethargie gezonken.

§ 121. De onzekerheid over de werkplaats die in het fort Marlborough, Benkoelen, is gevestigd geweest, en die op de Engelsche lijst voorkomt, zoude onuitte-maken zijn, uit de mij ter beschikking staande mid-delen voor nasporing, zoo ik niet gelukkig genoeg ware geweest, in September 1865 nog eenig verder bewijs te vinden, te Batavia. — Dit bewijs bestaat uit drie per post uit Engeland gezondene en bij de Bataviasche werkplaats ontvangene, brieven, geadresseerd aan „The Master of the Rising Sun Lodge No. 242 en 244, fort Marlborough, Sumatra, Borneo, afgezonden door de „Grand Lodge," en die een algemeenen Indischen ronde togt schijnen te hebben gemaakt. De inhoud, alhoewel grootendeels gedrukt, alzoo als algemeen te beschouwen was:

1°. Van London, W. C. Freemason's Hall. 1 Augustus 1861; gedrukte circulaire; uitnoodiging om een uit-treksel te zenden uit het guldenboek, ten behoeve van een nieuwe aanteleggen Registerboek, bij de United Grand Lodge of A.·. F.·. and A.·. M.·. of Engeland.

2°. Eene gedrukte, intevullen leden lijst, en gulden Register.

3°. Een speciale tpl.·. van 5 September 1861, Free masons Hall, London, geteekend door den Gr.·. Secr.·. William Gray Clarke, en geschreven geadresseerd to the W. Master of the Lodge No. 242, Sumatra, — waarbij wordt herinnerd, dat die Loge „No Return, since the Union," nalatig is gebleven „to make its re-turns and payments to the Grand Lodge, in confor-mity with the Laws of the Craft," en dat daarom een

bepaalden tijd werd gesteld, vóór den 18den dag van Februarij 1862, bij gebreke waarvan de Loge niet meer zoude kunnen gerepresenteerd worden in de Gr.·. L.·., die bepaald was op Woensdag den 5 dag van Maart 1862, en de Rising Sun voor gedekt zoude worden gehouden.

Uit deze papieren blijkt, dat dus de *Rising Sun Lodge*, fort Marlborough, Sumatra, reeds vóór 5813 heeft opgehouden iets van zich te doen hooren, — dan wel gedekt is, alhoewel de Javasche Br.·., Thomas Stamford Raffles nog tien jaren daarna Gouverneur van Benkoelen Marlborough, en deze Br.·. een volyverig wetenschappelijk man was.

De adressen leveren evenzeer bewijs van geringe bekendheid in 1861, zoo als blijkt uit de twee No. 242 en 244, — *„fort Marlborough, Sumatra, Borneo, East Indies."* — Loge No. 244 stond in de Calender van 1844 reeds vacant, en behoord tot eene Loge, die geroijeerd was.

§ 122. In eene bijzondere aanteekening of promemoria vond ik op 5772 het volgende:

„De BB.·. van Kerchem en de Raaff geven bij schrijven van 28 Augustus aan de Loge La Fidèle Sincérité te kennen, dat zij (te Padang,) eene Loge hebben opgerigt, en verzoeken den A.·. M.·. (van La F.·. S.·.) om eene constitutie, — welke deze niet kan verleenen; — doch, uit Holland gevraagd zijnde, is dezelve later overgebragt door Br.·. *P. Dekker*, van wege *La Fidèle Sincérité* naar Padang, — welke Br.·. ook later eene som van honderd gouden ducaten van die gemelde Loge te Padang aan La F.·. S.·. heeft overgebragt."

In 1772 waren er ter westkust van Sumatra, hoofd-

zetel Padang voor den Hollandschen handel, de bekende BB.·. *François van Kerchem*, onderkoopman en tweede administrateur sinds 1770, lid der Loge La Fidèle Sincèrité; — *Jacob Samuel de Raef*, Soldy boekhouder te Padang; *Anthony Johannes Leuftink*, boekhouder resident te Baros, mede leden der genoemde Loge. Maar de eerstgenoemde was er in 1775 niet meer en de derde evenzoo in 1776 niet, alhoewel er toen een ander Br.·. als opperhoofd te Padang gekomen was. In geheel dat Kommandement van Sumatra's westkust, waren slechts hoogstens zestien bekwame individu's, in Comp. dienst, en deze waren nog verspreid te Padang, Ayerbadja, Poeloe Tjinko, Baros, Priaman. — Volgens de lijst van 5854, meermaal genoemd, is er nimmer over eene Padangsche Loge aan de Gr.·. Loge geschreven, — en in het tijdvak omstreeks 5772 komen wel opgaven voor over Loges op Ceylon, aan de Kaap, in Bengalen, op Coromandel, maar niet over Padang op Soematra.

De genoemde Br.·. *Pieter Dekker* komt in het naamboek van 1776 voor als zeeofficier en schipper in dienst der Holl. Comp., en in 1775 als zoodanig op Java gekomen. Hij kan dus de opdragt, voren bedoeld, volbragt hebben in 1772 — 76.

Maar er is geen voldoend bewijs mij voorgekomen, dat er te *Padang*, in 1772 — 76, op Hollandsche constitutie, eene Loge bestaan en gewerkt heeft, alhoewel het jaar, 1772, zoo voor de Engelsche te Marlborough — Benkoelen, als voor de Hollandsche te Padang is aangeduid. Ik vond geene vermelding van de gekozen naam en kleur der Padangsche vereeniging; - het

noodige getal arbeiders; — het gemis aan eenige aanduiding daarvan in de memorie van Br.·. Schill, of ergens anders in het Gr.·. Archief te 's Hage; het buiten handeling laten van den, in Indie op dien tijd, 1772--3, aanwezigen Gedelegeerden Prov.·. G.·. M.·. George Steendekker, en dito: Abraham van der Weyden, die in Julij 1772 de Loge La Fidéle Sincèrité installeerde in forma; het schijnbaar zwijgen van La Vertueuse, die zich toch als Indische provinciale Loge wenschte voortedoen, — dit alles doet het werk betwijfelen.

Voor de houding van den Br.·. Steendekker is eenige reden te vermoeden. Immers, alhoewel deze in 1773 eerst van Batavia over Bengalen naar Holland vertrok, wordt in de Bataviasche aanteekening gezegd, „dat Br.·. van der Weyden in 1772 den tijdelijk Pr.·. Gr.·. M.·. Steendekker verving, en hij de constitutie voor La Fidèle Sincèrité medebragt, en die uitreikte in de zamenarbeiding der twee Loges te Batavia."

Het vragen van magt en gezag aan de Bataviasche Loges komt meer voor. Immers zoo als reeds elders gemeld is, kwam in 5774 Br.·. Holmberg van Soeratte dergelijke hulp inroepen bij La Vertueuse.

De Loges ter *Westkust van Sumatra*, al of niet werkende geweest in dit eerste tijdvak of vóór 5799, hebben dus weinige historische zekerheid nagelaten.

§ 123. De *Neptune Lodge*, prince of Wales island, No. 293, komt voor als geconstitueerd in 1780, (Register.) Op het Engelsch Register van 1807 vind ik haar niet, ook niet op het Schotsche van 1814. Men zou de constitutie dus op het Yorksche Register moeten zoeken, en daarop zoude de *Neptune Lodge* eerst in

1809 voorkomen als geconstitueerd, edoch eenige jaren vroeger reeds opgerigt.

Poeloe Pinang werd eerst in den oorlog van 1781 — 83 eene wijkplaats voor Engelsche vrijbuiters en smokkelaars, die den Hollandschen handel in den Archipel zochten te belagen. De inbezitname en de vestiging van Poeloe Pinang vond eerst plaats na den vrede van 1783, — onder het bewind van den Britsche Indischen opperlandvoogd, Sir John Mac-Pherson, en deze kwam aan 't bewind op 1 Februarij 1785. (Campbell van Barnebeek. Reis naar O. I. 1790, II, 251, 252) De eerste landing en nederzetting door den Captain Francis Light, vond plaats op 15 Julij 1786. De proclamatie van inbezitname is gedagteekend 11 Augustus 1786. (Notices of Pinang; vol. IV, 1850, 629, Journal of the Ind. Arch. Singapore; Journal of Light.) In die maand werd het woud geveld tot nederzetting, het eiland ontving den naam van „Prince of Wales Island," en the history of the birth and first few days of the enfancy of Prince of Wales island, eindigt op 20 Augustus 1786. — Volgens Lieut. T. J. Newbold, Political relations, etc. Journal of the Asiatic Society October 1836, en Notices of the Ind. Archip. bij J. H. Moor, Singapore, 1837, II. 88, — werd Poeloe Pinang op 12 September 1786 door den Radja van Quedah aan de E. O. I. C. afgestaan voor 6000 doll. 's jaars, — nadat hij dit eiland het vorige jaar aan den Capt. Light zoude hebben geschonken.

De vroegste nederzetting en vereeniging van Europeanen op Poeloe Pinang is dus, volgens deze echte historische bescheiden geweest in 1786. Er kan alzoo

in, 1780, of zes jaren vroeger, en in eene onbewoonde wildernis, geene Loge geconstitueerd zijn; en het register zoowel als de opgave van Rebold is onjuist, en geantidateerd of verkeerd geschreven.

§ 124. Volgens den aangehaalden brief van Madras, voorkomende in de Alm. Pitt. 1848, werd de *Neptune Lodge op Poeloe Pinang* gesticht in ongeveer 1806 of 1807, en de constitutie aangevraagd aan den G.·. M.·. duke of Atholl, en aan de Gr.·. L.·. „of ancient masons." London. De afgezondene constitutie acte, van 1809 gedateerd, ging opvolgende verloren, doordien de schepen door Fransche kruissers genomen werden.

Daar, volgens deze opgave, de *Neptune Lodge* zoude moeten voorkomen op de lijst in de Ahiman Rezon, 5807, doch zulks het geval niet is, zoo is er nog minder geloof te hechten aan de opgave van een constitutie jaar 1780, zonder rust of dekking of hervatting van den arbeid.

XVI. Loges onder Fransch hoofdgezag.

§ 125. De Maç.·. hoofdmagten, — de Gr.·. Loge en het Gr.·. Orient de France, in 5806 vereenigd, — constitueerden gedurende het door ons gestelde eerste tijdvak, in Oost-Indie, de volgende werkplaatsen, — voor zoo verre het vereenigd Register der „correspondeerende Loges" opgeeft. — Van het Suprême Conseil en de Mitzraim-ritus zijn er geene optegeven.

In 5774. Bourbon. St. Denis. La Parfaite harmonie.
„ 5778. Mauritius. Port-Louis. La triple alliance.

In 5786. Mauritius. Port-Louis. Le 15 Artistes.
„ 5790. Mauritius. Port-Louis. La Paix.
„ 5790. Pondichery. La Paix.

In de aanteekeningen van vóór 5810, in het Loge archief te Batavia, vond ik aangeduid, dat deze Fransche Loges nu en dan correspondeerden met de Bataviasche. Ik was echter niet gelukkig genoeg om daarvoor voldoend schriftelijk bewijs te vinden. Van de Loge La Royale Esperance, Isle de France, vond ik in 5799 eene enkele aanduiding: zoo ook van de „Vingtun Loge."

XVII. Loges onder Deensch hoofdgezag.

§ 126. In de lijst van de Loges, behoorende onder het: „alt-schottische Directorium zu Kopenhagen," — Latomia, III. Band. 220, vond ik, dat in 174 (?) te Tranquebar zoude zijn gesticht, de Loge *Bruderliebe*, alzoo vóór 1750. In dat werk komt een geschiedkundig overzicht voor van de V.·. M.·. in den Deenschen staat, waaruit blijkt, dat de eerste Loge in dat rijk gesticht werd in 1743, later onder het hoofdgezag van Hamburg, 1745, — van Engeland 1749, — van Schotland in 1754, — en dat reeds vóór dezen tijd op eenmaal achttien werkende Loges bestonden, in het rijksgebied en de „kolonien." De bedoelde opgave van de Loge „Bruderliebe, — Tranquebar," 1740 — 1750, is volgens eene opgave van 1843. In eene vroegere opgave van 1792, komt de Loge te Tranquebar niet voor.

XVIII. Tijdelijke, Ambulante, en Militaire Loges.

§ 127. Uit de naporingen over het tijdvak tot 5799, is mij het bestaan en de oprigting van minsten 54 onderscheidene Loges gebleken, gesticht onder Britsch, Engelsch, Fransch, Deensch en Hollandsch maçonniek oppergezag. Daarvan waren er ambulant als volgt:

— I. Onder de Gr.·. Loge van *London.*

De boven genoemde Loges No. 58, 75. 90, 213, 237, 317, 322 en 338, van krijgsbenden, die van 1800 tot 1806 in Indie waren.

— De Loge bij het zesde Bataillon Royal Artillery, die in dat tijdvak op Ceylon gewerkt moet hebben, en op No. 329 van 't oude Register stond.

— II. Onder de Gr.·. Loge van *Schotland.*

Fort Williams Lodge (Calcutta?)
Oranje Lodge, 51ste Regiment. Colombo.
Hooker St. Johns Lodge. 17 Reg: Kaap.
Moriah Lodge, 22 Reg: Kaap.

— III. Onder de Gr.·. van *Holland.*

La Reunion Neuchatelloise. Ceylon. 1790.
De Goede Hoop. Over Java, 1798.
De Militaire Broederschap, 1799.

— IV. Onder het Gr.·. Or.·. de France.

Loge provisoire. Soerabaya, 1799.
Loge Vingt-un. Indie.

§ 128. De opgaven der *Britsche* Loges is genomen: uit de Ahiman Rezon, — bij Lawrie, — uit de Loge registers, — en uit de naamregisters en directory's van

Madras en van de Kaap de Goede Hoop. — Later kwamen er op Java, in 1811 — 16.

Voor de Loges onder *Hollandsch* Maç.·. gezag vond ik gegevens in de officieele registers van 5814, 5824, — de opgaven van Br.·. Noordziek, 5854, — en het Loge Archief te Batavia.

Voor de *Fransche* Loges vond ik gegevens in het Bataviasche Loge archief.

§ 129. De Ambulante Militaire Loge, La Reunion Neuchatelloise, volgens de meeste registers opgerigt in 5790, laat de bekendheid van haar bestaan in 't duister.

Sinds vele jaren waren krijgsbenden in dienst der Comp. overgenomen, voor zekere wederkeerige belangen, als:

1e. Het korps van den *Graaf de Meuron*, te *Neufchatel* in Zwitserland, „kolonel proprietaire van het Regement." — Dit korps Zwitsers was op de posten op Ceylon in garnizoen, — sedert verscheidene jaren, — en werd door dien „kolonel-proprietaire," aan de Engelschen overgegeven in dienst, bij capitulatie, aangenomen door de officieren op 13 October 1795. De Raad van Colombo, onder den Gouverneur van Angelbeek, ontsloeg en bedankte dat Regement, dat nu in Engelsche dienst overging naar Madras.

2e. Het regiment van *Wurtemberg*, in Soldij genomen door de Hollandsche Comp., en eerst in garnizoen gelegd aan de Kaap de Goede Hoop. In 1790 werd dit Regement gesplitst, — een deel, onder den kolonel *Robbert Jacob Gordon* bleef aan de Kaap, en een ander deel werd in 1790 naar Java overgebragt, en was een zelfstandig korps tot 1808; doch onderdeelen

werden gezonden naar Soerabaya en Amboina; de hoofdmagt bleef te Samarang

3e. De wervers der Hollandsche Comp. waren in Europa alom verspreid, — van dáár, dat de leden der Indische krijgsmagt van velerlei landaard waren, — Franschen, Zwitsers, Duitschers, Polakken, Hongaren, Italianen, Nooren, en meer anderen.

De Militairen maakten steeds eene eigene afgescheidene klasse uit; de *Zwitsers* en *Wurtembergers* hadden zelfs eigene wetten en regtspleging, — eigen taal en arbeid.

De Ambulante Militaire Loge „Reunion Neuchateloise", — baarblijkelijk „de hereeniging van individu's uit een Zwitsersch vaderland", — geconstitueerd in 5790, door de acte van den Gr.·. M.·. van Holland *Carel van Boetselaar*, — kleur onbekend, — is dus vermoedelijk door het Regiment van Meuron aangevraagd geworden, en gevolgelijk onder Engelsch gezag overgegaan.

De werking te Amboina, heeft het vermoeden voor zich. Dáár was sinds 1773 als hoofdman der krijgsmagt, dezelfde *Johan Ulrich Schneider*, die de eerste R.·. M.·. was van La Fidèle Sincérité" te Batavia in 5767. — Hij leefde te Amboina tot 1788. — Het Europeesch personeel was er ruim genoeg.

Amboina viel in 1796 eveneens in Engelsche magt door oorlog, dus ook hier kwam een ander gezag.

Ik heb nimmer van deze Ambulante Militaire Loge iets vernomen, dan alleen de overlevering der vestiging onder de Militairen.

§ 130. In de algemeene registers der Loges onder het Gr.·. Mr.·. schap van Holland, en der Nederlanden

en in het Gr.·. Archief te 's Gravenhage komt deze ambulante Loge voor als volgt.

— *La Reunion Neuchatelloise.* Ambulante Loge. Ceylon; het eerst genoemd in het Gr.·. Archief in 1790 (Resol.·. G.·. O.·. Ned.·. 5854, bl. 54.)

— No. 42 *La Reunion Neuchatelloise.* Ambulante Militaire Loge, opgerigt in 5792. Thans in Indie. (Register 5814.)

— No. 42 als voren, opgerigt in 5790. (Register 5824.) En in alle volgende Registers wordt deze Loge nog genoemd, als buiten tijding.

§ 131. Van *de Militaire Broederschap* vond ik:

— Op 't Register van 5824, — en bevorens in geen Register, — dus ook niet in dat van 5814, — onder de *gedekte* Loges sinds 5757 — 5824, — als in 5823 vereenigd met *La Vertueuse.*

— Op de lijst, Res.·. G.·. O.·. 5854, bl. 56, de eerste vermelding in het Gr.·. Archief op 5814, standplaats *Alkmaar enz.* dezelfde naam.

— In het Bataviaasch Loge Archief op 5818: dat de Ambulante Loge *de Militaire Broederschap,* — kleur ligtblaauw met rooden rand, toen werkende te Batavia, — R.·. M.·., Luitenant Kolonel *Otto George Veldman Muntinghe,* zich aansloot aan La Vertueuse; alle gereedschap deponeerde, doch bleef „Status in statu," eenigen tijd. In 5819 traden de 32 leden als werkende op in La Vertueuse, bereid tot eigen arbeid; doch eerlang werd ook deze gereserveerde zelfstandigheid opgegeven, en de Loge ontbonden. Ik heb de oorsprong en herkomst niet kunnen nagaan. De overlevering doet het bestaan in Indië opgaan tot in 5799, den tijd van oorlog en van ambulantisme.

§ 132. De ambulante Loge DE GOEDE HOOP werd tijdelijk ingesteld in 5798, onder voorzitterschap van Br.·. *Willem Jacob Cranssen*, — die in „La Vertueuse" tweede Opz.·., en in 't prof.·. opperkoopman van 't Kasteel was. Deze tijdelijke ambulante Loge werd geconstitueerd voor de reize van den Kommissaris Generaal *Sebastiaan Cornelis Nederburgh*, van Batavia langs de noord-kust van Java, — te dier tijd nog eene belangrijke onderneming.— *Nederburgh*, de eerste hoofdpersoon van staatsgezag, vertrok van Batavia den 12 April 1798, vertoefde te Samarang, Japara, Grissee, Soerabaya en Passaroewan, ook op Madoera; had een ruim gevolg bij zich van Europesche ambtenaren, kwam den 21 Julij te Samarang, en nader op 8 Augustus, — landde ook te Cheribon, en kwam in Augustus 1798 te Batavia terug.

Deze reize van vier maanden (eene reis van gevaar en moeijelijkheid geheten ter zake van de prof.·. tijdsomstandigheden,—) had voor de Orde het gevolg, dat er twaalf neophyten werden opgenomen, en daaronder ook de Kommissaris Generaal *Nederburgh* zelve. Voor midden Java waren de gevolgen rijk genoeg om eene eigene Loge te Samarang te stichten, — waarover nader.

Daar deze reize plaats vond, in denzelfden tijd als er in den Haag aan de nieuwe wet gearbeid werd, en de benoeming van een Ged.·. G.·. Mr.·. eerst in 5799 geschiedde, zoo werd de Ambulante Loge *de Goede Hoop* geconstitueerd op het gezag van het bestuur van *La Vertueuse* alleen, iets, dat den opmerker niet kan ontgaan, en waarvoor wij de redenen overzien zullen.

XIX. Nasporingen voor Batavia.

§ 133. De bouwstoffen voor de uitwendige historie zijn zóó uiteenliggende en verspreid, dat de materialen van heinde en verre bijeengebragt, telkens aangevuld worden door nieuw gevondene.

Tot volmaking zoo veel doenlijk van den arbeid, heb ik het begin onderworpen aan het oordeel van elders aanwezige werkmeesters; en de gevolgen daarvan waren, zoo als te denken is, aanduiding van meerder bouwstof, die ter mijner beschikking kwam. Het volgende zal het voordeel dier aanduiding doen kennen.

§ 134. In het naamregister van 1757 — 59, — (Bibl. Bataviaasch Genootschap,) vond ik, bij de vergelijking der namen die in het Bataviaasch Loge archief en elders voorkomen, dat *Jacob Larwood van Schevichaven*, sedert 1755 te Hoogly in Bengalen in de betrekking was van Fiscaal en Dorpsmeester met den rang van Koopman. In 1760 komt hij als zóódanig aldaar niet meer voor, en van zijn vertrek naar elders is in de naamboeken van 1759 en 1760 hoegenaamd niets aangeduid. (zie § 10, 14, 19. 27.)

Maar op September 1762 vind ik weder te Batavia, *Jacob Larwood van Schevichaven* als Luitenant militair, in kommando naar Ternate. Daar mij de volgende naamregisters tot 1773 nog niet ter hand gekomen zijn, heb ik het spoor niet verder kunnen volgen.

Aannemende, dat deze beide namen van 1755 — 59 en 1762 behoorden aan denzelfden persoon, aan wien in 5759 de acte van Prov.·. Gr.·. Mr.·. van Indie

verleend is geworden, dan is hier bewijs voor den oorsprong van den arbeid te Batavia gevonden. De verwisseling van openbare bediening, — zeevarende, koopman, fiscaal, luitenant, — heeft weinig vreemds voor zich in dien tijd. Er zijn meer voorbeelden van geweest. (Zie §. 61.)

Het aanwezen van den eersten legalen Prov.·. Gr.·. Mr.·. onder Hollandsch gezag, — te Batavia in 1762, en vermoedelijk ook later, brengt meer helderheid in het duistere, dat ik in de voorgaande bladen moest laten blijven.

§ 135. Die duisterheid, vooral over het bestaan van de eerste Bataviasche Loge „*La Choisie,*" wordt nu wat opgehelderd door een afschrift van een brief, gedagteekend: „Batavia, den 4 9b^er^ Anno 1766," volgens den aanhef te oordeelen, gezonden aan de BB.·. uitmakende het maç.·. hoofdbewind in de Nederlanden,— en geteekend geweest door: P. G. van der Voort, C. A. Luepken, Alex: Cornabé, H. A. Rossel en R. van Elst.

Uit dit stuk, geschreven in den ouden Prof.·. stijl, blijkt zoo als hier volgt:

De eerste Bataviasche werkplaats was in de IX maand van 5766 reeds sinds drie jaren bestuurd geweest door den eersten teekenaar, *Paulus Gothofridus van der Voort,* die volgens 't naamregister was, sinds 1755 — 63 onderkoopman, Secretaris bij den G. G., kommissaris voor 't klein zegel; vervolgens Secretaris bij de Regering en in 1767 Sabandhar.·

De legale G.·. M.·. (R.·. M.·.) was evenwel de tweede teekenaar: *Claudius Anthonius van Luepken* of *Leupken,*

Majoor bij de Artillerie, en mede sinds 1755 te Batavia aanwezig geweest als Artillerie Luitenant en Kapitein. Deze B.·. lag echter den 17. III. 5766 die waardigheid neder, wegens ongesteldheid en veelvuldige prof.·. arbeid, onder nadere goedkeuring van het Hoofdbewind in de Nederlanden.

Namens den Br.·. van Luepken was op den 16 XII 5765, door den fungerend R.·. M.·. van der Voort, aan den Br.·. *Radermacher* in Holland, kennis gegeven van de ontvangst der acte van Constitutie, of 't diploma tot oprigting van eene Loge, — welke kennisgave, met gelijke dankbetuiging, enz. werd herhaald, onder aanbieding van verslag van den staat, en naamlijst.

Door den fungerend R.·. M.·. van der Voort was op den 1. VIII. 5766 formeele Loge belegd geworden in het Heeren Logement, „alwaar inmiddels een bekwaame plaats g' approprieerd geworden was." In die vergadering was gekozen, besloten en geregeld „het bestuur eenparig gecontinueerd; den aftredenden Mr.·. geaccordeerd de preeminentien en voorregten van Mr.·. P.·.; — tweemalen per maand, des Woensdags namiddags ten vijf uren te vergaderen in het Heeren Logement, zoo als sedert had plaats gehad; voorts de regeling der metalen; en het doen van verzoek aan de Gr.·. L.·., voor de magt en het regt tot hooger L.·. na een' behoorlijken werktijd, — en zulks om de urgentie, bij zóó grooten afstand voor de te verzoeken dispensatie, na antecedenten te kunnen toonen, en tot meerdere uitbreiding en bevordering der zaak, — ten welken einde voorloopig en onder goedkeuring gearbeid werd.

Met de acte van „diploma of constitutie," waren

te gelijker tijd ontvangen, eenige „Livres de maçons," en voor alles zoude de regeling der met.·. nader plaats hebben.

§. 136. Uit dit vorenstaande is dus optemaken, dat de oorsprong van den arbeid te Batavia van vóór 5764 dagteekend, tijdens *van Schevichaven* aanwezig was. Dat Br.·. *Radermacher* in Holland de tusschenpersoon en voorspraak of magthebber was. Dat de constitutie acte is ontvangen in 5765, doch de magt voor den arbeid zeer kort gesteld was, — en de arbeid niettemin geregeld werd ingesteld in het locaal van het Heeren Logement. (Zie VIII. § 61 — 68).

Uit nadere aanteekeningen is op te maken, dat de kastelein van dat Logement, L. van Heys, ingewijd was, — dat het verschil van wereldsch beroep en individueele denkwijs, verschil van meening deed ontstaan, die tot de dekking, ontbinding of scheiding leidde, in 5767 en 68, en dat het archief van *La Choisie* in profane handen gevallen, en later nog deels wedergevonden is.

§. 137. Van de drie andere onderteekenaars in den brief is mij bekend geworden uit de naamregisters, dat *Alexander Cornabé* koopman in rang was, en in 1767 naar Timor vertrok als opperhoofd; *Hendrik August Rossel* was sinds 1755 Scheepssoldijboekhouder en op het Logievisitekantoor te Batavia, koopman in rang; *Robbert van Elst,* Secretaris der Loge, was sinds 1756 mede Scheepssoldijboekhouder, en overleed in 1766 te Batavia.

Toen de tweede Prov.·. Gedel.·. Gr.·. M.·. George Steendekker, in 1770 te Batavia kwam, als schipper

van de Lychoston, bragt hij delegatie mede voor „La Choisie," doch bragt hij die magt tot formeele installatie over, op de stichters en den naam van *La Vertueuse.*

§. 138. Uit de onduidelijke of onbepaalde aanduidingen, betrekkelijk het ontstaan der *tweede* en *derde* Loge te Batavia, zoude men moeten opmaken, dat de *eerste* Loge „La Choisie" in het laatst van 5767, of het begin van 5768, zich oplostte in twee nieuwe, *La Fidèle Sincèrité* in de VII maand van het eerste genoemd jaar, — en *La Vertueuse* eerst later. De juiste aanduiding in de oude papieren is mij niet ter hand gekomen.

De geschreven memorie van wijlen Br.·. Jeremias Schill, loopende tot 5837, omgewerkt in 5852 door wijlen Br.·. J. H. de Waal, — is op sommige plaatsen en ook in de aanduiding van de eerste beginselen, zeer oppervlakkig, onbepaald en tegenstrijdig. En daar het Bataviaasch archief in 5798 reeds, geacht werd bij inventaris, eerst met 5787 bepaald begin te nemen, zoo valt er aan geen vergelijkende nasporingen te denken.

§ 139. Zoo veel is duidelijk geworden, dat de eerste bijeenkomst van dertien BB.·. gehouden werd in de IX maand van 5767, in het Heeren Logement, bij den kastelein Br.·. van Heys; — dat die BB.·. tot eersten Mr.·. kozen, Jan Ulrich Schneider, Luitenant militair, tijdelijk te Batavia van Banda aanwezig; — dat deze tot opzz.·. verkoos, Paulus Röhrborn, Luitenant militair of Kapitein Luitenant in rang, en Jan Marten Remer, burger kapitein; voorts tot Secretaris Jacob van der Wijck Lid in den Raad van Justitie; en tot Thesaurier

Arnoldus Musquetier, vermoedelijk zeevarende of burger, en wiens naam op September 1767 in geheel het Naamregister van Indie niet voorkomt. De naam die deze nieuwe vereeniging aannam was „*La Fidèle Sincèrité*," en de blaauwe kleur.

§ 140. Maar in deze eerste bijeenkomst voor de tweede werkplaats ontstond reeds de kiem voor de *derde*. De BB.·. Musquetier, Hasselaar, van Stockum scheidden, zich af, en vormden, met nog dertien bijgekomen, eene eigene vereeniging in het begin van 5768, onder den naam van „*La Vertueuse*," en kozen den Br.·. Jan Georg Daniel Hasselaar, administrateur van 't Graanmagazijn, tot R.·. M.·.,

§ 141, Deze vergadering, en eenige volgende werden gehouden aan de huizen der BB.·. zelve. Volgens de memorie van wijlen B.·. Schill, zoude deze vereeniging, *La Vertueuse*, bereids in 5767 aanzoek hebben gedaan om Constitutie van het hoofdbewind te 's Gravenhage; doch de daartoe betrekkelijke documenten gingen verloren met het Schip Ariel. En eerst in 5769 kregen de naar Europa vertrekkende BB.·. Meybaum en van Tets in opdragt, die Constitutie te verzoeken, die dan ook later werd ontvangen, en in berigt gebragt door den R.·. M.·. van der Vorm, in de vergadering van den 24. III. 5770, belegd ten huize van den B.·. Reynier van Vlissingen.

Gemis aan bescheiden, over gelijke aangelegenheid, van de vereeniging *La Fidèle Sincèrité*, heeft een nader onderzoek niet toegelaten. Vermoedelijk heeft het vertrek naar Amboina, in 5768, van den eersten R.·. M.·. Schneider, het vertrek van de medebestuurders Röhr-

born en Musquetier, en de afzondering van verscheidene medeleden, in de eerste tijden bijgebragt tot de onzekerheid, die ik reeds hierover op IX en X heb aangeduid, uit de eerst voorgekomene gegevens.

§. 142. De memorie van Br.·. Schill, die de aanteekeningen over *La Vertueuse* als hoofdonderwerp heeft bewerkt, en die van La Fidèle Sincèrité als bijzaak ter loops, en ook gemis aan bescheiden, — doet het voorkomen, alsof de vereeniging voor de *derde* Loge, *La Vertueuse*, reeds in het begin van 5768 of het eind van 5767 gevormd is geworden, en wel door de volgende BB ·., — wier Prof.·. ambtsbedieningen en juiste spelling hunner persoonlijke namen, ik opgespoord heb in de naamregisters tot 1767, vergeleken met de verkeerd geschreven namen in de meermelde memorie, en, gevolgelijk, in de daaruit ontleende opgaven.

Die eerste zamenwerkers waren in 5767-8: *Anthony van Helsdingen* ambulant onderkoopman, overleden in 1774. — *Lieve Nicolaas Meybaum*, pas van Ceylon gekomen en administrateur bij de Suikerpakhuizen, koopman in rang: *Floris Foeyt*, gezworen klerk ter Secretarie. — *Arnoldus Musquetier*, ongenoemd in het naamboek van 1767; *Adriaan Boesses*, koopman in rang en grootwinkelier, — *Jacobus Cornelis van Veen*, kapitein militair; — *Georg Christoffel Hartz*, (niet Hartoz of Hartog,) kapitein ter zee; — *Pieter Cornelis Cras*, Advocaat; — *Johannes Gerard Visscher van Gaasbeek*, klerk ter Secretarie; *Joan Casper Werner*, Chirurgyn en keurmeester van 't beestiaal; — *Hendrik van Stockum*, onderkoopman overdrager; — *Jan Warner van der Velden*, onderkoop-

man uit Bengalen; — *Petrus Brakel*, onderkoopman op het visitekantoor; — *Pieter Paulus Charpentier*, vaandrig van Colombo, — en Br.·. *van Randwijk*, bezoekers.

Deze opgave is eene juistere voor die op §. 74, — volgens de oorspronkelijke gegevens.

§. 143. In hezelfde jaar 5767 werd onder de vereenigde BB.·. een reglement voor den arbeid aangenomen. De met.·. bijdragen werden naar inkomsten proportioneel en ad libitum bepaald; de toelating ten arbeid en de opname werd aan streng onderzoek onderworpen, en de afwijzing van zoekenden was nog al voorkomende.

Het eerste ordefeest van St. Jan-babtist, te Batavia gevierd, werd gehouden door de BB.·. van La Vertueuse, op het landhuis Pising bezuiden de stad, in den zoogenaamden tuin van den Br.·. David du Fau de la Longue, landeigenaar. De bijeenkomst was des voormiddags half 10 ure; de arbeid duurde tot des avonds; werd bijgewoond door den bezoeker Roelof Arends, Stuurman, en werd gevolgd van een feestmaal volgens oude stijl, op den 24. IV. 5769.

§. 144. In datzelfde jaar 5769 werden in den kring der Vertueuse ten arbeid opgenomen, de volgende zeven zoekenden: — *Boudewyn Verrelewel Faure*, Secretaris der Regering; — *Arnoldus Adrianus van Tets*, gekommitteerde over den Inlander; — *Reynier van Vlissingen*, koopman op het negotiekantoor; — *Everard Craeyvanger*, koopman in de groote winkel; — *Jan Anthony Thierens*, koopman en pakhuis-administrateur; — *Jacob Evert van Neukirchen-Nyvenheim*, Pakhuis-admini-

strateur en onderkoopman, — benevens *Baud*, een tijdelijk aanwezende.

§ 145. In onderscheidene vergaderingen verschenen als vreemde bezoekers, de BB.·. Mesterton en Broke, die de zoogenaamde „hoogere graden" bezaten, en déswege voorrang vorderden. Dit is de eerste vermelding van den Franschen invloed ter zake, te Batavia.

§ 146. Als eerste R.·. M.·. van La Vertueuse fungeerde de Br.·. *Jan Georg Daniel Hasselaar*, Administrateur van 't Graanmagazijn en onderkoopman in rang, slechts negen maanden, tot St. Jan 5769, en werd toen in dien voorrang vervangen door *Petrus van der Vorm*, die sinds 1766 Lid in den Raad van Justitie was. Tijdens zijn Meesterschap is aangeteekend, dat in de V maand van 5769 voor de niet opkomenden en zonder aannemelijke redenen afwezend blijvenden, eene boete van vijf Ryksdaalders werd bepaald, ten behoeve der kas; en in de VIII maand van dat jaar, een afscheids groete werd gebragt aan de vertrekkende BB.·. *Willem Sylvester*, Scheepskapitein, *van Tets*, *Meybaum* en *Faure*, aan wie ter gedachtenis gouden truffels werden geschonken. Deze vergadering werd belegd in den tuin des R.·. M.·.

§ 147. In de vereeniging van *La Fidèle Sincérité* vond gelijke afwisseling plaats. In 5768 werd als tweeden Mr.·. verkozen Br.·. *Johan Marten Remer*, Schepen en burgerkapitein, die in 5769 vervangen werd door Br.·. *Jacob van der Wyck*, lid in den Raad van Justitie sinds 1765. Doch ook hij bleef slechts een jaar als voorganger arbeiden. Op St. Jan van 5770 werden gekozen tot RR.·. MM.·.

— In La Fidèle Sincèrité, *Johannes Jaggie*, geneesheer.

— In La Vertueuse, *Reynier van Vlissingen*, 2de opperkoopman van 't kasteel.

§ 148. Tot 5770 toe namen aan den arbeid te Batavia deel, 77 BB.·., waarvan 23 in La F.·. S.·., — En de openbare bedieningen waren: 11 militairen, 4 burgers, 4 regtsgeleerden, 4 geneesheeren en 4 zeelieden, alsmede 46 burgerlijke dienaren in Comp. dienst, in hoogere en lagere rangen.

§ 149. De ontvangst van den gedelegeerden B.·. *George Steendekker* op 24 XII, 5769, en de ontvangst der formeele constitutie op III. van 5770, — tijdens eene vergadering ten huize van Br.·. van Vlissingen, en direct uit Nederland gezonden, — is reeds op § 29 en 75 aangeduid voor *La Vertueuse*. De geconstitueerde Loge nam toen de geele kleur aan, die eerst in 5837 werd afgelegd.

§ 150. In de IV maand van 5771 werd de R.·. Br.·. *Reynier van Vlissingen* als directeur over den handel naar Nagapatnam gezonden, (§ 99) en nu werd als voorzittend Mr.·. van La Vertueuse herkozen, de oud M.·. *Hasselaar*, die als zoodanig fungeerde tot 5774, toen hij overleed. Zijn gekozen opvolger was de medestichter *Hendrik van Stockum*, sinds 1771 eerste opperkoopman des kasteels, — een der hoogste rangen na de regering. Doch reeds in dat zelfde jaar 5774 vind ik *van Stockum* vervangen door *Isaäc Titsingh*, Administrateur in 't graanmagazijn; en toen deze in 1779 naar Japan vertrok, werd de Br.·. *Hendrik August Rossel*, sinds 1765 koopman op 't Logievisitekantoor, R.·. M.·. der Vertueuse. Deze Br.·. was een der vroegere bestuurders van La Choisie in 5766.

§ 151. Ten bewijze dat de arbeid in *La Fidèle Sincérité* even geregeld voortgang had, vinden wij de opvolgende verkiezing en herkiezing der RR.·. MM.·. als: in 5771, *Johan Gabriel van Gehren*; lid in den Raad van Justitie; in 5773 de herkiezing van *Johan Marten Remer*; in 5775 de keuze van *Johan Christiaan Balthazar Remer, Reemer*, of *Rhemer*, Burger officier, — en in 5776 van *Jan Willem van Blydenburg*, Kommissaris over den Inlander.

Volgens het naamregister van 1776, ultimo, overleed deze Br.·. in dat jaar, in het ambt van Sabandhar en licentmeester. Zijn opvolger als R.·. M.·. in de Loge La F.·. S.·. was *Christiaan Hendrik von Erath*, onderkoopman kassier bij het kostgeldkantoor sinds 1774. Eerst in 5781 vind ik de volgende keuze, gevallen op Br.·. *Nicolaas Maas*, — Notaris, Advocaat, later Baljuw, — en welke Br.·. met tusschenpozingen nog vijfentwintig jaren daarna het R.·. Meesterschap vervulde.

§ 152. In 5774 werd de meermaal genoemde Br.·. *J. C. M. Radermacher* weder voor het eerst werkend Lid, en wel van La Vertueuse. Hij was toen in rang Baljuw van de stad Batavia. In 1776 werd hij Raad-extra ordinair lid der Regering, en in 5779 verkozen de BB.·. van La Vertueuse hem tot R.·. M.·. Maar deze waardigheid vervulde hij slechts tot 5780, als wanneer de B.·. *Gerrit van Groll*, Opperkoopman des kasteels, tot R.·. M.·. gekozen werd.

§ 153. De aangelegenheden van algemeenen aard verminderen van lieverlede in de aanteekeningen die nog voorhanden zijn. Eene viering van st. Jan Ev.·. (Januainferi,) op 27. X. 5771, de eerste plegtigheid van dien

aard; receptien en aanwas van buiten; de zamenarbeiding der beide Loges in 5772, tot ontvangst van den Gedel.·. Br.·. *Abraham van der Weyden*; de constitueering van de Loge La Fidèle Sincèrité, (§ 30), en de opmerkens waardige eigenaardigheid, dat La Vertueuse zich steeds als provinciale Loge wilde doen achten, en daartoe eens zelf het aanzoek deed aan de Gr.·. Loge, zijn als historische punten niet voorbij te gaan.

§ 154. Op § 76 opperde ik de bedenking over den historischen voorrang der beide Bataviasche Loges. Sedert is mij gebleken, dat de Gr.·. L.·. van Holland, bij tpl.·. van 20. VII 5771 aan La Vertueuse kennis gaf van de verleende constitutie aan La Fidèle Sincèrité. Dit schijnt geschied te zijn in opvolging van 't voorschrift van de wet van 5760 en 61, op § 77 bedoeld. De Vertueuse, zich alzoo in voorrang ziende gesteld, verzocht nu aan den Gr·. M.·. om den rang van Provinciale Gr.·. Loge. Te gelijker tijd, of kort daarna, meende La Fidèle Sincèrité eveneens dien rang te mogen verzoeken en pretendeeren, als zijnde van vroeger datum gesticht. De G.·. M.·. beantwoorde dit verzoek met eene weigering, op grond van de wet, doch gaf den BB.·. in overweging, en verlof, om zelve een Provinciaal Gr.·. Mr.·. te kiezen.

Het blijkt niet dat dit immer door de beide Loges is beäamd. Eene schijnbare verwijdering in arbeid deed zich sedert opmerken. Eerst in 5782 werd het ordefeest gemeenschappelijk gevierd. De prof·. tijdsomstandigheden bragten benadering te weeg; geen der beide Loges heeft de pretentie van voorrang ooit opgegeven.

§ 155. Gedurende het eerste tijdvak, 5758 — 5799, doen zich drie kenbare perioden voor, als:

— 5759 - 5776. Invoer, verbreiding en oprigting van werkplaatsen; — komst van de drie gedelegeerden; — arbeid in de meeste deelen van westelijk Indie, — Batavia, Ceylon, Bengalen, Coromandel, Soeratte.

— 5776 - 5781; toestand van geheime, rustige, niet uitbreidenden arbeid.

— 5781 - 5799, openbaarder arbeid te Batavia, op Java; — vergetelheid der overige werkplaatsen; — rusttijd, door de profane wereldgebeurtenissen.

§ 156. Van 1761 tot 1780 waren drie Gouverneurs Generaal aan 't bewind, wier ouderdom, lang verblijf in de dienst der Comp.·., hen deden verkleefd zijn aan het oude bekrompene denkbeeld, van kerkgezag en koopmanschap én alleenheersching, schuw voor alle denkbeelden van onderlinge gelijkstelling, — voor vrijheid in handeling, — voor alles wat voor hun niet bekend was.

De mindere bewindslieden waren veelal van gelijken stempel. Ieder moest zich trachten bemind te maken, door de zwakheden der meerderen te vleijen.

De vrijmetselarij werd nog verdacht gehouden door de gezaghebbers in kerk en staat; deze waren vol vooroordeel jegens geheime zaken, even als in Rome. Dit vooroordeel rustte op onbekendheid, heerschzucht en bekrompen kring van denkbeelden.

§ 157. Zoo als reeds opgemerkt is had de westersche leeraarschap vrij veel te zeggen tijdens *van der Parra*, *van Riemsdijk* en *de Klerk*. Doch het Indisch klimaat was vermoedelijk van grooten invloed op de

overdreven ijver dergenen, die voor eigene grondstellingen streden, in de overtuiging van opregtheid.

Mij is nimmer eenig conflict bekend geworden, tusschen de voorstanders van de westelijke kerkleer, en de leden of corporatien van de V.·. M.·. loges, — voor zoo veel de beschrevene en openbaar bekend gewordene zaken aangaat, ten minste tot 1821.

En niettemin was er te Batavia krijgsmaterieel voorhanden onder de tachtig leeraren, van 1764 - 1799.

§ 158. Uit de bijlagen der Res.·. Gr.·. O.·. der Nederlanden van 7 IV. 5846. bl. 25 — 35 is algemeen bekend geworden, de tegenwerking en hindernis, den BB.·. van de Loge *„de Eendragt"* te Lillo bij Antwerpen, in 1764 aangedaan door den kerkleeraar *Josua van Iperen*, A. L. Mag. en Predikant aldáár, een man van groote geleerdheid doch van den ouden stempel, met orthodoxe menschenliefde uit den tijd der kerkgeschillen.

Wij zien verder uit de gevondene bescheiden, dat *Josua van Iperen* in 1765 naar Veere beroepen werd, verscheidene bewijzen van geleerdheid gaf, doch dat zijn eigenaardige karaktertrekken hem noopten, op zijn 52ste jaar, in 1778, met vrouw en vijf kinderen het land te ontwijken, en naar Batavia te vertrekken.

Alhoewel veertien jaren tusschen 1764 en 1778 lagen, schijnt zijn karacter niet veranderd te zijn in zake van zijn onverdraagzaamheid, — dat uit zijn gedwongen ontwijken van zijn vaderland, — en aan zijne uitzending als onverbasterd leeraar, om de „Bedorvene Bataviasche menschheid" te verbeteren, — is optemaken. (Volgens Hofstede, Nuys, Vollenhoven.)

Men zoude kunnen meenen, dat de yvervolle en geleerde Kerkdienaar te Batavia hindernis zal hebben aangebragt, — edoch dit bleek mij niet.

Ik vind *Josua van Iperen* reeds in April 1778 te Batavia; verscheidene bewijzen van wetenschap, doen hem kennen als een ortodox, maar scherpzinnig en gevoelvol man. En bij zijn overlijden op 10 Februarij 1780 te Batavia, werd hij om zijne wetenschappelijke bekwaamheid zeer betreurd, te meer daar hij medeoprigter, dirigerend lid en Secretaris was van het „Bataviaasch Genootschap."

§ 159. Bij de oprigting van het Bataviaasch Genootschap, — dat uit het denkbeeld van eene westersche propaganda fide oorsprong nam in April 1778, — doch dat zich nimmer met die westersche propaganda bemoeide, — nam de kerkleeraar *Josua van Iperen* zitting naast en bij een aantal BB.·., mede directeuren en leden; en de proeven van historisch, natuurkundig onderzoek, van poezy, over aardrijkskennis, opgenomen in de eerste deelen van het Bat. Genootschap, doen ons dien man hoogschatten, met al zijne westersche bigotterie, met alle de zonderlinge denkbeelden, die vooral uitkomen in zijn treurzang over de Belemmeringen, (deel II. B. G.)

§ 160. Deze instelling, het Batav. Genootschap, duid ons meerdere blijken van die overeenstemming, die in het oosten een gevolg is van verdraagzaamheid. Immers, ofschoon een aantal erkende en bekende leden tot de Bataviasche Loges behoorden, en dus V.·. M.·. waren, namen toch meerdere dienaren van de westersche kerkleer naast en bij hun vriendschappelijk

zitting, en gaven blijk van mindere openbare onverdraagzaamheid. Daaronder vind ik een dozijn predikanten, opvolgende aangeduid in de naamlijsten.

§ 161. De schoonzoon van den geleerden predikant Johan Maurits Mohr, (van 1737 tot 1778,) — *Johan Gabriel van Gehren*, — vind ik in 1771 tot 1773 als R.·. M.·. der Blaauwe Loge; evenzoo later den zoon van den predikant *Jeremias Schill*, — over wien nader.

In 5789 — 5804 vinden wij *C. J. Mohr*, als Gr.·. H.·. der G.·. L.·. in de Registers aangeduid.

Als eene andere bijzonderheid ter zake is optemerken, dat Br.·. *Radermacher*, de welbekende voorstander en voorganger, in September 1777 advies uitbragt over de aangelegenheid der „westersche propaganda fide, — om Mohammedanen en Heidenen te bekeeren, een westersch zendelinggenootschap opterigten voor de bekeering tot het Christendom," — dus voor een puur orthodox doel.

In 5779 trad *Radermacher* op als R.·. Mr.·. van *La Vertueuse*, en werd 't St. Jansfeest plegtstatig gevierd, even als in 5778, waarvan het verslag bij het Gr.·. Archief in 's Hage berust.

§ 162. De vooroordeelen van dien tijd waren door de geheele wereld nog zóó groot, vooral vóór het jaar 1789, dat geen westersch kerkleeraar het zoude hebben durven wagen, zich, te Batavia, — in Indie — bij de V.·. M.·. aantesluiten in den besloten arbeid. Desniettemin kunnen wij positive en negative bewijzen aanvoeren, dat die vooroordeelen in de praktische toepassing, te Batavia zich minder openbaar hebben doen kennen, in den boezem der corporatie voor de westersche eeredienst, kan bij de individu's van het staatsgezag.

Wij hebben daarvoor bij te brengen het negatief bewijs in de handelingen van den Kerkeraad te Batavia, deel XIII Tijds: Bat. Gen., — en het positief bewijs in de geleerdheid van sommige kerkleeraren.

§ 163. In het archief van den Kerkeraad te Batavia, — voor zoo verre dit is nagespoord en voorgesteld door een westersch kerkdienaar van onzen tijd, — vinden wij, sinds 1742, wel bittere klagten over afwijkingen van de ceremonieele uitwendige leer en eeredienst, — over anders gezinden van westersche herkomst, — over gebrek aan zucht tot blinde navolging van de woorden van voorgangers, — maar in 1744 vinden wij verzekeringen van het tegendeel, door dezelfde corporatie, — in dezelfde plaats.

Deze meeningen duiden een toestand aan van den tijd, toen men nog in Europa tegen de V.·. M.·. uitvoer, en toen de V.·. M.·. reeds in Indie bekend was.

Eerst veertig jaren later begonnen gelijke klagten, in 1781 en 1796; nergens wordt eenige klagt of beschuldiging geuit jegens de grondstellingen, de corporatien, of de individuen der V.·. M.·.

En de gestelde beschrevene meeningen waren toch, — minstens uiterlijk, vrijmoedig, want men schreef naar de corporatien der westersche gezindte in Holland.

§ 164. Maar bij het voorbrengen van dit negatief bewijs, dat de westersche gezindte-dienaren nimmer aanstoot gaven of leden, of beschuldigingen uitten tegen de V.·. M.·. corporatie en arbeid, moeten wij niet voorbijzien, dat de zaken van die westersche eeredienst onder toeziende voogdij stonden van de Regering, en dat het hoofdcollegie, de kerkeraad, gepresideerd werd

door een Lid van die Regering. Zoo vinden wij als voorzitters en leden, een aantal bepaald als V.·. M.·. bekende personen; als ouderlingen, diakenen, kerkmeesters fungeerende.

§ 165. Het is kennelijk, dat sedert de optreding van den G. G. *Alting* in 1780, eerst eenige meerdere openbaarheid en mindere geheimhoudenheid van den arbeid begon. De schoonzoon van Alting, *Johannes Siberg*, was medelid van de Orde, en de in 1781 te Batavia aangekomen *Pieter Gerardus van Overstraten*,— sedert 1783 Secretaris van Alting, was een warm voorstander, die alle vrees voor openbaren aanstoot deed verdwijnen.

§ 166. Uit de aanteekeningen in het archief der Bataviasche Loge heb ik kunnen opmaken, dat van 5764 tot 5774, of in elf jaren tijds, minstens 124 BB.·. aan den arbeid deelnamen; en van 5767 af 116, minstens. Van 5774 tot 78 is de aanteekening niet gevonden. Tot en met 5781 was het gezegd getal 130, voor de twee actueele Loges alleen. Dat getal laat zich verdeelen als volgt:

Voor La Fidèle Sincèrité. 78 Leden.

Voor La Vertueuse, 52 dito.

Uit deze meerderheid van werkende Leden is optemaken, dat *La Fidèle Sincèrité* niet zoo kwijnende of gering in arbeid was, zoo als de BB.·. van Teutem en Jutting in 5837 en 5844 meenden, om daar uit een meerderen bloei van La Vertueuse optemaken.

§ 167. Bij het nagaan van de naamlijst der leden van het wetenschappelijk Bataviasch Genootschap, vind ik in 1781 onder de 109 Bataviasche Leden, 34 VV.·.

MM.·., en daaronder waren er verscheidene, die in ambtsbetrekking stonden tot de zaken van eeredienst en onderwijs. In 1774 was het getal der te Batavia aanwezige BB.·. op één tijdstip 68 en in 1778. 48.— De overige nog levende waren elders. Er waren in dat jaar 1778 reeds tweeëntwintig Loge vereenigingen in het gebied van Indie, beoosten de Kaap, namelijk, 9 Britsche, 9 Hollandsche, 3 Fransche, éène Deensche.

§ 168. In de memorie van wijlen Br.·. Schill wordt reeds in 1839 geklaagd over het gemis aan voldoende aanteekeningen, over *La Vertueuse*, sinds 5771 en eenige jaren daarna. Over *La Fidèle Sincèrité* kan men dergelijke klagt in 5844 en 5837 ook reeds lezen. Mijn eigen onderzoek in 5865 liet dus veel in 't duister, — of wel, de arbeid was niet druk.

§ 169. In 5780 traden als voorgangers bij keuze der BB.·. op:

— *Gerrit van Groll*, in La V.·.; hij was in 't openbare leven eerste opperkoopman van 't kasteel, en volgde den R.·. M.·. Radermacher op, die, lid der Regering, en belast met veelerlei ambtsbezigheden, rusttijd verzocht.

— *Nicolaas Maas*, in La F.·. S.·.; hij was opvolgende Notaris, Advocaat en Baljuw van Batavia, en voerde deze eerste maal gedurende vier jaren het maillet.

§ 170. Tijdens den oorlog van 1780 — 83, — waarvan de tijding in Junij 1781 te Batavia kwam, en die ruime oorlogs toebereidselen ten gevolge had, zien wij de BB.·. onderling aansluiten en de sterkte der werkende massa zeer toenemen.

In de jaren 5778 tot 81 was het getal nieuw bijge-

komen Leden slechts 11, waarvan zes bij La V.·. In 5782 tot 88 sloten er niet minder dan 110 werkende BB.·. zich aan, waarvan 63 bij La V.·. en 41 bij La F.·. S.·. en daaronder bijna alle de eerste burgerlijke dienaren.

In 5786 waren er zes en zeventig werkende BB.·. op het tijdstip van St. Jan te Batavia aanwezig; en op St. Jan 5788, negenenzeventig.

§ 171. De bijeenkomsten tot den arbeid schijnen van lieverlede geregelde localiteit te hebben verkregen. Die voor La V.·. waren opvolgende en bij afwisseling aan de huizen en in de stads- of buitenwoningen der BB.·. De R.·. M.·. van Groll, 5780 — 5783, hield Loge en T.·. arbeid bij zich aan huis alleen. Vervolgens werd het L.·. ontstoken in de woning van den B.·. Daniel Kreysman, op het Molenvliet; toen op de Amanusgragt in de westervoorstad, ten huize van den Burger van Steenbergen. Maar in 5786 werd het eerste openbare T.·. gebouw gesticht, zoo als wij nader uitvoeriger zullen zien.

De arbeid van La F.·. S.·., van 5767 — 5770 bij Br.·. van Heys, in het gebouw van 't Heeren Logement aan de Groote rivier verrigt, werd in de X maand van 5770 overgebragt bij Br.·. De Lopez. Ik vind twee personen van dien naam, waarvan de eene, Johannes Esaias, burger luitenant, en een ander, H. C. de Lopez onderkoopman en in 5770 werkend Lid was. Doch ook dáár konde het L.·. niet lang schijnen; bij zijn ingaan ten E.·. arbeid werden de LL.·. overgebragt naar een gebouw aan de Amanusgragt, in 5773.

§ 172. De arbeid der Bataviasche BB.·. verkreeg

een grooten aanwinst in den B.·. *Pieter Gerardus van Overstraten*, die in 5780 naar Indie ging, en in het begin van 5781 te Batavia kwam, in hoedanigheid van Lid in den Raad van Justitie. De wetenschap is bevoordeeld door de levensschets van dezen man, in het I deel van den III jaargang Tijds. voor N. I. 1840. Daar hij in 1801 overleed in „ruim veertig jarigen ouderdom," en hij gezegd word geboren te zijn te Bergen op Zoom in het midden der XVIII eeuw, zoo zal hij in 1781 ongeveer 25 jaren oud geweest zijn.

In 5782 vind ik van Overstraten opgetreden en aangenomen als werkend Lid in La Vertueuse, en bij het aftreden van den R.·. M.·. van Groll in 5783, vind ik, dat van Overstraten als eerste Opz.·. het maillet overnam, en dus de eerste voorganger der BB.·. werd. Als zoodanig vond ik hem bij gelegenheid van eene gehouden „Adoptie Loge," op den 10 dag der VII maand. — En bij de verkiezing van Janua inf.·. 27 X. koos men hem tot R.·. M.·., in de plaats van den, naar Europa vertrekkenden B.·. Gerrit van Groll. Van Overstraten was toen in 't openbare leven, Secretaris van de Regering. Onder zijn voorgangerschap ten arbeid kwam de beoefening van het E.·. S.·. en G.·., — in welken vorm dan ook naar Fransche begrippen, — tot een hoogen trap van voldoening.

§ 173. Voor wij evenwel de Bataviasche arbeid van 5783 en later, geleid zien door het beleid van jeugdiger kracht, eischt de nagedachtenis van den eerst bekenden en werkenden Bataviasche B.·., *Jacob Cornelis Mattheus Radermacher*, dat wij diens prof.·. en maç.·. loopbaan vervolgen, tot aan zijn droevig uiteinde.

Op § 66 zagen wij hem in Augustus 1767 te Batavia wederkeeren uit Holland. Hij was toen nog slechts 26 jaren oud. Alhoewel de Bataviasche Loges in 5767 en 5769 aanvingen te arbeiden, en *Radermacher* de hoedanigheid van oud Gr.·. Off.·. bezat, zien wij hem toch, voor zoo verre mij bekend, geen erkend deel nemen aan het begin, de installatie, en den arbeid, — tot 5774, toen hij weder werkende optrad.

Doch deze mindere bekendheid van zijne deelname, moet niet leiden tot het vermeenen van yverloosheid.— Zijne veelvuldige prof.·. ambten en familliebetrekkingen, gevoegd bij de bekende omstandigheden van kerk en staat, zullen veel kunnen bijbrengen om de redenen van mindere bekende vóóropstelling te bevroeden.

Na zijne terugkomst te Batavia was hij opvolgende, in deze ambten.

1768 Baljuw der Stad en voorsteden van Batavia.
1768 Kerkmeester van de Luthersche gemeente.
1775 Raad-extra-ordinair van Indie.
1776 President van de Bank van Schepenen.
Kolonel der Bataviasche burgerij.
President Curator van Schoolarchen.
Kommissaris over de Bovenlanden.
1778 Oprigter van 't Bataviaasch Genootschap.
1779 Voorzittend Directeur van dit Gen. tot 1783.
1781 Kommissaris over de Krijgszaken.
1783 Gewoon Raad van Indie,
Als Vice-admiraal der retourvloot vertrokken.

De werkkring van Baljuw, — algemeen politie-hoofdman voor de jurisdictie der stad Batavia, — door hem bediend van 1768 — 1775, zeven jaren, of in zijn

ouderdom van 27 tot 34 jaar; — en de veelvuldige en werkzame ambten tot 1783, tot zijn 42 jarigen ouderdom, — schijnen oorzaak te hebben gegeven aan schijnbare teruggetrokkenheid.

Tijdens hij het maillet voerde, 5779 — 5780, was hij in 't prof.·. leven Raad der Regering en voorzitter van vele instellingen. Dit was een andere oorzaak waarom hij slechts één jaar voorging.

Daarbij komen prof.·. omstandigheden. Wij hebben gezien, dat *Radermacher* gehuwd was met de stiefdochter van *De Klerk*; zijne schoonouders leefden beide, waren op hoogen leeftijd, minstens dertig jaren ouder. *De Klerk* was sinds 1755 Raad van Indie, sinds 1775 Directeur Generaal: sinds 4 October 1777 Gouverneur Generaal, en werd reeds in Augustus 1779 ziekelijk, woonde buiten de Stad op Grogol, en bleef dáár ziekelijk, tot dat hij op 1 September 1780, in 70 jarigen ouderdom, overleed.

De vele prof.·. bezigheden; oorzaken en gevolgen van verwantschap; burgerlijk en staatkundig decorum in het eigenaardig leven van die dagen; inschikkelijkheid jegens een stijfhoofdig, bigottisch en stokoud schoonvâder, en jegens eene vermogende schoonmoeder; zijn tweede huwelijk met *Anna Bos*; — alzoo naar den stijl van dien tijd, en in de steenen stad, onderworpen aan alle vooroordeelen en tegenstand, — en aandrang tot uiterlijk vertoon van medegaandheid in de openbare wereld, — doet zijn ontduiken als het ware aan den Maç.·. arbeid ruim aannemelijk en gewettigd zijn.

De dood van *de Klerk*, en opvolgende veranderingen, schijnen spoedig tot het voornemen van een tweeden

terugtogt naar Holland aanleiding te hebben gegeven. In de zorgelijke omstandigheden van den oorlog tusschen Hollanders, Franschen en Engelschen, waarin Batavia verkeerde toen men in Junij 1781 de tijding vernam, werd *Radermacher* benoemd tot Kommissaris voor de Krijgszaken ter zee en te land, en als zoodanig had hij krijgsbenden bijeentebrengen, te oefenen, verdedigingsmiddelen aantebrengen, en dus volop prof.·. arbeid.

Die oorlog was nog niet afgeloopen, toen *Radermacher*, aftredende uit het openbare leven te Batavia, ook de arbeid voor goed nederlag, op 6 Nov. 1783 met de Retourvloot van Batavia naar Europa vertrok, met den rang van Vice Admiraal. Onder het scheepsvolk waren Chinesche matrozen, 25 in getal, die op 24 December 1783 tot muiten oversloegen en vijf menschen vermoordden. Daaronder was ook Br.·. *J. C. M. Radermacher* die dus zijn werkzaam leven eindigde aan boord van het schip „de Java," in den ouderdom van slecht 42 jaren.

Ik heb weinig uit het bekend openbaar leven van dezen Br.·. aangehaald; maar dat weinige, zoowel als het ongenoemde, doen hem kennen als een werkzaam, yverig, cordaat man, die voorzeker in eene andere maatschappij een grooter rol zoude vervuld hebben.

§ 174. De twee opvolgende BB.·. *Radermacher* en *van Overstraten*, schijnen elkander dus slechts korten tijd te hebben gekend in den werkkring te Batavia. Beider levensloop in het openbare leven komt in vele punten overeen; doch in het maç.·. leven was de jongere Br.·. minder gebonden aan vooroordeelen van aanver-

wanten of van hoogere gezaghebbers, en een blijkbaren Franschen invloed is optemerken, als gekomen in de plaats van den vroegeren Engelschen invloed.

§ 175. Dit kan de aandacht van den onderzoeker niet ontgaan, dat de Fransche of Schotsche riten, en de gevolgen, in verschil van arbeid de oorspronkelijke Engelsche rite schijnen te hebben gewijzigd. De aanleidende redenen zijn in de prof.·. wereld te zoeken. De volksaarden verschilden in het innerlijke zoowel als in het uiterlijke leven. De gebeurtenissen in Indie zoowel als in Amerika, vóór en na 1780, deden den Engelschen invloed dalen en de Fransche stijgen bij de republiceinsche kooplieden der Vereenigde Nederlanden, — en ook in den arbeid der V.·. M.·. deed die verandering zich bemerken in de erkenning der HH.·. GG.·., en in de mindere uitsluiting der vrouwen.

§ 176. Een opmerkelijk voorbeeld hiervan vond ik in eene vergadering door de Leden van La V.·. gehouden in het tuinhuis van Br.·. Daniel *Kreysman*, aan het Molenvliet, onder voorzitterschap van den toen 1e. Opz.·. *van Overstraten*. Die vergadering was eene eigenlijke Adoptieloge. De vrouwen werden er bij toegelaten, en er onstond eene feestviering uit, waarbij geen pomp en praal werd gespaard.

§ 177. Het vertrek van Br.·. Radermacher viel voor op 6 November; dit feest werd gevierd op 10 September van datzelfde jaar 1783. Het was een afscheidspartij; eene meer openbare optreding naar nieuweren stijl, voldoende naar wensch. Een uitvoerig verslag hiervan opgemaakt, en verzonden naar het Maç.·. hoofdbewind in Holland, maakte zeer veel ophef van

deze „Dames loge", maakte veruitziende gevolgtrekkingen voor de verdere uitbreiding, den bloei en de algemeene beoefening van de K.·. K.·., en koesterde de ruimste verwachtingen.

De frischheid der jeugd, vol gallische hoffelijkheid, straalt hierin door, als tegenstelling van het stijve Bataviasche decorum van vroegere dagen.

§ 178. *Van Overstraten* was een man vol yver, cordaatheid en zucht voor het E.·. S.·. en G.·., — geplaatst in eene voorname bediening waardoor hij een voorstander, beschermer en verdediger kon zijn. Daardoor kwam de openbare erkenning meer op den voorgrond, en verdween van lieverlede die vroegere vrees en zorg voor de individueele leden, die den T.·. arbeid in diep geheim deed verrigten. Van dáár dat onder zijn voorgangerschap het eerste openbare tempelgebouw werd opgerigt in de oostervoorstad Djakatra, — zoo als wij breeder willen overzien. — Toen *van Overstraten* in 1790 werd benoemd tot Raad Extraordinair van Indie, en tot Gouverneur en Directeur van Java's N. O. kust, gaf hij den hamer over aan Br.·. *Jan Reynier Coortsen*, die eerste Administrateur van 't Suikerpakhuis en eerste Opperkoopman van 't kasteel was. Eerst in 1796 kwam *van Overstraten* weder te Batavia terug, in hoedanigheid van Gouverneur en Kommissaris Generaal.

§ 179. Onderwijl *La V.·.* aldus in de zeven jaren R.·. Mr. schap meer en meer vooruitging en bloeide, — werkte *La F.·. S.·.* eenvoudiger en in meerdere stilte voort. Over de jaren 5784 tot 5790 traden niet minder dan 96 BB.·. als werkende Leden toe, waarvan 56 in

La Fidèle Sincérité en 40 in *La Vertueuse*. Mannen op hoogen leeftijd, die vele jaren te Batavia woonachtig, vol vooroordeel of onverschillig waren geweest; mannen uit alle rangen en klassen der kleine Europesche gemeente, begonnen medetewerken.

§ 180. Bij het eerste aftreden van den R.·. Mr.·. in La F.·. S.·. *Nicolaas Maas*, in 5784, werd gekozen Br.·. *Pieter Anneas de Win*, Lid en vicepresident van 't Collegie van Weesmeesteren, die reeds in 5771 als werkend lid opgetreden was. In 5785 werd Br.·. *Nicolaas Maas* voor tweede maal gekozen. Hij was toen Baljuw van Batavia. In 5786 kozen de BB.·. *Jan Greeve*, Raad van Indie; doch deze werd als Gouverneur van Java's N. O. kust verplaatst.

Toen herkozen de BB.·. in La F.·. S.·. andermaal, in 5787, den B.·. *Nicolaas Maas*, thans Notaris van beroep. Maar in het volgend jaar 5788 trad hij andermaal af, en in zijne plaats werd gekozen, Br.·. *Jan Daniel Beynon*, die in 5783 als werkend lid toegetreden was. Deze was in de gewone wereld Opperkoopman in rang en Secretaris van den Raad van Justitie, en was tot 5790 voorganger van La F.·. S.·. — Zijn opvolger was *Willem Christoffel Engert*, Boekhouder Generaal van Indie.

§ 181. De aangelegenheden in het onderling verkeer der volken in den Indischen archipel ondergingen na de afscheuring der Noord Amerikaansche gewesten van Brittannie, een geheelen ommekeer. De strenge afgescheidenheid, alhoewel minder dan vroeger volgehouden, verzwakte met de toenemende onmagt, om monopolie en uitsluiting voltehouden.

§ 182. Vóór dezen tijd was de komst van vreemde

Europesche zeevaarders zeldzaam; na dezen tijd meer gewoon. — De Fransche zeevaarder Bougainville was te Batavia van 28 September tot 16 October 1768. — De Engelsche reiziger Cook was voor Batavia van 9 October tot 27 December 1770, en vond daar drie Engelsche en dertien groote Hollandsche vaartuigen ter reede. — Stavorinus vond in Augustus 1768 elf Engelsche schepen ter reede. De timmerwerf van Onrust, — de smokkelhandel, — deed vele Engelsche schepen naar Batavia komen. Tal van Hollandsche schepen uit Europa kwam af en aan, en vertoefde ter reede.

Werklieden voor den arbeid waren immer ruim, en veelsoortig in talen en landaard en kennis.

Na het doorstaan van de crisis in de prof.·. wereld, kwamen op 4 Maart 1784 zes Staatsche oorlogschepen ter reede. De bemanning bestond uit 2130 Europeanen, waarbij menigen V.·. M.·. De kommandeur, *van Braam*, was echter toen nog geen lid der orde, want dit werd hij eerst in 5794, te Vlissingen. (Mac.·. jb. 5843. 80.) Of bij deze oorlogsmagt eenig gedelegeerd Maç.·. gezag was, is wel te vermoeden maar nog niet gebleken.

Sedert 1784 kwamen dikwerf Staatsche oorlogschepen in Indië, dus ook voor Batavia; ook opvolgende Engelsche en Fransche, meer dan vroeger.

§ 183. Bij den vrede van Parijs, 1784, werd door de Hollanders aan de Engelschen verzekerd en erkend, vrije vaart in den Indischen Archipel.

Reeds in 1786 had een ondernemend man op *Poeloe-Pinang* in straat Malakka, de banier van Engeland geheschen. Sinds was dit eiland het hoofdmiddelpunt voor tal van zeevaarders van verscheiden volksaard.

Na 1783 verscheen ook de Noord-Amerikaansche Unie-vlag in Indië; vele Amerikanen kwamen ook te Batavia lading zoeken.

Van 1783 tot 1793 kwamen gevolgelijk vele westersche volksaarden zich alom in Indie bewegen. Voor den algemeenen arbeid waren de gevolgen groot.

XX.

Werkplaatsen en Tempellocalen, te Batavia van 5764—5799.

§ 184. Zoo als reeds boven is vermeld, vonden de bijeenkomsten en vereenigingen voor den arbeid aanvankelijk plaats:

1.) — voor *La Choisie*, 5764, in het Heeren Logement, dat in de Statuten van Batavia voorkomt als gereglementeerd onder den naam van: „'t Heeren of Stads-Logement," — een openbaar gebouw onder politie toezicht, — en dat binnen de stads muren, aan de groote rivier stond. — In de groote kaart van Batavia, de platte grond van 1770, is deze plaats, — dit gebouw, niet bepaald aangeduid.

De reglementaire aanduiding doet vermeenen, dat dit gebouw ook de Stads Herberg was, ofschoon ik zulk een gebouw later meer om de noord vind, in 1793 en 1805.

2.) — voor *La Fidèle Sincèrité*, aanvankelijk, 5767, dezelfde plaats, in 't „Heeren Logement, of de Stads Herberg." Doch daar men hier niet behoorlijk gedekt

bleef, werd de arbeid overgebragt naar het tuinhuis van den Br.·. de Lopez van 5770 — 73, — buiten de eigenlijke stad in de westervoorstad. — In 5773 huurden de Leden een eigen gebouw, een burgerhuis aan de Amanus-gragt buiten de stads muren in het westerveld. Dit huis was later eigendom, en in 1815 totaal onbruikbaar geworden. De spoediger vernielende tand des tijds, en de snellere verwisseling en vergankelijkheid, heeft thans de plek in vergetelheid gebragt, nadat de prof.·. wanden en daken en muren ineengevallen en verdwenen zijn.

§ 185. Het eerste Ordefeest van St. Jan, door de BB.·. in het T.·. locaal voor *La Fidèle Sincèrité* gevierd, schijnt oorzaak en aanleiding te hebben gegeven aan het eerste overbrengen van de werkplaats. — Dat eerste feest werd gevierd in 5770. — Den 9 dag der IV maand was de constitutiebrief ontvangen, en deze werd ingewijd. De Loge arbeid werd geopend des morgens om negen uur. Des tafelarbeid begon twaalf uur op den vollen middag. Des avonds met zonneondergang, zes ure, begon een muzicaal concert; om acht ure begon eene danspartij, — een bal; om tien ure des avonds werd een vuurwerk afgestoken, en daarna begon men weder met tafelarbeid.

De Bataviasche BB.·. in die dagen schijnen alzoo vrij onvermoeid geweest te zijn.

Het geven van een „bal" en danspartij, doet denken aan Franschen invloed en aan vertooning van Z.·. Z.·. — Dáárvoor is echter geen bewijs. De mededeeling van deze feestorde, is in 5837 getrokken uit het Pat.·. Archief.

Dat de luidruchtigheid, — in het „Heeren Logement," — niet buiten aanstoot bleef, onder het bewind van den G. G. van der Parra, is te bevroeden. De leden van *La Fidèle Sincérité*, — de werklieden, — waren deels ambulante, militairen, zeelieden, burgers.

§ 186. Voor het eerst werkten de beide Loge-corporatien te zamen in het gebouw op de Amanusgracht, op St. Jan 5782, tijdens de RR.·. MM.·. von Erath en van Groll. Bevorens waren beide zeer gesepareerd gebleven. — De derde werkplaats was:

3.) voor *La Vertueuse*, aanvankelijk, 5769, in een particulier huis in de stad, maandelijks; opvolgende in de woningen der BB.·. Leden, onder strikte geheimhouding. Daar de woningen binnen Batavia nog volgens den stijl van 52 gr. N. B. gebouwd waren, — hoog digt, — besloten, — diep, — zoo was de behoefte aan een eigen locaal minder spoedig gevoelig. Zoo werden die arbeid vergaderingen van 5769 — 5780 gehouden binnen de stad, in de eigene woningen der Leden.

§ 187. Deze nomadische T.·. arbeid hield in 5780 op. De Br.·. *Daniel Kreysman*, in 't prof.·. leven zeekapitein en „baas van Onrust," bood zijn tuinhuis aan op het Molenvliet, — zuidelijke voorstad, — nu nog de kanaalweg, die van de steenen stad naar Rijswijk loopt.

§ 188. Deze vestiging voor een tijdelijk permanenten tempel vond plaats, tijdens den R.·. M.·. *van Groll*, na den dood van De Klerk G. G., en ná de aftreding van den R.·. M.·. *Radermacher*. Die vestiging duurde echter slechts een paar jaren. In 5785 koos de *Vertueuse* als werkplaats een huis van den burger van Steenbergen,

op de Amanusgragt, westervoorstad, en arbeidden de BB.·. dáár, tot in de VIII maand van 5786.

§ 189. Volgens de aanteekeningen van de twee Loges, de *Blaauwe* en de *Gecle*, zoude niet kunnen worden opgemaakt, of de twee werkplaatsen op de Amanusgragt dezelfde waren, één gebouw, één locaal. Doch uit de herinnering van ouden van dagen blijkt dit wel; en uit de aanteekeningen van St. Jan Babtist 5782 in de *Blaauwe* Loge ziet men, dat de R.·. M.·. *von Erath* van L.·. F.·. S.·., dien van L.·. V.·. en de BB.·. Leden ontving in het locaal van L. F. S. op de Amanusgragt, om dáár gezamenlijk, — en nader ieder afzonderlijk, te werken.

De twee werkplaatsen onder hetzelfde dak, bleven dus tijdelijk van 5785 — 5786.

De verwijdering, uiterlijk sinds 5769 bestaande, in werkplaats en onder de leden, verminderde van lieverlede.

De prof.·. geschiedenis wijst op de oorzaaken, en op den aandrang tot meer éénheid, zoo als boven is aangeduid.

§ 190. Sedert de prof.·. veranderingen in de buitenwereld; sedert den toevoer van arbeiders; sedert de veranderingen die kennelijk zijn na den dood van den G. G. de Klerk, — begon de behoefte aan een geheel afzonderlijk gebouw voor den arbeid zich meer en meer te doen gevoelen, en begonnen de prangende voorzorgen van geheimzinnigheid, aan het nieuw opgekomen geslacht onuitstaanbaar te worden. Twintig jaren lang werden die voorzorgen in acht genomen, om allen aanstoot in de buitenwereld te vermijden.

Reeds sinds 5784 was men er op bedacht geworden, de werkplaats, — de tempel, — meer nabij de meer bewoonde deelen der stad overtebrengen, om den opkomenden arbeiders te gemoet te komen. De mindere mettall.·. krachten van de Leden van *La F.·. S.·.* lieten niet toe, dat men daartoe overging. De noodzaak was bij hen ook minder dringend, want hun prof. . arbeid, woon- en verblijfplaats was grootendeels in de steenen stad en binnen de muren. Maar de Leden van *La V.·.*, wier woningen of buitenwoningen meestal buiten de stadsmuren lagen, in de zuider- en zuidooster voorsteden, en in het ommeland aan die zijde, en wier met.·. omstandigheden over het algemeen ruimer waren, — gevoelden meer behoefte, — noodzaak en mogelijkheid, om de werkplaats ook naar die zijde overtebrengen, ten behoeve van de opkomst en de deelneming aan den gewonen arbeid.

De Amanusgragt, waar het gemeenschappelijk tempelgebouw gelegen was, lag om de west van de stad, — over de rivier, de gragten en muurpoorten en bruggen, vrij afgelegen voor de BB.·., die aan den anderen kant der uitgestrekte stad en voorsteden woonplaats en verblijf hadden.

§ 191. Sedert de A.·. B.·. *Pieter Gerardus van Overstraten* R.·. M.·. van La V.·. werd, 5783, kwam het plan eerst tot rijpheid, om een eigenen openbaren Tempel te stichten; en de omstandigheden die men in aanmerking dient te nemen, helderen het eigenaardige op, dat men thans in zulk een voornemen zonder opmerking zoude laten.

De eerste gedachte, het voornemen tot uitvoering,

kwam op, nadat de meermelde R.·. B.·. *Radermacher*, afgetreden, — vertrokken, — en de aanstotelijke tegenstanders in 't prof.·. overleden waren; — nadat prof.·. wereldgebeurtenissen veel veranderd hadden; — nadat een jong, hooggeplaatst, yverig werkman als voorganger was opgetreden; — nadat tal van vreemde BB.·. Batavia kwam bezoeken, en onthaal en medewerking uitlokten.

Om tot het gewenschte doel te geraken, waartoe vooral met.·. krachten moesten worden aangewend, bragten eenige BB.·. eene som van twaalf duizend Rijksdaalders bijeen, op den voet en bij wijze van tontine, in overeenkomst, voor de *Oeele Loge* alleen.

In de streek, waar eenmaal de inlandsche stad *Djajakerta* lag, vóór 1619, en in het oord dat gemeenlijk, en nog, Jakatra genoemd is, ter plaatse waar men thans een verlaten en boomrijk oord vind, — stond vroeger „het Moorse hospitaal," een openbaar gesticht voor mohammedanen. Toen dit gebouw afgebroken was, werd er een erf beschikbaar, dat doelrijk voor het oogmerk, — op behoorlijken afstand van het bewoonde middendeel der stad, — en in een stil oord lag. En dáár verhief zich weldra het Tempelgebouw, — het eerst bepaald afzonderlijke, — en dat dáár tot 5830 in aanwezen bleef, zóólang nog in de prof.·. wereld de woonsteden der arbeiders minder verwijderd waren.

§ 192. De eerste steen van dit eerste Tempelgebouw werd op openbare plegtige wijze gelegd op den 18 dag der I maand van 5786. En de opbouw schijnt met zóó grooten spoed te zijn voortgegaan, dat men reeds in dat zelfde jaar dáár heen den arbeid kon overbrengen.

Was het openbaar aanbrengen van den eersten steen, de eerste openbare handeling sinds tweeëntwintig jaren kennelijk bestaan, — meer openbaar was de inwijding van het Tempelgebouw, op den 16 dag der VIII maand van dat jaar 5786, of zeven maanden ná het begin van den opbouw.

Wij moeten het bejammeren, dat tot nog toe geen uitvoering relaas van die inwijding is openbaar geworden, voor zoo veel vermag. Wij weten alleen, dat de plegtigheid ook schijnt te zijn aangewend, tot geruststellende vleijerij aan de profane magthebbers; want de Leden der Regering werden er bij uitgenoodigd, en waren er bij tegenwoordig, zoo ook vele andere voorname ingezetenen, en zelfs hunne vrouwen.

Dit laatste is weder een voorbeeld van den Franschen invloed.

Onder de leden der Regering waren leden der orde. Het laat zich dus beter bevroeden, hoe de V.·. M.·. zich niet meer in 't zeer geheimzinnge behoefde te bewegen.

Isaäc Titsingh, Directeur in Bengalen zond een prachtig tapijt ten geschenke aan de werkplaats, in 5788.

De Br.·. Hendrik Caspar Romberg, opperhoofd van den handel in Japan 1787 — 88, zond een satijnen tableau met goud uitgewerkt.

Deze openbare gebeurtenis, de inwijding van den Tempel, — schijnt van voordeeligen invloed te zijn geweest voor het uiterlijk algemeen. Het gebouw wordt gezegd sierlijk en doelmatig te zijn geweest. De tontine deed alle schulden insterven en verdwijnen, en zoo bleef een onbelast middenpunt voor den arbeid bestaan,

tot dat opvolgende profane verandering noopten, op den 15 dag der XII maand van 5829 er de laatste hamerslagen in te doen weergalmen, en het L.·. uitteblussen, om het elders weder te ontsteken aan het Gr.·. W.·. L.·.

§ 193. Eenige jaren na den opbouw werden de tempelwanden versierd met een aantal schilderstukken, voorstellende zinnebeelden van wenschen, handelingen en deugden. In de memorie van br.·. Schill wordt daarvan melding gemaakt op 5794, en de uitvoerder genoemd: „een Fransch schilder, genaamd *Piron*." Die naam en kwaliteit is door Br.·. der Kinderen in 1864 herhaald. Ik betwijfel evenwel de juistheid van dien naam, daar gezegde memorie in vele eigenamen feilen bevat. — *Jean Babtist Pilon*, genie officier, werd reeds in 5772 werkend lid van La F.·. S.·. — In de Regeringsbesluiten van Januarij 1791 wordt hij dikwerf als kapitein en als een kundig man genoemd, voor het vak van artillerie. In 1795 vind ik zijn naam niet weder, en een der genieluitenants heette *Pigeon*. Maar in 1791 vond ik nog „van *Piron*," gezworen klerk ter gouvernements Secretarie. Of deze de bedoelde schilder was, dan wel of den naam van den „Schilder Piron" aan een, niet in de Naamlijsten voorkomenden persoon toebehoorde, is niet te verzekeren.

Ik vond dat schilderwerk in 1865 nog in een voldoenden staat, om de waarde van dien arbeid in 1794 ten volle te erkennen. De zinnebeelden sieren thans de wanden van het Tempelgebouw der „Ster in het Oosten."

§ 194. Bij vergelijking van de aanteekeningen der namen van opgenomen werkende Leden bij de twee

Loges, en de prof.·. naamregisters, vond ik in 5787 nog levende en te Batavia aanwezig, vijfenzeventig bekende, Bataviasche BB.·.; en buitendien nog 20 elders aanwezig, waaronder slechts drie burgers, acht militaire officieren, zeven zeekapiteins, drie regtsgeleerden, en drie geneesheeren. Alle overigen waren politieke-commercieele dienaren, en daarbij drie leden leden der Regering.

§ 195. Toen ik in 1861, na vierentwintig jarige afwezigheid, weder eens Batavia kon bezoeken, — en ook nader in 1865 daar eenige dagen in onderzoek en nasporing doorbragt, heb ik de oorden bezocht waar eenmaal het licht ontstoken werd, en waar de BB.·. in stilte arbeidden. De plaatsen in de oude stad, waar vroeger „'t Heeren Logement" stond; — waar de woningen der BB.·. stonden waarin is gearbeid geworden, — Radermacher, — van Vlissingen, — van Groll, — Nicolaus Engelhard; — die, buiten de steenen stad, in de voorsteden, in het westerveld en op de Amanusgragt; — bezuiden: te Piseng, — op Molenvliet; — in het oosterveld: te Djakatra, — nergens heb ik eenig kennelijk overschot of bewijs meer gevonden, — zelfs geen oude van dagen die mij de plekken konde aanduiden uit herinnering. Binnen de oude stad staan nu pakhuizen en werken handelsfirma's in gebouwen van ouden, nieuwen of veranderden vorm. De Amanusgragt is eene schijnbare woestenij, en Br.·. Tobias vond er in 5852 nog slechts een puinhoop, terplaatse waar hij weleer mede arbeidde; ik vond alle herinnering verdwenen. Het landhuis te Piseng bestaat deels nog; de woning op het Molenvliet, later door Beynon bewoond, is thans evenmin aantewijzen, — en daar, waar op den 18 dag

der I maand van 5829 de lichten uitgedoofd werden, te Djakatra, dáár heb ik geene groote kunnen brengen aan de juiste, kennelijke plek, waar nog voor 35 jaren geleden de tempel stond, - want ik vond geene aanduiding meer; en de materialen waren in andere vormen overgegaan.

Alle deze sporen in het land van gedaante verwisselingen zijn kwalijk nog op eenig kaartplan aanteduiden.

§ 196. Omtrent de geschiedenis van den Tempelbouw op Djakatra vond ik in het Bataviaasch Archief de minute der acte, waarvan het origineel, op perkament geschreven geweest, en besloten in een koperen doos, die in den „eersten arduinsteen" was geplaatst, onder den drempel van het portaal, — bij de opgraving in 1830 geheel vergaan.

Uit die acte blijkt, dat het kapitaal voor de oprigting was bijeengebragt door 48 actien van 250 Rdls ieder, waarvan 14 leden elk twee, — andere één namen, à zes percent 's jaars bij uitsterving of tontine. — Dat de eerste steen is gelegd op den 18 dag der I maand van 5786, en het gebouw is opgetrokken door Br.·. Frank August Heilman, Steenhouwers baas bij de Comp.

§ 197. Bij de opsporing van de plek waar de Tempel van La Vertueuse stond, volgde ik eene aanduiding van 22 Maart 1822, voorkomende in de Bataviasche Courant No. 13 van dat jaar, voor de passage der karren uit het binnenland; „van het zuiden komende en gaande naar de stad, — eerst over passarlama, (oudebazaar); vervolgens langs den weg Goenoeng Sari genaamd, — tot aan het begin der oostelijke Chinésche

graven; — aldaar regts in, tot aan het gebouw *La Vertueuse*; vervolgens langs den weg van Jakatra naar de stad Batavia. — De uitspanplaats was nabij het gebouw *La Vertueuse*."

Thans is die streek oogenschijnlijk een afgelegen, aangenaam, vruchtbaar oord, waar de welige natuur kwistig is, en rust ongestoord genoten kan worden. Maar de nabijheid der grafplaatsen van Chinézen, en welligt andere oorzaken, hebben dit aangenaam oord zóó gevaarlijk voor de gezondheid gemaakt, dat alle bevolking verdwenen is, en de enkele nog overgeblevene woningen onbewoond zijn.

§ 198. Het is mij belangrijk genoeg voorgekomen, de namen van de bijgedragen BB.·. in de herinnering te hernieuwen, want daaronder komt er menigeen voor van prof.·. historische waarde. Ik noem ze op, volgens de orde in het document voorkomende.

1. P. G. van Overstraten boven genoemd, en R.·. M.·.
2. Frans Hakker, onderkoopman; 1e Opz.·.
3. Dirk van Hogendorp idem. 2e Opz.·.
4. Philippus d'Elwijk, Koopman; Secr.·.
5. Daniel Kreysman, Kapt. ter zee; Arch.·.
6. Johan Hendrik Holle, Onderkoopman; Ceremon.·.
7. Gerlach Cornelis Johannes van Massau. Fiskaal.
8. Samuel van Hoesen, Onderkoopman.
9. Nicolaus Engelhard. Koopman.
10. Jan Reynier Coortsen. Opperkoopman.
11. Jan Frederik Baron van Rheede tot den Parkeler. Opperkoopman.
12. Abraham Catharinus Senn van Basel. Onderk.
13. Jacob Abegg. Burger.

14. Albertus Willem Anthonius Frans van Idsinga. Komm. der Bank.
15. Willem Adriaan Willems. Koopman.
16. Adriaan Boesses. Opperkoopman.
17. Isaäc Titsingh. Opperkoopman.
18. Johannes Nicolaas Bestbier. Notaris.
19. Johannes Siberg. Raad van Indie.
20. Leendert Rolff. Opperkoopman.
21. Hendrik Caspar Romberg. Opperkoopman.
22. Gotfried Christoffel Fetmenger. Onderk.
23. Jacob Hacker. Onderk.
24. Hendrik Isaac Guitard. Koopman.
25. Ignatius Aanzorgh. Medic. Mag.
26. Willem Garrison. Boekh. Eq. kantoor.
27. Johannes Martinus Marinus Schmidt. Majoor art.

Van deze 27 aandeelhebbers is het mij niet gebleken, dat zij alle op dat tijdstip, te Batavia aanwezig waren. Van Dirk van Hogendorp blijkt, dat hij afwezig was, en daarom zijne functie van eersten Steenlegger werd waargenomen door Jacob Hacker. Van alle genoemde aandeelhebbers waren van Hogendorp en Engelhard de langstlevenden. Van Hogendorp stond reeds in 1803 zijn aandeel van 500. Rijksdls. in geschenk af aan de Loge, en Engelhard deed dit 26 jaren later, bij den afbraak.

Daar de Vereeniging zelve geene regtspersoonlijkheid bezat, werd het bewijs van eigendom persoonlijk toegekent, ten name van Van Overstraten, van Massau, Kreysman, N. Engelhard, Holle, Willems, Frans Hacker, Elwijk en Samuel van Hoesen.

§ 199. Opmerkelijk is de spoedige opbouw. De acte van overeenkomst voor de Tontine werd reeds op

den 24. IV. 5783 gesloten voor 43 actien. Op den 18. I. 5786 werd de eerste steen gelegd, en op den 14. VIII. was het gebouw reeds voldoende gereed om het eigendombewijs optemaken. Vermoedelijk is hier in de minute der acte een cijferverschil te zoeken.

Gedurende den bouw werden de bijeenkomsten van *La Vertueuse* gehouden ten huize van den Br.·. Nicolaus Engelhard op het Molenvliet. Dit gebouw is in 1823 afgebroken.

De twee werkplaatsen bleven vervolgens gedurende meer dan veertig jaren, — twee menschen geslachten volgens Bataviasche rekening in die dagen, — werkende in hetzelfde tempelgebouw, ieder afzonderlijk, — de Blaauwe, *La F.·. S.·.*, op de Amanusgragt om de west, 41 jaren lang, — de Geele, *La V.·.* op Djakatra, 43 jaren achtereen.

§ 200. Uit de aanteekeningen van La V.·. is optemaken, dat niettemin alle aanstoot zorgvuldig vermeden en voorgekomen, — dag en uur van de bijeenkomsten zoo geheim mogelijk gehouden werden, om aan de „geestelijkheid" geen reden tot belet te geven. Dus werd die invloed nog in 5786 gevoeld.

Reeds in 5784 hadden de BB.·. besloten, de kleur der Loge, geel, als gelijkvormig ook voor de kleeding aantenemen. Deze zonderlinge bedekking duurde evenwel niet lang, en raakte spoedig buiten arbeid.

XXI. Voortgang in arbeid.

§ 201. In 5786 werden voor 't eerst geregelde offers verzameld, ten einde in den nood van weduwen

en weezen te kunnen helpen. De gemeenschap met de andere Indische Loges schijnt zich bij La V.·. te hebben bepaald tot die te Socratte, *Concorde*, — te Tjinsoerab, met de *Standvastigdheid* en *Salomon*: — te Colombo met de *Vergenoeging*, — te Gale met de *Opregtheid*, — zoo ook met de *Fransche* Loges op Mauritius en Bourbon, en met *Engelsche* Loges. De aanteekening die deze opgave aangeeft duidt aan, dat de oorlog geen invloed had, noch hindernis aanbragt aan de affiliatie, zoo vóór als na 1796. De bewijzen voor die gemeenschap heb ik evenwel niet van allen in het Bataviasche Archief gevonden bij het nagespoorde. De verzekering wordt gegeven in de memorie van wijlen Br.·. Schill, wiens herinnering opging tot de tijdgenooten.

§ 202. Meermalen is opgemerkt, dat de Loge *La Vertueuse* eene soort van prioriteit pretendeerde. Tijdens het R.·. M.·. van Van Overstraten, 5783 — 90 deed zich den schijn van werkelijkheid voor, door het openbaar opgerigt gebouw en de correspondentie naar buiten. Gemis van voorhanden bescheiden omtrent *La Fidèle Sincérité* doet ten dezen de houding in 't duister blijven. De BB.·. bij *La V.*·. waren in voorname prof.·. bedieningen.

§ 203. In 5780 werd er voor 't eerst bij *La V.*·. eene geregelde vergadering ingevoerd, — eene Maç.·. Societeit, eens 's weeks, gehouden in het Logegebouw. In 5790 werd de R.·. M.·. van Overstraten Lid der Regering en benoemd tot Gouverneur en Directeur van Java's N. O. kust, — een voornaam verlies voor de Bataviasche BB.·. — Destijds was eene verwijdering van de hoofdplaats een totaal verlies.

§ 204. Br.·. Van Teutem gaf in 5837 op, dat Van Overstraten drie jaren lang R.·. M.·. was (J. B. 5839.57.-) De memorie van wijlen Br.·. Schill, 1837, geeft aan dat Van Overstraten van 10 VII 5783 tot 27 X 5790 voorzat. — Br.·. Jutting, 5844, noemt even zoo een *zeven*jarig Mr.·. schap, tot 5790; doch Br.·. der Kinderen geeft het einde op als: „*twee* jaren na de inwijding van den Tempel, (J. B. 5864, 210,) dat blijkbaar verschilt met het voorgaande, want ook de *zeven* jaren van bestuur worden op diezelfde blz. erkent. Toen Van Overstraten aftrad, bragten de BB.·. hem hulde, door de aanbieding van een St. Andries kruis met diamanten, — een juweel voor rang en verdienste, ter gedachtenis aan den arbeid.

§ 205. De BB.·. kozen nu op den 27 X 5790 als R.·. M.·. *Jan Reynier Coortsen*, eerste Opperkoopman van 't kasteel. Doch deze overleed reeds op 29. V. 5791, en nu viel de keuze der BB.·. van La V.·. op *Pieter van de Weert*, Secretaris der Regering, sinds 1793 Raad E. O., en in 1794 Kommissaris voor de Krijgszaken. In 1795 overleed hij in zijn ambt en de eerste Opz.·. *Gotlieb Christoffel Feltmeyer* trad als waarnemend op, maar wees de keuze af, ter zake van zijn prof.·. ambt, Raad van Indie, en van meerdere betrekkingen in 't openbare leven.

§ 206. In 5796 kozen de BB.·. den R.·. M.·. *Nicolaas Engelhard*, die in 5782 als werkend lid optrad, en in 5801 door vertrek naar Samarang aftrad, en die driëntwintig jaren achtereen het ambt van eersten Gedeputeerd G.·. Mr.·. van Indie vervulde.

§ 207. In dat tijdvak van tien jaren, sinds 5790,

had de Loge La Fidèle Sincèrité vier R.·. Mrs.·. *Willem Christoffel Engert*, in 5790 gekozen, overleed den 19 November 1793 als Boekhouder Generaal van Indie. Ná hem werd in 5792 *Carl Kuvel* gekozen, die in 't prof.·. Leven Notaris was; en in 5793 op nieuw, *Nicolaas Maas*, landeigenaar en Schepen der Stad. Eerst in 5797 werd tot zijn opvolger gekozen. *Carel Frederik Reimer*, ook *Carel August Reemer* geschreven, die tot 5800 R.·. M.·. van La Fidèle Sincérite was. De onduidelijke schrijfwijze en onjuiste spelling laat niet toe aan te duiden welke de juiste naam is, C. F. of C. A. zoo als de memorie van Br.·. Schill opgeeft, *C. F. Reimer* of *Reymer* was Luitenant-kolonel ingenieur, en schijnt in 1797 te zijn overleden — *C. A. Remer*, was landeigenaar, en gekwalificeerdburgerofficier. Zonderling schijnt het, dat ik beider namen niet bepaald aangeduid heb gevonden in het Gl.·. boek, — dat, evenals alles in de buitenwereld in dien tijd, regel en bestendigheid miste, in den arbeid des vredes.

§ 208. Op het jaar 5790, op een tijdstip, tel ik vijf en zestig te Batavia aanwezige werkende BB.·.; maar van dat jaar af verminderde het getal der aansluitenden, en de wolken in de prof.·. wereld overtogen ook de vereenigingen van mannen, die weldra door de geschillen in 't staatkundige veel onderling verband verloren.

§ 209. Een der laatste bewijzen van eensgezindheid was de vereenigde vergadering der BB.·. in 5791, tot het toebrengen van den afscheids groet aan *Jan Greeve*. Deze B.·. sinds 5780 werkende in La F.·. S.·.; in 5786 R.·. Mr.·. van die werkplaats, was in het volgend jaar Gouverneur en Directeur van Java geworden, en als

zoodanig in 5791 vervangen door B.·. *van Overstraten*. In 't prof.·. leven Raad van Indie stond hij nu op het punt van vertrek naar Holland als admiraal der Retourvloot. In en vóór 5790 had menschelijke nayver wangunst verwekt, en gevolgelijk oneenigheid tusschen de beide zusterloges te Batavia. De RR.·. MMr.·. *Engert* en *van de Weert* bragten de BB.·. tot overeenstemming, en de afscheidsgroete van den vertrekkenden Br.·. *Greeve* deed hoop voeden op bestendigheid.

§ 210. Maar, sedert de omwenteling van 1787 uit Frankrijk de reize om den aardbol aangevangen had, werd er veel verstoort, — dus ook de arbeid des vredes. En de wederwaardigheden van het monopoliebewind, — dat in Holland zetelde en te Batavia handelde, — bragten sinds 1783, sinds 1791 groote voornemens te weeg, waarvoor elk individu vrees moest voeden, die wèl voer bij het oude. Oorzaken werden gezocht, — meenigen werden geopperd, — verbeteringen en veranderingen werden ontworpen, en Batavia werd bedreigd door eene administrative omwenteling, die aller belangen zoude aantasten.

Van 1791 tot 1793 werd dat onweder, — het Generaal Commissariaat, — verwacht, met verschillende gevoelens, van vrees, verlangen en eigenbelang.

Het gevreesde onweder lotte zich echter op in een losse bui, in het Indisch klimaat.

Van de KK. GG. was *Frykenius*, in weerwil van zijne hooge waardigheid, een ijverig medewerkende T.·. arbeider. *Siberg* was dit reeds twintig jaren lang. *Van Overstraten* kwam in 1796 te Batavia terug in die

waardigheid; en *Nederburgh* werd in 1798 als medearbeider opgenomen.

§ 211. In 1793 kwam de Fransche Republiek in oorlog met Brittannie. De Republiek der Nederlanden werd er in betrokken. In 1795 werden de Engelschen staatkundige vijanden en de Franschen weder vrienden voor Batavia. De prof.·. grootheid der geunieerde provincien; — de prof.·. overeenstemming onder de partij stellende indische BB.·., — de prof.·. hulp tusschen de nayverige volksaarden, alles kenterde, veranderde en verduisterde.

Geheel het werkgebied buiten het eiland Java, ging over onder de oppermagt van het Britsch gezag, in 1795 en 1796. Maar de maç.·. arbeid ging toch niet te niet, ofschoon de onderlinge gemeenschap tijdelijk afgebroken werd, en de schok tot 1795 werd gevoeld in den maç.·. arbeid.

§ 212. Vroeger heb ik medegedeeld, (J. B. 5859.78.) dat de werkz.·. in 5793 voor het oog der wereld werden gedekt, uithoofde van de staatkundige geschillen in de buitenwereld, en eerst in 5796 weder st. Jan gevierd werd. Ik had die opgave ontleend aan gedrukte bouwst.·. van de BB.·. van Teutem en Jutting. In de VIII maand van 5865 heb ik mij daarvan vergewist in de origineele archiefstukken te Batavia. Ik vond dat de vergaderingen wel minder geregeld en veelvuldig belegd zijn geworden, maar dat de arbeid geensinds geheel nagelaten werd. Slechts vier nieuwe leden voegden zich bij *La V.*·.. In *La F.*·. *S.*·. vind ik van 5786-5797 geene nieuwe aangeslotene Leden aangeduid; maar, de aanteekeningen zijn onvolledig uit dien tijd.

Niettemin vindt men geregelde verkiezingen. Eerst na 5793, toen de middelen van verdediging, en de veranderingen en hervorming in de administratie van staat, aller arbeid bezig hield, vooral tot 5796, dekte *La F.·. S.·.* tijdelijk haar T.·. arbeid op de Amanus gracht, — westervoorstad, en *La V.·.* hield slechts nu en dan vergadering in haar T.·. gebouw op Djakatra.

§ 213. De woelingen van de buitenwereld bleven niet zonder uitwerking op den arbeid binnen de Tempelwanden. Engelsche, Hollandsche, Fransche, Amerikaansche zeevaarders kwamen te Batavia ; Zwitsers, Duitschers, Franschen en meer landaarden waren of kwamen als militairen aan , of werden als krijgsgevangenen aangevoerd. Van lieverlede werd men aan het buitengewoone gewend, en in 1795 en 1796 schijnt men den afgescheiden staat reeds voor normaal genomen te hebben.

Behalve de Krijgsmagt van ongeveer vijthonderd koppen en de Burgery van ongeveer tweeduizend mannen, was de scheepsmagt in Augustus 1795 sterk, zeven schepen met 1454 koppen, alle Europeanen , bij Batavia. De Fransche Admiraal Sercey kwam in 1796 voor Batavia met zes oorlogschepen en 3000 mannen. De vereeniging van veel materiaal kon de arbeid kwalijk doen stilstaan. Onder de Franschen waren vele BB.·., en daarbij velen die in 't bezit der roode ggr.·. waren, en daaronder de Admiraal Sercey zelfs. Men vindt melding gemaakt van de ceremonien en de voldoening aan gevorderde eerbewijzingen, en ik vermoed, dat van nu af aan, 5796, de arbeid in die roode ggr.·. meer algemeen is geworden volgens de Fransche ritus.

Ik vind ook melding gemaakt van het toebrengen van dankbetuiging door den R.·. M.·. *Engelhard* jegens den admiraal Br.·. *Sercey*, voor de menschlievende behandeling en voor de door hem verleende hulp aan krijgsgevangenen.

Dit geschiedde in *La Vertueuse*. Ook *La Fidèle Sincérité* herstelde den arbeid in v.·. k.·., en vierde het ordefeest van St. Jan-babt.·. 5796, openbaar.

In de jaren 5795 en 96 alleen vind ik 20 nieuwe medearbeiders bij *La V.*·: toegetreden, en ongeveer vijftig werkende BB.·. te Batavia aanwezig.

De Bataviasche prof.·. geschiedenis van die dagen duidt op meer dan één voorbeeld van tweedragt, partijhaat en factiegeest. — Maar van lieverlede week wantrouwen en verdeeldheid onder de tropische zon; en de geest van vereeniging zweefde weldra weder over de steenen stad van het oosten, waar des menschen leeftijd zoo spoedig ten einde snelde, en waar Indische vergankelijkheid van al het bestaande onophoudelijk andere vormen gaf, aan de stof zoowel, als aan het onstoffelijke.

§ 214. Even als in 5783 bij het optreden van Br.·. *van Overstraten*, was de optreding van *Nicolaus Engelhard* in 5796 als R.·. M.·. van La V.·., als het ware het begin van hernieuwden bloei dier Loge. In 't prof.·. leven geplaatst in eene voorname bediening, die van Kommissaris over den Inlander, Lid van 't Collegie van Heemraden, en van de zaken van Kerk en Hospitalen, — genoot hij, volgens eigene opgaven, een inkomen van tachtig tot negentig duizend Rijksdaalders 's jaars; en vermogen gaf invloed. In 1798 werd hij Lid der Regering, en deed hij zich in 1799, zoowel als nog later

kennen als een cordaat, hooghartig, maar eigenzinnig man, vol oude deftigheid en decorum. Voor de zaken der Orde, — voor de Loge, was hij even groot voorstander, als hij gevoel had voor eigene waardigheid. Bijna geheel zijn volgend leven was toegedaan aan die drie beginselen, zoo als later meermalen zal te pas komen.

Eigenaardig voor de geschiedenis is, onder zijn R.·. M.·. schap, de delegatie van *La Vertueuse*, voor den arbeid elders, als ware zij indedaad eene prov.·. gr.·. L.·. geweest. Die delegatie verdiend ruime beschouwing.

XXII.
Gedelegeerde, ambulante Loges op Java.

§ 215. De Kommissaris-Generaal Nederburgh ontwierp in April 1798 het doen eener „reize langs Java," — te dien tijde eene reis van belang, waarop hij gevolgd zoude worden door verscheidene burgerlijke en militaire dienaren, meerendeel VV.·. MM.·.

De R.·. M.·. Nicolaus Engelhard stelde in La V.·. voor op den 10 II. 5798, om, „ter verspreiding van de kennis en de grondbeginselen der O.·.", eene reizende Loge voor het „O.·. van Java" intestellen, onder den naam van: „de Goede Hoop," en daartoe te delegeren, de BB.·. *Willem Jacob Cranssen, C. J. Prediger* en *François van Boeckholtz*, die den K. G. op diens „springtochtje naar Java" zouden vergezellen. — De Loge „La Vertueuse" magtigde dien ten gevolge als

corporatie tot de oprigting, benoemde Br.·. Cranssen als R.·. M.·., Br.·. van Boeckholtz als 1e., en Prediger als 2e. Opz., en verleende naam en bescherming en magt, om prof.·. in de Orde optenemen; om H.·. L.·. te verleenen na volbragten werktijd van 5 m.·. in den L.·., — van een jaar in den Mgz.·. gr.·., — des waardig bevindende. — De met.·. zouden komen in de kas van „La Vertueuse."

Dit werd den 10 den besloten. — Den 12 de ving de reis van Batavia aan, met het schip „Hertog van Brunswijk." Niet alle de BB.·. van La V.·. stemden toe in de delegatie, — die reeds den 6. II bevorens in een Kapittel van O.·. gr.·. was voorgesteld geworden, — een bewijs van meerderen Franschen invloed. — De BB.·. Pieter Engelhard, Kessman, Jassoy en Veeris waren er tegen.

Van den arbeid dezer ambulante delegatie Loge vond ik ruime aanteekeningen in het Bataviasche archief; en een eigen bundel, gemerkt F. F. F. No. 16, is er van aangelegd. Dáárdoor is het mogelijk een duidelijk overzigt te geven van den arbeid in midden Java.

§ 216. Die arbeid begon reeds aan boord van het genoemde schip, in de daartoe ingerigtte Kajuit, op 16, 17, en 18. II. — Op den eersten dag werden twee medereisgenooten in de orde opgenomen, en op den derden dag geschiedde dit met den Kommissaris Generaal *S. C. Nederburgh*, op diens bepaald verzoek.

Opmerkelijk is, dat op den tweeden aangeduiden dag, gearbeid werd in de h.·. g.·.

De presente bb.·. op den eersten dag waren zes; Cranssen, Boeckholtz, Prediger, Willem Wardenaar,

Jan Cornelis Baane, Pieter Philip du Puy. Dat die arbeid de aandacht van den hoofdpersoon van staat, Nederburgh, moest opwekken, en hem doen aankloppen, is ligtelijk te begrijpen; even als dat arbeiden *aan boord* niet gewoon te noemen is.

§ 217. Bij de aankomst te Samarang werd het ontwerp tot het instellen van geregelden localen arbeid, met zeer veel yver toegejuicht door den B.·. J. F. Baron van Rheede tot den Parkeler, die Gouverneur en Directeur over Java was, en die reeds in 5784 te Batavia als werkend Lid van La V.·. voorkomt. Hij stelde het Gouvernements-huis in de stad ter beschikking, en zich zelve bereidwillig voor het dragen der lasten, van het noodige gereedschap en meer. Als medehulp ten dezen bood zich br.·. Matthys Waterloo aan, koopman in rang te Samarang. Binnen tien dagen was de noodige localiteit betimmerd en bewerkt voor het doel, en des morgens om negen ure van 5. III. 5798 werden de Loge geinstalleerd, bestuur gekozen, en servanten voorgesteld. Volgens de metallieke nota van Br.·. M. Waterloo van 16. III. waren de uitgaven voor prof.·. arbeid, getimmerte en materialen: 460 Rdls., en voor ornamenten 96.19. Rdls.

§ 218. Deze formeele installatie deed de eerste officianten optreden in de volgende orde:

B.·.	W. J. Cranssen,	R.·. M.·.
„	F. van Boeckholtz.	1e. Opz.·.
„	C. J. Prediger.	2e. do.·.
„	P. Ph. du Puy.	Thr.·.
„	M. Waterloo.	Secr.·.
„	W. Wardenaar.	Terr.·.

B.·. J. Rubenkoning. Fisc.·.
„ J. Welters. Oec.·.

En voor de Serv.·. dienst werden opgenomen, de proff.·. Hamilton, Boers, Buys en Akkerman.

§ 219. De delegatie Loge *de Goede Hoop* arbeidde te Samarang in de III. en V maand, en werd gesloten den 31. V. 5798. In de IV maand arbeidde zij ook in forma te Soerabaya. Ná het opnemen der waardig gekeurde zoekenden, en met de visiteuren, namen er negenentwintig BB.·. deel aan.

Voor de met.·. belangen leverde deze delegatie Loge ook ruime voordeelen in nominaal cyfer; zij bragt in de kas van *La Vertueuse* zuiver, eene som van 2869 Rijksd; en de helft der offers, — of 833 Rdls., — werd geschonken aan de Samarangsche armen.

Niet enkel de *st. Jans* maar ook de Fransche *roode* arbeid werd bij die delegatie verrigt.

§ 220. Uit de origineele aanteekeningen blijkt, dat er reeds van vroeger VV.·. MM.·. over midden en oost-Java verspreid waren, herkomstig van elders. Reeds in 5765 tref ik er aan in de naamregisters. Sinds 5780 waren alle de opvolgende Gouverneurs en Directeurs van Java leden der O.·.; Siberg, Greeve, Overstraten, Parkeler; en de tweede en derde genoemden waren zelfs R.·. M.·. van de Bataviasche Loges geweest. Tot op den arbeid van 5798 waren er zes en dertig BB.·. op alle punten van Java, in dat jaar kwamen er zesentwintig bij.

§ 221. De gevolgen van deze uitbreiding van den arbeid deden zich spoedig opmerken te *Samarang*, destijds de eenigste plaats op het *eigenlijke Java*, waar

werkend materiaal en ruim personeel voor arbeid voorhanden was. Hier was de hoofdzetel van het Javasch Gouvernement, en al de posten en kantoren, van Tjéribon tot Blambangan en tot Mataram, waren er aan onderhoorig. De voornaamste beambten en administratien, en het grootste deel der krijgsmagt was hier aanwezig, en de stad zelve was een klein Batavia, ommuurd, besloten en aaneengebouwd. De Europesche bevolking bestond eveneens uit drie hoofddeelen, politieke, kerkelijke, militaire dienaren en burgers. De Gouverneur was het hoogst en volstrektst opperhoofd; eenige opper-koop- en onderkooplieden en boekhouders in rang, ongeveer 18 in getal, en een 50 tal militaire officieren van alle rangen, maakten de voorname mannelijke bevolking uit. Het getal der burgers, gegagieerden, was weinig, in 1798.

§ 222. De voornaamste en hoofdpersonen waren van vroeger, of werden Leden der O.·.- Zoodra nu de arbeid van de Delegatie loge *„de Goede Hoop"* gedekt, en de tijdelijke arbeid geëindigd was, sloten zeventien BB.·. zich aan-één, om den arbeid voorttezetten in eene eigene permanente Loge, die te Samarang zoude gevestigd blijven, den naam zoude voeren van: La Constante et Fidèle, en de blaauw-witte,- later enkel blaauwe kleur zoude aannemen.

§ 223. Dit werd besloten op 15 VII. 5798.

De BB.·. kozen den hoogsten in prof.·. rang, en oudsten in maç.·. gezag, tot R.·. M.·., namelijk *Johan Frederik Baron van Rheede tot den Parkeler*, Gouverneur en Directeur van Java 's N. O. kust.

Alhoewel in het eerste door mij gestelde tijdvak

begonnen, is de geschiedenis van deze *Samarangsche* Loge echter eigenaardig behoorende tot het tweede tijdvak. De redenen zullen nader aangegeven worden.

§ 224. Wij hebben opgemerkt, dat sinds 1796 Fransche oorlogs vaartuigen langs Java kwamen, en te Batavia ankerden. Zoo kwam de Admiraal Sercey voor Batavia; ook te Samarang in 5798, tijdens het aanwezen van Nederburgh. Te Soerabaya kwamen reeds vroeger en meermalen Fransche oorlogs vaartuigen uit oorlogs belang.

Zoo kwamen er in April 1799 voor Soerabaya, de korvet Brûle-guêle, capitain *Bruneau de Souhaise*, en het fregat La Preceuse. De capitain Bruneau had volmagt van het Gr.·. Or.·. de France van 5. XII 5785, als gedelegeerde voor alle deelen des aardbodems, ook in de R.·. Gr.·., en opende te Soerabaya aan wal, de arbeid in Loge onder den naam van: „Loge provisoire, onder auspicio van La Vertueuse."

§ 225. Van dezen arbeid vond ik in het Bataviasch archief een bundeltje, gemerkt MMM No. 17, bevattende de origineele bescheiden in 't Fransch en vertaling, en de maç.·. rapporten daarover, van de BB.·. Roger, Bruneau, Beekman en Jassoy, voor het onderzoek naar de geldige volkomenheid. Daaruit blijkt, dat er te Soerabaya op den 11, 12 en 13 dag der II maand van 5799, des morgens en des avonds gearbeid is, en er zeven neophyten als zoekenden opgenomen werden, waar bij de twee eerst aanwezende militaire gezaghebbers te Soerabaya.

Deze Loge provisoire bestond uit de volgende BB.·., wier prof.·. en maç.·. betrekkingen ik tevens opgeef,

als voor de historie van voldoend belang ter herinnering.

1. *Bruneau la Souhaise:* R.·. C.·., Ven.·. (Capitaine de corvette: Lid van le Royale Esperance, Isle de France.)
2. Petit; 1e Surv.·., off.·. de Marine Française, Lid van La Paix, Isle de France.
3. *La Marchand*; 2e Surv.·., Lid van La Paix als voren.
4. *Schild*, Secr.·., Lid van La Royale Esperance, Ch.·. Or.·.
5. *Blaix*; E.·. O.·.; Orateur; Lid als voren R.·. E.·.
6. *l' Hermite*; E.·. Capitaine de Corvette.
7. *Graffie*; Ch.·. O.·. Officier.
8. *Morin*; E.·. Cerm.·. Lid der Vingt-un, Isle de France.
9. *Riviére*; M.·. Terrib.·. Lid der Triple Esperance, als voren.
10. *Willem Beekman*, administrateur te Soerabaya, in de „Goede Hoop" aanvankelijk ingeleid.
11. *Du Houlber*; E.·., Lid van La Paix.
12. *La Vionnais*; L.·., Lid van La Vertueuse.
13. *Pierre Guill: Jos. Bernard de Chasteauvieux.* kapitein kommandant der Militie in Oost-Java.
14. *Carl von Franquemont*, kapitein der Wurtembergers te Soerabaya, toen 29 jaar oud.
15. *G. M. Trelaut* of *Trelo*, Lieut. vass.·. 33 jaren.
16. *La Poussiqain.* Enseigne de vass.·. 29 jaren.
17. *Rose*, koopman, 30 jaren.
18. *Boulonniëre.* Ens.·. 25 jaren.
19. *Castaings.* Ens.·. 25 jaren.

20. *Viorrog* of *Viorroy*. Lieut. de Vaisseau.

Aizoo bestond deze tijdelijke Loge uit vier Leden die op Java, en zestien die buiten Java thuis behoorden. Men vind er leden onder van de Loges op Isle de France, (Mauritius), en te Batavia. De Loges *Royale Esperance* en *Vingt- un* bestaan niet meer, wel *La Paix* en *Triple alliance*.

§ 226. De BB.·. Bruneau en Beekman gaven bij tpl.·. van 14. II berigt aan „La Vertueuse." Dit berigt werd in de vergadering van 11. IV verhandeld, en tot onderzoek gesteld in handen van Br.·. Jassoy. Op 11. VIII keurde de „Vertueuse" het gedane volkomen, met erkenning, en droeg Br.·. Beekman op, de inzameling en overmaking der met.·. offers. Deze bedroegen 49. 12. Ropijen, ten behoeve van de Off.·. kist der behoeftige natuurgenooten bij „La Vertueuse."

Br.·. Beekman werd in dat jaar Resident te Pekalongan, rang van Koopman. Van hem berust een diploma bij het Gr.·. Archief te 's Hage.

XXIII.
Betrekking tot de Gr.·. Loge van Holland.

§ 227. Zoo verre tot nog toe bekend, werden er sinds 5772 geene bemoeijenissen ondervonden, van de Gr.·. Loge of den Gr.·. M.·. in Holland jegens de Loges in Indië; en wederkeerig evenmin.

De werkgebieden in Indië waren nog niet onder regtstreeks Staats-gezag; een bemoeijenis van prof.·.

hindernis van de zijde der XVII. Bewindhebbers der Comp. is niet zoo geheel te ontkennen. Monopolie schiep verbod, mistrouwen en tegenzin.

De vergaderingen der Gr.·. Loge van Holland hielden geregeld jaarlijks aan, tot 5794, toen ook dáár de geest van verwarring eene wijl ronddwarrelde. De eerste volgende vergadering was die van 4. IV. 5797. De oude statuten en wetten van 5860 bleven in trein tot 28. III. 5798.

De Republiek der „VII. Geunieerde Provincien" loste zich in 1795 op in de ondeelbare „Bataafsche Republiek." Alles werd veranderd, en alles wat oud was was verouderd, en had behoefte aan verjonging.

Dit schijnt ook op de wetten der Gr:. Loge van invloed geweest te zijn.

§ 228. Die „Gr:. Loge der Vereenigde Nederlanden" bestond volgens art. I. der wet van 5760: uit de gezaghebbers van *alle* bijzondere *Loges* onder het gebied van den Staat,- uit den Gr:. M:. diens Gedeputeerde en de GG:. Opzz:., den Secretaris en Gr:. Thresaurier, en alle de gewezene afgetredene GG.·. MMrs.·., Gedepp.·. en Opzz:.

In 5771, 14. II., Ampliatie art. I. wordt dit Collectief oppergezag genaamd: „de Nationale Groote Loge van de Vereenigde Nederlanden, de Generaliteit en de *onderhoorige Colonien,*"-ná de conventie met de Gr.·. L.·. van Engeland Ao. 5770.

Het werkgebied van Indie werd geconsidereerd als: „Colonien." Het blijkt niet, of dat werkgebied immer, bevorens 5833, zich heeft doen representeeren in de wetgevende Loge, waarvan de Indische Loges

wettische onderdeelen waren, blijkens de Registers en Constitutien.

§ 229. De vergaderingen der Gr:. Loge waren in 5757 bepaald, op omtrent St. Jan Babtist en St. Jan Evangelist. (Janua Coel:. en Janua Inf:.) In de Gr:. Loge van 26 X. 5766, — 24 X. 5779, werd de wintervergadering afgeschaft.

§ 230. Bij Resolutien van X 5760 en 19 X. 5762 werd bepaald, dat de *Convocatie* ter Gr.·. Loge zoude geschieden door den Gr.·. Meester, — *zes weken* bevorens, en de accusatie dier convocatie minstens *acht dagen* vóór de vergadering; terwijl ook bij non-comparitie moest worden gecontribueerd voor drie leden, een ducaat per persoon.

Alle voorstellen van bijzondere Loges moesten minstens twee maanden vóór de aangeduide G.·. Loge vergadering worden ingezonden aan GG.·. OO.·. (Res.·. 27. X. 5761.)

Het is kennelijk dat de *Indische* Loges aan deze wetten *niet* hebben kunnen voldoen.

§ 231. Die Gr.·. Loge kon wetten en bepalingen maken voor „de Broederschap;" en de Gr.·. Loge representeerde de „gansche Broederschap dezer landen."

De *Indische* Loges waren tot 5844, enkel lijdzaam als *negative* Lidmaten der Gr.·. Loge.

§ 232. Zonderling is de bepaling, Art. VI. § 7, dat het verboden was, bij den arbeid „Tabak te rooken." — Dit alleen is van even bepaalde Nationale aanduiding als de „Mis-dienst" voor de Franschen.

§ 233. De bepalingen van Cap. IV art. III. en IV der wetten van 5760 luidden, dat, zoodra het getal der

Leden eener Loge tot zes daalde, de Constitutie aan den Gr.·. Secretaris moest worden opgezonden, op diligentie voor een jaar tijds, wanneer er vier leden toetraden. — Ook, dat stilstand van twaalf achtereenvolgende maanden de Loge Constitutie deed vervallen, en de naam van 't Register geschrapt zoude worden.

Ook deze artikelen zijn wederkeerig nimmer gehouden jegens de Loges in *Indie*.

§ 234. Cap. V art. I eischte voor zoekenden den ouderdom van 25 jaren, en volle diensttijd bij verh.·. v.·. L.·. De Meester moest toezien dat het aangenomen werk getrouw volbragt werd, om loon te kunnen verdienen; (Devoirs V.) — Niemand mogt den Mr.·. verlaten voor dat het werk af was. — Jonge materialen moesten voor bederf behoed en bewerkt worden. — Bij Res: van 28. IV 5761 werd bevolen, streng onderzoek naar het gehalte van zoekenden van elders aangekomen. Dit werd bij Res: van 31. V. 5763 „aan de gansche Broederschap op 't serieuste gerecommandeerd."

Men meent zich verzekerd te mogen houden, dat *deze* voorschriften in *Indie* trouw werden nageleefd.

§ 235. Elke Loge moest het Gulden-boek aanleggen, bijwerken en onderhouden; de protocollen, naamrol van Leden en gerecipieerden, en Bijwetten (Cap. VI. art. V.)

Tweemalen 's Jaars, — eene maand vóór de algemeene bijeenkomsten van de Gr.·. Loge, moesten alle de geregelde Loges aan den Gr.·. Secretaris zenden, de naamen werklijsten van Officianten. Leden en Ricipienden, met de „trappen in de Edele wetenschap" ten einde het algemeen Register te kunnen bewerken.

Blijkens No. 8 van het Gr.·. Archief is dit Alge-

meen Register in 's Gravenhage voorhanden. Het is evenwel nog onzeker of de *Indische* Loges aan dit voorschrift voldeden, volgens Cap. VI. art. V. — Het Alphabetisch Gr.·. Register vangt eerst aan met 5817. (Res.·. 27. X. 5761, eenmaal 's jaars 31. V. 5763. — 6. VI. 5758. — 28. IV. 5761, exceptien. No. 70, Gr.·. Archief.)

§ 236. De Met.·. verpligtingen van elke Loge, volgens de wetten van 5757 en Resolutien tot 5773 der Gr.·. Loge waren, jegens de Gr.·. Loge van Holland:

— Constitutie voor eene *eerste* Loge in eenig O.·. tien ducaten.

— Dito voor eene *tweede* dito twintig ducaten. (Cap. IV. I.)

— Dispensatie tpl.·. (Cap. V. I.) twee ducaten.

— Comparitie ter Gr.·. Loge, (Cap. I. III. — Res.·. 21. X 5760.) een ducaat per arbeider.

— Rec.·. tot den derden trap, (Cap. V. IV) een ducaat.

— Visa diploma met Gr.·. zegel, (Cap. V. IX) twaalf stuivers.

— Pergament-diploma en visa, vierentwintig dito. (Res.·. 18. X. 5757. — 10. IV. 5764. — 19. X. 5762. — 31. V en 18. X. 5763. — 14. II. 5771. — 28. IV. en 27. X. 5761.)

Het is mij nog niet gebleken, in hoe verre deze bijdragen geregeld door alle Loges in *Indie* werden voldaan, en hoe die regeling het onderling verband bevestigd hield. — Omtrent de *Batavíasche* Loges is hieromtrent minder te twijfelen. Voor L.·. V.·. bedroeg de remise *f* 420 's jaars en *f* 5,5, per neophiet, Fournissement.

§ 237. Voor de speciale wetten, — de contributie,

— de arbeid, — de diploma's, — de opname, — had elke Loge eigene magt en gezag. — De behoeftige natuurgenooten moesten niet worden vergeten. — Regelmatigheid, achtbaarheid en streng oordeel werd aanbevolen; (Cap. V. —) Ook voor uitsluiting bleef de magt aan de Loges zelve; (Ampl.·. Cap. VII. IV.)

§ 238. Eenig Br.·. mogt slechts van één Loge Lid zijn. (Cap. VII. III.) Dit schijnt voor Batavia gedispenseerd te wezen; althans van het tegendeel zijn voorbeelden. — Het verlaten van den arbeid gedurende zes maanden werd alom medegedeeld ad notam. (Res.·. 18. X. 5763. — 23. X. 5764. — 25. X. 5765. —)

De exclusie werd geconsideerd als domestieq. Bij Appél, Revisie of Compromis bleef aan de Gr.·. Loge de magt van annulleeren en mitigeeren. (Res.·. 31. V.)

§ 239. De Gr.·. Loge koos en benoemde een Boekhandelaar, bij wien alle de erkende boeken te verkrijgen zouden zijn, (*Rutgerus van Laak*, 's Gravenhage, Res.·. 18 X. 5757), onder den titel van: „geadmitteerde Boekverkooper der Societeit." — Elders konden geadmitteerde BB.·. als Boekdrukkers en Boekhandelaars optreden. — Te Batavia, -- de eenigste plaats waar eene drukkerij bestond in geheel Indie, voor zoo verre onder O. I. C. gezag en Hollandsch bewind, — kon geen geadmitteerde drukker zijn, want het Comp. gezag schuwde alle geheim buiten haar, en de drukpers stond onder Reglement en Censuur. (Batavia Stat.; Hoofd. Ambachten, art. 9.—24. Naamregisters). Alhoewel nu van deze Censoren erkende BB.·. waren, schijnt dit het geval niet te zijn geweest met de twee gevestigde drukkers, die daarenboven nog onder politietoezigt

stonden. Er was een index van verbodene boeken; die index berustte enkel bij den Gouverneur Generaal. — Zelfs de geringste biljetten, en ook die voor westersche eeredienst, stonden onder censuur, uit vrees voor openbaarheid.

Dat de BB.·. te Batavia van deze prof.·. voorzorgen geen gebruik hebben gemaakt, is wel te denken; en dááraan is toeteschrijven het verlies van veel uit de herinnering,-ná dat de levendige getuigen tot het uitrusten van den arbeid zijn overgegaan.

Daarbij was de drukpers te Batavia zóó schaars voorzien, dat er ná 1780 geene drukletters meer waren om een deel van de Verhand: Bat: Gen: te drukken.

§ 240. Bij Res.·. der Gr.·. Loge van 28. VII. 5762, in eene extra-vergadering, werd geinterdiceerd, het: „Recueil des Chansons, suivi des Statuts et Réglements etc.," gedrukt te Amsterdam in 5762, buiten voorkennis en toestemming of goedkeuring van 't Maç.·. gezag; en deze interdictie vond plaats, omdat het werk was: „vicieus, incompleet, met menigte enorme fouten en misslagen." Echter is dit werk nog al in Indie algemeen ter hand genomen, zonder kennelijk nadeel. De bibliotheken bezitten er nog nummers van, zonder schade voor den arbeid in Indie.

§ 241. Het behoort tot de kennis der geschiedenis van de *Indische* Loges, te weten van het centraal hoofdgezag, waarvan alle werkplaatsen onderdeelen uitmaakten volgens de algemeene wet.

Ik zal slechts weinige bijzonderheden van naar *buiten* werkend, algemeen belang aánduiden. De naar *binnen* werkende besluiten heb ik grootendeels aangehaald.

Van de opperste hoofdmannen, de Groot Meesters, vroeger reeds genoemd, waren er van 5757 tot 5798 slechts drie opvolgende, en vier Gedeputeerden; en slechts één hunner bleef over dat geheele tijdvak van 41 jaren aan het hoofdbewind.

De eerste Gr.·. Meester, *A. N. Baron van Aerssen-Beijeren*, heer *van Hoogerheiden*, bleef, sinds 17. X. 5756 slechts negen maanden in die waardigheid. De tweede, *Anton Graaf van Bentinck*, heer *van Varel* en *Kniphausen*, gekozen 6. VI. 5758, bleef slechts een jaar. — Beide werden door prof.·. omstandigheden tot anderen arbeid geroepen. De derde Gr.·. Meester *Carel Baron van Boetselaar*, in 't prof.·. leven in Militairen rang als hoofdofficier, was sinds 5756 Gedeputeerd Gr.·. Meester; sinds 24 IV. 5759 tot 18 III 5798 Gr.·. Meester Nationaal, dus 39 jaren achtereen. — De Gr.·. Loge van 5759 koos eerst den *Prins van Nassau Usingen* tot Gr.·. Meester, doch deze werd door prof.·. arbeid in de aanvaarding belet, en dankte heuschelijk voor de vereerende opdragt. (Holtrop, jubilé.)

Van 5756 tot 5760 vinden wij, behalve de welmelde Br.·. *van Boetselaar*, als Ged.·. GG.·. MMrs., de BB.·. *van Rielle*, 5758 — 59, *Simon Hendrik Sauer*, 5759 — 5761. Toen werd gekozen Br.·. *Isaac van Teylingen*, sinds 5758 Gr.·. Thresaurier. Deze Br.·. bleef tot 5798, en werd toen gekozen tot Gr.·. Meester.

§ 242. De Gr.·. Loge van *Holland*, — de Superieure van de *Indische* Loges, was reeds vroeg in alliantie en correspondentie met andere Maç.·. hoofdmagten. — Reeds vóór de instelling der Gr.·. Loge begon die gemeenschap, want in 5745 werden den Duitschen Keizer

Frans I. de belangen der O.·. aanbevolen. Hij zelve was reeds in 5731 in den Haag als lid der O.·. opgenomen. (Holtrop, 66. — Kronijk der Orde. — Samarangsch honderd jarig jubilé, 46).

In 5752 traden de Hollandsche Loges met het Gr.·. O.·. van Zweden in gemeenschap, door adres aan Graaf *von Eichenblatt*.

In 5767 werd door de Gr.·. Loge van Holland een afgevaardigde gezonden naar de arbeiders der Stricte Observanz te Berlijn, *van der Meij*, 1° Gr.·. Opz.·.

In 5770 werd het concordaat met het Gr.·. O.·. van Engeland gesloten. In 5777 het verbond met het Gr.·. O.·. van Frankrijk, waarbij Br.·. *Tissot* representant werd.

In 5780 werd het verbond aangegaan met den Gr.·. Mr.·. van Duitschland. De BB.·. *Frederik* Prins van Hessen-kassel en *Lodewijk* Prins van Waldeck bragten de ratificatie in de Gr.·. Loge, en de Gr.·. Mr.·. van Duitschland — Ferdinand Hertog van Brunswijk-Luneburg, werd tot Protector der Orde in de Nederlanden benoemd: (Holtrop, 68. Archief Gr.·. O.·. No. 34. 35.)

§ 243. In 5782, van 16 Julij tot 11 September, werden de belangen der Orde behandeld in het Generaal Convent te Wilhelmsbad, waartoe alle GG.·. OO.·. en LL.·. uitgenoodigd waren door welmelden Gr.·. Meester-Protector, ter einde eenheid in het noodige te weeg te brengen. De Gr.·. Loge van Holland vaardigde daarheen af, de Br.·. *Schwartz* Staatraad van den Koning van Denemarken; (verkeerdelijk in de Kronijk en elders *Swarts* genaamd.) De last van dezen Br.·. was enkel: ad audiendam et referendam. Twee honderd BB.·. uit alle oorden van Europa namen deel aan de vergadering,

als vertegenwoordigers der Orde.

Van dit Congres of Convent zijn voorhanden:

— 1e. Het werk in 5802 uitgegeven: „de Conventu generali Latomorum apud aquas Wilhelminas prope Honoriam."

2e. „Regle. Maconnique," het eerst uit het Fransch in het Hollandsch vertaald vóór 5808, door de Loge Silentium te Delft; op Java vertaald als voren door G. S., en gedrukt te Batavia Anno 5830.

3e De bescheiden in het Gr.·. Archief, No. 35, 36, 's Gravenhage.

§ 244. De nieuwe grondstellingen waren echter de onveranderde oude van Anderson, in meer algemeene orde gerangschikt, op dezelfde grondslagen. De kennisname der regelen, bij de *Indische* BB.·., zal evenwel in het tweede tijdvak, en ná de wetten van 5798, eerst mogelijk geweest zijn. Wij zullen die dan ook nader van nabij beschouwen. (Zie boven Cap. V. § 35.)

§ 245. Opmerkelijk is de schorsing van den algemeen arbeid over vele deelen der wereld, na het begin der prof.·. gebeurtenissen in westelijk Europa.

In Frankrijk staakten 632 Loges den arbeid in 5786, tien jaren lang.

In Zwitserland en ook op Java, staakte men tijdelijk in 5793.

In de Bataafsche Republiek werd van 8. IV. 5794 tot 4. IV. 5797, geene Gr.·. Loge gehouden.

In Engeland werd de arbeid nimmer gestaakt Hij was dáár vrij,- doch kwam in 5799 korten tijd in beperking voor uitbreiding.

§ 246. De uitbreiding der V·. M.·. over den Aardbol is optemaken uit twee opgaven, van 5783 en 5787 alhoewel die veel verschillen.

Volgens een in London in 1783, uitgegeven werk door Br.·. Smith, — „the Use and Abuse af F.·. M.·." bedroeg het getal Loges alom, 1523, waaryan in Europa 1287, — Amerika 147, — Asia 76, — Afrika 13, — vermoedelijk van de enkele hoofd- Jans-rite.

Doch volgens een Duitsch tijdschrift, aangeduid in de Acta Latomorum I, 177, bedroeg het getal aller Loges in 1787, alom, veel meer en wel: 3217, als: onder de Maç.·. hoofd- en Gr.·. M.·. van:

Frankrijk,	703.	Zwitserland,	72.
Engeland,	525.	Geneve,	36.
Duitschland,	319.	Zweden,	69.
Pruissen,	304.	N. Amerika,	85.
Schotland,	284.	West Indie boven,	11.
Ierland,	227.	Id. onderwinds,	5.
Denemarken,	192.	Engelsche eilanden,	67.
Rusland,	145.	Oost indie,	10.
Nederlanden,	69.		
Polen,	75.	Zamen,	3217.

Uit eene vergelijking met het tegenwoordige zoude men magtige verschillen ontwaren. In N. Amerika waren in 5861 reeds 4895 werkende Loges van onderscheidene riten, onder 22 GG.·. MM.·., — en, alom: 7060 LL.·.

Wij bepalen ons evenwel tot Indië, en bejammeren het generaliseeren in de Registers onder den naam van „Colonie's."

In 5787 worden er van de 556 Fransche Loges Gr.·.

Or.·., 35 voor de Kolonien opgegeven; de opgave der Gr.·. L.·. de France is vermengd. Daar er nu op de W. I. eilanden elf Loges voorkomen, zouden men er 24 voor O. I. en elders moeten rekenen. In 5787 waren er evenzoo zeven Chapp.·. in de Kolonien. In 5802 waren er in alle Kolonien 32 Loges, onder Fransche Gr.·. M.·. constitutien.

§. 247. Van opgenoemde massa Loges, verspreid over den aardbol, duid ik meer speciaal die aan, onder de Gr.·. Loge van Holland behoorende, en die, in zuidelijk Azia en zuidelijk Afrika opgerigt.

De eerste vereeniging der Gr.·. Loge van Holland bestond uit elf Loges, in 5757. — De Lijst van 5773 geeft er reeds 55 op, waarvan tien rustende en zes in Duitschland, Belgie en Napels. In en tot 5756 waren er in de Nederlanden reeds 32,- en van 5756 tot 5799 zijn er in die landen 131 Loges opgerigt geworden, — blijkens mijne nasporingen in vele geschriften. In 5787 behoorden er 79, — in 5806 nog 70 Loges onder het het Gr.·. L.·. gebied van Holland.

Onder de Loges behoorden ook die in Indie, — Oost- en West, — op 't prof.·. gebied van handels compagnien.

§. 248. De bovenaangeduide algemeene opgave van 1787 stelt voor Oost-Indie tien Loges. Volgens mijne nasporing waren er in dat jaar in Indie werkende, zeven en twintig. Tot ultimo van de XVIII eeuw was het getal mij bekende Loges in zuidelijk Azia, Afrika en den Archipel, minstens 56 opgerigt en in werking geweest, onder het Maç.·. gezag van York, Schotland, Engeland, Frankrijk, Holland en Denemarken. Daarvan

bestonden er, op de vaste kust van Voor-Indie 33; op eilanden van den Archipel 19; aan de Kaap 4, — ongerekend de vóór 5760 reeds weder ontbondene vereenigingen.

§ 249. In Engelsche, Fransche, Hoogduitsche en Hollandsche werken vond ik de beginselen van de beoefening der V.·. M.·. in het oostelijk halfrond, in de eeuw eindigende met het jaar 5799, zeer uiteenloopende, en, schijnbaar zonder onderzoek, vergelijk, en toetsing aan het waarschijnlijke, nedergeschreven. Ik zal enkel aanduiden de opgaven in Rebold, Clavel, Maç.·. Weekblad, alle Hollandsche vertalingen van Fransche en Engelsche opgaven, die door Holl.·. BB.·. als handleiding vertrouwbaar gemeend worden; en voorts mijne nasporingen, volgens dit werk:

	Rebold.	M. WBl.	Clav.	Eerste Loge:
Kaap Goede Hoop.	1733.	1784.	1736.	1772.
Mauritius.	1778.	1767.		1778.
Bourbon.	1774.	1730.		1774.
Bombay.	1728.	1820.		1822.
Ceylon.	1771.	1731.		1770.
Bengalen.	1727.	1628.	1728.	1730.
Madras.	1752.	1729.		1752.
Soeratte.	1771.	1761.		1774.
Pondichery.	1820.	1820.		1790.
Perzie.	1800.	1712.		1806.
Soematra.	1772.	1772.		1772.
Poeloe Pinang.	1780.	1740.		1804.
Java.	1730.	1769.		1763.
Australia.	1828.	1827.	1828.	1828.

Van waar de zonderlinge opgaven in het Maç.·. Weekblad 1853 No. 6 gehaald en vertaald zijn, is mij niet gebleken. Historie arbeid is er volstrekt niet in te zien. In Britsche opgaven is men even ruim van geweten, als in Fransche, wat aangaat de journalistieke statistiek.

XXIV.

§ 250. Lijst der st. Jans V.·. M.·. Loges in dit eerste deel genoemd.

1.	First Lodge of Bengal.	Calcutta.	Eng. M.	5730.
2.	Star of the East.	Idem.	Id. M.	40.
3.	Brüderliebe.	Tranquebar.	Deensch.	48.
4.	Stewards Lodge.	Madras.	Eng. M.	52.
5.	Salomon. Bengalen.	Hoogly.	Holl.	58.
6.	Industry and Perseverance.	Calcutta.	Eng. M.	61.
7.	La Choisie.	Batavia.	Holl.	63.
8.	Perfect Unanimity.	Madras.	Eng. M.	65.
9.	La Fidèle Sincérité.	Batavia.	Holl.	67.
10.	La Vertueuse.	Idem.	Idem.	68.
11.	Getrouwigheid.	Colombo.	Idem.	70.
12.	Rising Sun Lodge.	Benkoeloe.	Eng. ?	72.
13.	Padangsche Loge.	Padang.	Holl.	72.
14.	Goede Hoop.	Kaapstad.	Idem.	72.
15.	Oprechtheid.	Puntogale.	Idem.	72.
16.	Standvastigheid.	Chinsurah.	Idem.	73.
17.	True Friendship. 315.	Calcutta.	A. Eng.	73.
18.	Parfaite harmonie.	Bourbon.	Fr.	74.
19.	Langgewenschte.	Nagapatnam.	Holl.	74.
20.	Humility with fortitude.	Calcutta.	Eng. M.	75.
21.	St. Jan de la Concorde.	Soeratte.	Holl.	75.

22.	Marine Lodge.	323.	Calcutta.	A. Eng.	76.
23.	Anchor and Hope.	325.	Idem.	A. Eng.	76.
24.	Triple alliance.		Mauritius.	Fr.	78.
25.	Union Lodge.		Kaapstad.	Eng. M.	81.
26.	15 Artistes.		Mauritius.	Fr.	86.
27.	Of the Rock.		Madras.	Eng. M.	87.
28.	Social Friendship.		Idem.	Idem. M.	87.
29.	Universal Charity.		Idem.	Idem. M.	89.
30.	La Paix.		Mauritius.	Fr.	90.
31.	La Paix.		Pondichery.	Fr.	90.
32.	Reunion Neuchatelloise.		Ceylon.	Holl.	90.
33.	Sincere Friendship.		Chunar.	Eng. M.	94.
34.	Vereeniging.		Colombo.	Holl.	94.
35.	Goede Hoop.		Java.	Holl.	98.
36.	Loge provisoire.		Soerabaya.	Fr.	99.
37.	Royale esperance.		Mauritius.	id.	99
38.	Vingt-un.		Ambulant.	id.	99.
39.	Neptune lodge.		P. Pinang.	Eng. M. of A. ?	
40.	Militaire broederschap.		Ambulant.	Holl.	99.
41.	14. Regiment Foot.		Madras.	Eng. A.	Vóór het jaar 99 opgerigt.
42.	72. dito.		Kaap.	Eng. A.	
43.	33. dito.		Madras.	Eng. A.	
44.	At Brother Russel's.	146.	Calcutta.	Eng. A.	
45.	Fort St. George.	152.	Madras.	Eng. A.	
46.	Royal Artillery.	317.	Ambulant.	Eng. A.	
47.	Madrass.	218.	Madras.	Eng. A.	
48.	Fort William.		Calcutta.	Eng. A.	
49.	17. Regiment Foot.		Madras.	Eng. A.	
50.	Royal Artillery.	213.	Calcutta.	Eng. A.	
51.	78ste Regiment.		idem.	Eng. A.	
52.	6. Batt. Royal Artillery.		Ceylon.	Eng. A.	

53. Hooker st. Johns. 17 Reg. Kaap. Sch.
54. Orange Lodge. 51. Reg. Ceylon. Sch. 1800.
55. Mooriah Lodge. 22 Reg. Kaap. Sch. } vóór
56. Fort William. Calcutta. Sch. } 1799.

XXV. Slot van 't eerste tijdvak.

§ 251. Toen ik de handen ten arbeid bragt voor de „geschiedenis der V.·. M.·. in Indie," konde ik het groote veld ter naauwernood overzien, en bij de bearbeiding werd het al grooter en grooter.

De oorsprong van waar, — het begin der beoefening van den arbeid, — en de uitbreiding, zijn niet geheel te bepalen, doch benadering is aannemelijk.

De naporingen in echte oorkonden wijzen op het jaar 5729 als het begin van den vereenigden arbeid in Indie,- en van de uitvloeijing van Engeland. De eerste V.·. M.·. in Indie is niet te noemen. Het doel bestond altijd en overal in andere vormen. De middelen werden in den vorm uit het westen naar het oosten gebragt. Waar de Britsche landaard verscheen, ontstond de dubbele driehoek binnen den get.·. r.·.

§ 252. In de volgende zeventig jaren nam de beoefening toe met onevenredige rusttijden; en veel nieuw materiaal werd van andere wareldoorden bijgebragt. Minstens vijftig werkplaatsen werden aangelegd in den driehoek van den aardbol, die Kaap de Goede Hoop, — Java en Bengalen tot uiterste hoeken heeft.

§ 253. Het getal der arbeiders is niet optegeven. Overal, altijd, bestendig ging de arbeid voort, zonder zich te bekommeren over menschelijke hartstochten, die

oorlogen voortbragten,- over de gevolgen van dweepzucht en despotismus, die ydele verbodsbepalingen in het westen deden ontstaan,-of over de vaak magtige bezwaren in eene maatschappy van monopolie, argwaan en uitsluiting.

Ik heb alleen voor Java het cyfer der massa over zes en dertig jaren kunnen nagaan, en dit alleen van de werkende ingewijden, en minder van de zoekenden en werkenden zamen. Dat cyfer geeft gemiddeld 's jaars 13 a 14 toegetreden arbeiders onder ongeveer vierhonderd geldige individu's. De opname als medelid was aan vrij veel bezwaren onderworpen. In die 36 jaren was het getal der vaste werkende Leden ongeveer zes â zevenhonderd. Wij hebben boven reeds de massa's op één tijdstip te Batavia aanwezig aangeduid, zijnde geweest, op X. 5773:- 46;- op X. 5787: 75;- op X. 5790: 65;- op X. 5795: 47;- en op X. 5799, over geheel Java, 79 bekende, werkende BB.·.

Van de Bataviasche BB.·. waren er reeds naar elders vertrokken en buiten Batavia arbeidende, in 5773: 19;— in 5787: 20,— en in 't geheel, van 5766 tot 5799, negentig buiten het eiland Java, en, op eigenlijk Java zelve, negenenveertig.

§ 254. Van den beginne en opvolgende zien wij de hoogste beambten, en mannen uit alle klassen en rangen der Indische maatschappy aansporing gevoelen, en arbeider worden aan de taak van het E.·. S.·. en G.·.; en zulks in weerwil van magtige bezwaren tegen den ingang, de uitoefening en uitbreiding. Het ware vermetel en onwaardig, de meerderheid onder deze mannen te beschuldigen van ydele nieuwsgierigheid,

want dan ware die Gehältlosigkeit eines blossen Gaukelspiels längst offenkundig geworden.

In deze gewesten, waar de Europesche bronnen van verschil opdroogen, en de deugd en menschenliefde zich onder anderen vormen in 't licht stellen, deed de V.·. M.·. betooverende illusien ontstaan in de gezellige bijeenkomsten, in de vereeniging tot een weldadig doel, in de zucht tot onderzoek. Niet steeds zocht men bevrediging der nieuwsgierigheid, der ydelheid of hooghartigheid. De bezwaren voor zoekenden gesteld deden de hooge waarde van den arbeid gevoelen. Het ideaal van gezellige vereeniging, met gelijkheid voor allen, en strevende naar één doel, leidde, zoo mogelijk, tot veredeling, verheldering van 't verstand, en reinheid van zeden, ook in de eigenaardige omgeving die zóó veel van de westersche verschilt. Ook onder de loodregte stralen van het alles bevruchtend hemelligchaam gevoelde men, dat de denkende en werkende mensch tot iets hoogers bestemd is, dan om den alledaagschen kring van zwoegen en zorgen des levens, met elken morgen wederom op nieuw aantevangen; en daarvoor was de voldoening streelend, als men eene vrijplaats konde bezitten, waar alle verschil van meening en alle verschil van stand zich oplostte in gelijkheid en overeenstemming. In deze Indische gewesten, waar veelerlei westersche landaarden in dezelfde maatschappy vereenigd leefden, vierde men zoowel de Britsche rustelooze voortvarendheid, de Gallische luidruchtige hoffelijkheid,- de Germaansche bespiegelende ridderlijkheid,- als de Bataafsche deftige ernst en bedaardheid; en wij zien de Europesche verbodsbepalingen van

Rome, Napels, Duitschland en waar al meer, in Indië beantwoorden met kanonnaden op het welzijn en voor de gedachtenis van Koninginne Carolina van Napels, de beschermster van Anno 1777,— de voorspraak voor de beoefening der waarheid.

§ 255. De eigenaardige uitwassen op den boom der V.·. M.·. werden in Indië niet geknot, en niet streng aangekweekt. De Britsche R.·. A.·. van 5744 en 5777 had enkel in Britsche Chpp.·. beoefenaars.- De Fransche H.·. Grr.·. hadden bij de overige Loges vereenigde Capp.·.- De Germaansche Ridd.·. vond theoretische beoefening.

De in Indië gevolgde riten waren vereenigd. De Schotsche,- Londonsche,- Clermontsche,- Brunswijksche-Wilhelmsbader;- alle hadden gelijke regten voor alle arbeiders.

§ 256. De arbeid in zoogezegde Adoptie L.·.,- een uitwas van Franschen oorsprong,- bepaalde zich in Indië tot uiterlijken schijn, met een maç.·. tint, alleen bij feestelijke gelegenheden, als middel voor een doel.

§ 257. Voor de uitwendige arbeid, de gemeenschap met de werkplaatsen onder Fransche of Britsche Gr.·. MMrs.·. behoorende, bestond nog al mogelijkheid,— in weerwil der prof.·. wangunst en nayver.

§ 258. Voor de kennis van buiten zal er evenzeer zorg gedragen zijn. De invoer van boeken was wel „op papier" aan zwarigheiden onderhevig,-maar het reglement-papier was toen geduldig; de openbare meening wijzigde veel. Van de eerste werktijden tot het einde van dit historisch tijdvak, vind ik bij de drie honderd werken, boeken en schriften in 't licht verschenen in

Europa. (Acta Lat.·. I. 382.) De eerste jaarboeken, almanakken, algemeene boeken, begonnen in Engeland in 5777.— in Holland 5782; in het minder geheimzinnige Frankrijk reeds in 5775.— in Duitschland in 5776.— Constitutions, Landmarks, Devoirs,-Historia,-voor en tegenschriften waren in Indie reeds vroeg bekend, volgens den geest der eeuw, die op het onbekende en de zucht tot onderzoek zóó veel inloed heeft gehad.

§ 259. In dit eerste tijdvak, waarin wij de beoefening van het E.·. S.·. en G.·. over geheel het gebied van zuidelijk Azia en in den Archipel hebben nagegaan, voor zoo verre de onder het bereik van den arbeider vallende gegevens toelieten,-is het werkgebied van de onderhoorigheid aan de Gr.·. Loge en het Gr.·. Meesterschap van Holland, speciaal van den arbeid op Java, als hoofdarbeid bewerkt; en, wat buiten Java gedaan werd, als bij-taak voltooid. Bij het eindigen van dit tijdvak is het pligt nog eens terugtezien op de omstandigheden in de prof.·. wereld, ten einde den onbezweken yver van de Britsche en Fransche BB.·. te erkennen, en hunne volharding hulde toetebrengen.

Op Java mogten de BB.·. blijvend arbeiden in vollen vrede,-die wel bedreigd werd in 1782 en 1795, maar de bedreiging kwam niet tot werkelijkheid, en oorlogs rampen bleven buiten Batavia, en buiten het land van Java, Malakka en Soematra.

§ 260. Op de vaste kust evenwel was het tegendeel bestendig, van den beginne af aan. Toen in 5727 (volgens Rebold,) of 5728, (volgens de Acta Latomorum,) of 5729 (volgens Alexander Lawrie,) de V.·. M.·. in O.·. I.·. ingevoerd werd, waren het Engelsche BB.·. die

het eerste licht overbragten in een gewest, waar zij ter naauwernood vasten voet hadden, Bengalen. Immers Calcutta, de Hindoesche stad der godin Kali, was op het einde der XVII eeuw aangelegd als eenvoudige handels factory, op een welgelegen maar ongezond punt, en met vergunning van Aureng Zeb, den Mogol. Tot 1707 was de plaats onderhoorig aan Madras; vervolgens tot 1717 aan den Nabob van Bengalen; in 1755 werd zij veroverd door de veldoversten van den Mogol, en toen Clive den slag van Plassey won in 1757, kwam Calcutta (Kali katta) eerst voor vast onder 't Britsch opperbewind,-ruim eene eeuw na de Hollandsche vestiging van Batavia op het eiland Java.

§ 261. Toen de Gr.·. Mr.·. Lord Kingston, Sir George Pomfret op 27. X 5728 aanstelde tot eersten Provincialen Gr.·. Mr.·. in Indie, waren de arbeiders nog kooplieden, gevestigd in vreemd gebied. Wel was Madras reeds in 1639 vermeesterd; Bombay in 1668, een deel van het land van Bengalen na 1690. Maar toen Batavia reeds als „koninginne van het oosten" werd begroet, bestond de stad der godes Kali, — Calcutta, — nog niet eens; en in 1757 waren er reeds 60.000 menschen, en was zij gelijk met Batavia. Te Calcutta was de arbeid reeds algemeen; te Madras werd reeds het licht ontstoken, toen te Batavia nog geene vereeniging voor den arbeid bestond, en er nog obscurantismus heerschte.

§ 262. De opvolging der stichting van V.·. M.·. Loges op de vaste kust van Indie, vergeleken bij de kronyk der prof.·. geschiedenis, zal ons doen zien, hoe de Britsche, Fransche, Deensche BB.·. te midden van

prof.·. zorgen en pligten, arbeids tijd en plaatsen konden vinden, onderwijl bestendige rust te Batavia en omgeving heerschte na 1744, en dáár nog twintig jaren lang openbaren arbeid onbekend bleef.

XXVI.

Tijdrekenkundig overzicht voor de prof.·. en maç.·. gebeurtenissen in Indie, in de LVIII maç.·. en XVIII prof.·. eeuw.

— 27ste jaar. De V.·. M.·. zoude in dit jaar in Indie zijn begonnen, volgens Rebold, 153, (zonder bron.)

— 28ste jaar, X maand 27ste dag. — Benoeming of aanstelling door de Gr.·. Loge van Engeland, van den eersten Prov.·. Gr.·. Mr.·. in Bengalen, *Sir George Pomfret*, — Eerste Loge te Calcutta. — (Acta Lat.·. I. 13. — Clavel 135. — Rebold 153. — Woordenboek V.·. M.·. I. 57; II. 76, III. 163.)

In 1726 reeds waren de steden Calcutta, — (Kalikatta,) en Madras-patnam geincorporeerd bij de bezittingen der Eng.·. O. I. C. (Madras chron. events. 194.)

In het 28ste jaar zoude ook de V.·. M.·. te Bombay zijn ingevoerd volgens Rebold 153. (zonder bron.)

— 29ste jaar, zoude de V.·. M.·. in Indie begonnen zijn volgens Alex. Lawrie, Modern style. (Woordenboek I. 57; III. 163. — Lenning. Encycl.·. B. 40. — P. 117. — Lawrie 107.)

— 30ste jaar, benoeming of aanstelling van de tweeden Prov.·. G.·. Mr.·. in Bengalen, kapt. *Ralph*

Farwinter, volgens Anderson. (Woord. B. III. 163. — Enc.·. P. 117.)

— Binnen weinige jaren zouden er in Indie vijftig Loges opgerigt zijn. — De tweede werd in het 40ste jaar opgerigt, te Calcutta. — In het 99ste jaar waren er bijna in alle steden van Indie Loges, volgens Clavel 135; (Woordenboek II. 76, III. 163.) Voor dit beweerde vond ik geene geloofwaardige authentieke bewijzen. Preston, Illustrations, 1812,228 noemt het tijdvak van den Gr.·. Mr.·. Kingston, (1728, Acta Lat. I. 275; Lawrie 107, Hoogd. uitgave: 1729,) der Gr.·. Loge van Engeland, — Modern masons; zegt ook, dat 50 Loges opgerigt werden, (waarvan er in 1812 nog elf in Bengalen bestonden,) en de met.·. bijdragen voor de algemeene kas zeer ruim waren. — Anderson meldt dat de opvolgende G.·. M.·. der modern Gr.·. Loge, Thomas Howard, hertog van Norfolk, 1729 — 30, den Captain *Ralph Farwinter* evenzoo tot Prov.·. Gr.·. Mr.·. voor Oostindie, zetel Bengalen, aanstelde in 1730. Dit is ongeveer als bij de H.·. Gr.·. Loge, 5770, toen *George Steendekker* en *Abraham van der Weyden*, bijna te gelijker tijd één gelijk ambt bezaten.

Noorthouck, pag. 229 geeft op, dat in 1733: (33ste jaar) de genoemde prov.·. Gr.·. Mr.·. van Oost-Indie *(Farwinter,)* in name van de Bengaalsche Loge of Loges ten gebruike of behoeve van de Gr.·. Loge in Engeland overzond: „een kist met Arak van de beste soort," — voorzeker toen een voornaam geschenk; — alsmede tien guinjes ten voordeele van de kas der aalmoezen.

Pomfret zoude elf Loges hebben opgerigt in Bengalen (Acta Lat.·. I. 23.) Het tijdverloop is niet aangeduid,

evenmin de jaren en plaatsen. Volgens die Acta Lat.·. I. 26, 1733, zouden de Loges, geconstitueerd in zuidelijk Indie, voorname geschenken overgemaakt hebben voor de kas der weldadigheid.

— 33ste jaar. Volgens Rebold zoude toen de V.·. M.·. in zuid Afrika zijn ingevoerd, — begonnen. (Bron ingenoemd.) Volgens de Acta Latomorum I. 26 zonden de Bengaalsche BB.·. veel offers over naar Engeland.

— 36ste jaar. Volgens opgave in de prov.·. Gr.·. Loge te Callington, Cornwallis, Engeland, door den prov. gr.·. Mr.·. op 25. V. 5854, zoude de V.·. M.·. in Zuidelijk Afrika in dit jaar bekend zijn geworden. Het register zwijgt er van. Naam en herkomst worden niet aangeduid.

— 37ste jaar. Calcutta bij oorlog genomen. (M. c. c.)

— 38ste jaar. De BB.·. verschillen in Bengalen over de constitutie van York en London, oude en nieuwe. (A.·. L.·. 41.)

— 39ste jaar. Op 11 Oct. werden door storm en watervloed in Calcutta dertig duizend menschen en acht comp. schepen vernield en gedood. (M. c. c.)

40ste jaar. Op 24 Febr: werd door de Engelsche Gr.·. L.·. eene kommissie van negen BB.·. benoemd, om zekere handelingen te onderzoeken bij de Loge te Calcutta. Deze was de eerste, in 5730 opgerigt. De tweede, nog bestaande, werd in 5740 geconstitueerd onder den naam *„the Star in the east"* (Alm. Pitt.·. F.·. M.·. 1844, 46; — 1845, 132; — 1848, 24 Feb. — Clavel 135, — Calender, Register, Un.·. Gr.·. L.·. N° 80. —) De V.·. M.·. in Indie reeds zeer verbreid. Von Naudot, N° 1503 van Kloss. — §. 39.

— 42ste jaar. Tritchinopoly onder Britsch beheer gekomen (M. c. c.)

— 46ste jaar. 26. Sept. De Franschen vermeesterden Madras, en hielden het tot 1748. Op 2 October oude stijl, in 1746, vernielde een orcaan voor Madras twintig schepen van onderscheidene natien. (M. c. c.)

— 48 jaar. De Schotsche Gr.·. Loge constitueerde een Pr.·. Gr.·. Loge voor Azia. (Latomia V. 113.) vermoedelijk voor westelijk Azia, — niet voor Indie.

— 49ste jaar. De Deensche Loge *Brüderliebe* opgerigt te Tranquebar, (Latomia III. 220,218.)

— 50ste jaar. De Franschen, onder Dupleix, zeer groote magt gestegen, beheerschten Carnatic, Dekkan, als vijanden van alle andere Europesche magten.

— 52ste jaar. Volgens 't United G.·. Register No. 94 werd in dit jaar de eerste Madras Loge opgerigt, Stewards Lodge.-Rebold, 152 noemt dit jaar eveneens. De Madras kronyk noemt het 53ste jaar, voor de constitutie van „The Free Masons Lodge, New style introduced."

— 50—57ste jaar. Oorlog in Bengalen; veroveringen der Engelschen.— Calcutta heroverd. Had toen 60,000 inwoners. — In 1756 werden door den Nabab te Calcutta op 20 Junij, 146 Engelschen opgesloten in het zwarte hol, waarvan des anderen morgens 123 dood waren.— Op 5 Februarij 1757 de groote slag van Plassy gewonnen door Lord Clive, met 900 Europeanen en 2194 Spahi's tegen 68,000 vijanden tegenstanders.

— 57ste jaar. Op den 11. der IV. maand, verleende de Gr.·. Loge van Schotland aan den oud deputy Gr.·. Mr.·. *Colonel John Young* eene kommissie als Prov.·.

Gr.·. Mr.·. voor *Oost-Indië* en voor *Amerika,* met de magt tot invoering van de Schotsche Constitutie. (Acta Lat.·. I. 73, 1757).

Bij Lawrie komt *John Young* voor als Deputy Gr.·. Mr.·. der Gr.·. Loge van Schotland, gekozen in 1736 tot 1751 alle jaren. (Hoogd-uitg. 139—154: was eerst in prof.·. rang Captain, sinds 1746 Major, in 1751 Colonel.) Van het verleenen dier kommissie op 11. IV. 5757, door Thory, Acta Lat.·. gemeldt, wordt op 5756 door Lawrie melding gemaakt, maar die kommissie was niet voor „des Indes *Orientales*," maar voor „*Western* India." (Lawrie, hist: Gr.·. L.·. Schotland 173 op 1756).

— 59ste jaar. De eerste Hollandsche Loge, Salomon, in Bengalen, Hoogly, opgerigt.— Eerste Ged.·. of Prov.·. Gr.·. Mr.·. voor Indië, *J. L. van Schevichaven.*— Oorlogen in Bengalen tusschen Britten, Franschen, Hollanders, Landzaten.— De Franschen bezaten toen magt en gezag in Mahé, Ganaor, Chandernagor, Pondichery, Karikal, Mazulipatnam op de kust van Coromandel er Orissa; en vermeesterden Madras.— De Britten vermeesterden bij oorlog, Arcot en Soeratte, en opvolgende ook de Fransche bezittingen, *Hor*issa.

— 60ste jaar. De Britten onder kolonel Cootey wonnen op 22 Januarij den slag van Wandewash.

— 61ste jaar. De Loge *Industry and Perseverance,* No. 126, te Calcutta geconstitueerd, onder de Gr.·. Lodge of England.— De Britten vermeesterden het geheele land van Delhi, Pondichery en andere Fransche bezittingen; en op Ceylon brak eveneens opstand uit.— In 1763 kregen de Franschen Pondichery terug bij vrede.

— 64ste jaar. Eerste Hollandsche Loge te Batavia, *La Choisie*, in vredestijd opgerigt.

— 65ste jaar. Tweede Britsche Loge te Madras, *Perfect Unanimity*. De Britten namen Manilla, en het gewest Behar in 1762 en 65. In Bengalen waren de Britten meesters geworden.

— 66ste jaar. Volgens Acta Lat.·. I. 87, werden door de Modern Gr.·. Loge van Engeland benoemd, twaalf prov.·. Gr.·. Mrs.·., waaronder ook een voor Bengalen. — De naam vond ik niet.

—67ste jaar. *La Fidèle Sincérité* te Batavia in vrede opgerigt.

— 68ste jaar. *La Vertueuse* als voren.

— 70ste jaar. Groote hongersnood in Bengalen. Op Ceylon, — te Colombo, — de eerste Hollandsche Loge opgerigt; *de Getrouwigheid*. Volgens Rebold is de V.·. M.·. op Ceylon eerst in 5771 ingevoerd.

— 71ste jaar. Invoer in Soeratte, volgens Rebold.

— 72ste jaar. Constitutie van de *Rising Sun Lodge* No. 242 te Benkoelen, volgens Modern gezag. — Drie BB.·. te Padang vragen om constitutie aan de Loge La [illegible]nen. — Sincérité. Aan de Kaap de Goede Hoop werd [illegible] eerste Loge opgerigt onder Hollandsche Constitutie, *de Goede Hoop*; zoomede de tweede op Ceylon, *de Oprechtheid*, te Punto Gale.

— 73ste jaar. De tweede Hollandsche Loge in Bengalen, *de Standvastigheid*, te Hoogly — Chinsurah, en de Engelsche Loge *True Friendship* No. 265 te Calcutta geconstitueerd.

— 74ste jaar. Oprigting der eerste Fransche Loge *La Parfaite Harmony*, te St. Denis, eiland Bourbon,

en der Hollandsche Loges te Nagapatnam, *de Lang Gewenschte*, — *St. Jan de la Concorde* te Soeratte.

— 75ste jaar. Oprigting van de Engelsche Loge *Humility with Fortitude* te Calcutta. Begin van den Noord-Amerikaanschen oorlog met Engeland.

— 76ste jaar. Constitueering van twee nieuwe Loges te Calcutta; *Marine Lodge* en *Anchor and Hope* Lodge, No. 282 en 284 United Register.

— 78ste jaar. Oprigting de Fransche Loge *La Triple Alliance*, te Port Louis op Mauritius. Begin op nieuw van oorlog tusschen Britten, Franschen, Indiers. — De Britten nemen Benares.

— 79ste jaar. Loge te Tritchinapoly in Carnatika. — Oorlog tusschen Britten en Spanjaarden en Franschen. Bloei der V.·. M.·. in Indie. (Lawrie 127. Acta Lat.·. 138,)

— 80ste jaar. Bezetting der Britten van Poeloe Pinang, Prince of Wales island, Straat Malakka? — Begin der *Neptune- Lodge* volgens 't united Register. Volgens Acta Lat.·. I. 140 werd in het jaar 1780 de „prov.·. Gr.·. Loge van Madras" ingesteld door de Modern G—. Loge van Engeland. — De Brigadier Generaal *Hor*[illegible]*mbu*[illegible]as de eerste, benoemde prov.·. Gr.·. Mr.·. van Madras.

— 81ste jaar. Oprigting aan de Kaap de Goede Hoop van de Britsche *Union Lodge*, N. 305. Gevechten van Britten tegen Indiers bij Portonovo 1 July, met 8000 tegen 100,000 man; ook op 27 Augustus en 7 September tegen Hyder Ali khan van Mysore.

— 82ste jaar. De Britten tegen de Franschen en Hollanders alom in oorlog, ter zee en te land. — Springen van een buskruid magazijn te Benkoelen 18 Maart. —

Geweldige orkaan te Soeratte 22 April, en te Madras 15 October, waarby tien duizend menschen omkwamen.

— 83ste jaar. Algemeene vrede in Indie onder de Europesche magten. — De Britten veroveren de landstreeken van Bidnapore, Cawnpore, en Mangalora op de Malabar kust.

— 84 en 85ste jaar. De Britten maken in Indie vrede met Tippo Sahib. Op 26 Nov. 1785 verwoestte een zwaar onweder en orkaan Madras. Een deel van Mysore werd veroverd.

— 86ste jaar. Op Mauritius werd de derde Fransche Loge opgerigt, *Les 15 Artistes*.

— 87ste jaar. Te Madras werden twee Britsche Loges opgerigt, *Lodge of the Rock*, No. 325, en *Social Friendship* Lodge, No. 326.

— 89ste jaar. Op nieuw eene Loge te Madras opgerigt, *Universal Charity* No. 340.

— 90ste jaar. Op nieuw oorlog tusschen de Britten en Tippo Sahib. — Twee Fransche Loges opgerigt, als: *La Paix* op Mauritius, en *La Paix* te Pondichery. De zwitsersche ambulante militaire Loge onder Hollandsche Constitutie, *La Reunion Neuchatelloise*, op Ceylon geconstitueerd.

— 91ste jaar. Aanhoudende oorlog tusschen Britten en Indiers. — Gevechten van Seringapatnam. — Oorlog met de Franschen. — Pondichery genomen, 23 Aug. 1793. Loge *Sincère Friendship* No. 381 te Chunar, en *Vereeniging* te Colombo geconstitueerd.

— 95ste jaar. Oorlog tusschen Hollanders en Britten.

— 96ste jaar. De Britten namen de Kaap Kolonie, Ceylon, de Molukkos van het Hollandsch gezag. — De

Hollandsche Loges in Indie afgesneden van regtstreeksche gemeenschap met Java. — De Britsche Regimenten voerden deels ambulante Loges mede.

— 97—99ste jaar. Voortdurende oorlog in Indie tusschen Britten, Franschen, Indiers. — Geheel Mysore werd door de Britten genomen; Seringapatnam van Tippo; — Hyderabad, Sedesere, Malavelly, gevechten van Britten tegen Franschen en Indiers. — De uitbreiding der V.·. M.·., door het oprigten van nieuwe Britsche Loges, wordt door Parlements bevel verhinderd.

— 98ste jaar. Ambulante Loge *de Goede Hoop* te Samarang en Soerabaya, — Fransche Loges, ambulante en permanente, *Loge Provisoire*, *Vingt un*, *Royal Esperance* op Mauritius. — Acht militaire Britsche Ambulante Loges waren in Indie werkzaam op het einde dezer eeuw; en in 't geheel, 33 Britsche, 14 Hollandsche, 8 Fransche, ééne Deensche Loge, zoo verre is nategaan, 56 werkende Logevereenigingen. Daarvan waren, in 't gebied van Bengalen 13; in dat van Madras: 13; op Ceylon: 5; op de eilanden van oost Afrika: 5; en Zuid Afrika: 4; op Java 3, op Soematra een, en op Poeloe Pinang een, alsmede onbepaald ambulant elf.

pres 87185 -1209.
19/9-87